

Neimenn, detta va ju ogoskLi jillt!

En kvalitativ studie av vegårsheidialektas utvikling,
med fokus på enkelte språklige variabler

OLIV SMELAND

VEILEDER

Elin Gunleifsen

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Master

FORORD

Etter seks år på UiA setter denne masteroppgava punktum på en lang, utfordrende, lærerik og spennende lærerutdanning. Siden masteroppgava mi er lang, skal jeg prøve å holde forordet noe kortere.

Først må jeg rette en enorm takk til min dyktige veileder, Elin Gunleifsen. Selv i Covid-19-årene 2020/2021, har hun til alle døgnets tider kommet med gode tilbakemeldinger, oppmuntrende ord og gitt motivasjonen en dytt når den ikke har vært helt på topp. Du og din entusiasme har vært helt uunnværlig.

Videre vil jeg rette en stor takk til alle som stilte opp som informanter til min undersøkelse. Uten dere = ingen avhandling! I tillegg fortjener mesteparten av Vegårsheis innbyggere en takk for entusiasmen og støtten dere har vist meg som skriver om dialekta vår.

Til slutt må jeg takke gode venner, kollegaer og familie som har gitt meg tips og råd, viktige pauser, vist forståelse for at jeg ikke har vært helt til stede, og likevel heiet på meg hele veien i mål. Takk til min snille søster Elin for korrekturlesing og til Anette som stadig sendte påminnelser om at «detta klarer du». Og til alle andre i livet mitt: takk for deres smittende smil!

Kristiansand, 2021

Oliv Smeland

Innhold

INNHold	3
OVERSIKT OVER KART, TABELLER OG FIGURER	6
1.0 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN OG MOTIVASJON	7
1.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL	7
1.3 TRANSKRIPSJON I OPPGAVA	8
1.4 AVGRENSING OG OPPBYGGING AV OPPGAVA	9
2.0 VEGÅRSHEI	10
2.1 INNLEDNING	10
2.2 ARBEID	10
2.3 VEGÅRSHEIULVEN	11
2.4 SKOLEHISTORIE	12
2.5 MENNESKENE OG SAMFUNNET I KOMMUNEN	13
2.6 KART	14
3.0 TEORI	15
3.1 INNLEDNING	15
3.2 HVORDAN SKJER EN SPRÅKENDRING?	15
3.2.1 Innovasjon	15
3.2.2 Spredning	16
3.2.3 Variasjon	18
3.2.4 Endring	19
3.2.5 Forskjellen på talemåsendring og talemålsvariasjon	20
3.3 UNDERSØKELSER I <i>APPARENT TIME</i>	21
3.4 NORSK TALEMÅLSFORSKNING I ET FAGHISTORISK PERSPEKTIV	22
3.4.1 Dialektologi	23
3.4.2 Strukturalismen	24
3.4.3 Sociolingvistikken	25
3.4.4 Plassering av egen studie	28
3.5 SPRÅK OG DIALEKTER	28
3.5.1 Hva er dialekt?	28
3.5.2 Hvem snakker dialekt?	30
3.5.3 Dialekt og kjønn	31
3.5.4 Dialekt som identifiseringsfaktor	32
3.5.5 Sørlandsk	32
4.0 SPRÅKLIGE VARIABLER	35
4.1 INNLEDNING	35
4.2 FONOLOGISKE VARIABLER	35
4.2.1 Retrofleksjer	35

4.2.2 R-lyd	37
4.2.3 Assimilering av konsonantsambandet <i>rn - nn</i>	38
4.3 MORFOLOGISKE VARIABLER	39
4.3.1 Endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall	39
4.3.2 Personlig pronomen 1. person entall	40
4.3.3 Nektingsadverb	40
5.0 METODE	42
5.1 INNLEDNING	42
5.2 KVANTITATIV OG KVALITATIV FORSKNINGSMETODE	42
5.3 FORSKNING OG FORSKNINGSETIKK	44
5.4 VALIDITET OG RELIABILITET	44
5.5 METODISK FRAMGANGSMÅTE	45
5.5.1 Utvalg av informanter	46
5.5.2 Intervjusituasjonen	47
5.5.3 Transkripsjon	49
6.0 PRESENTASJON AV INFORMANTENES SPRÅKBRUK	51
6.1 INNLEDNING	51
6.2 DE UNGE INFORMANTENE	51
6.2.1 Andreas	51
6.2.2 Tallak	52
6.2.3 Anniken	53
6.2.4 Olivia	54
6.2.5 Amanda	54
6.2.6 Rebekka	55
6.3 DE VOKSNE INFORMANTENE	56
6.3.1 Janne	56
6.3.2 Gunnar	57
6.4 DE ELDRE INFORMANTENE	58
6.4.1 Anna	58
6.4.2 Nils	58
7.0 INFORMANTENES BRUK AV VARIABLENE	60
7.1 INNLEDNING	60
7.2 FONOLOGISKE VARIABLER	61
7.2.1 «De e sjella at tjukk l å skarre r e i samme språk»	61
7.2.2 «Lyden r, ikkje bokstaven, men lyden r, som mi skarrer»	63
7.2.3 «E ser en æLj me hønn»	65
7.2.4 Fonologiske variabler: oppsummering	66
7.3 MORFOLOGISKE VARIABLER	67
7.3.1 «De e bare at de e hæLj så kåmmer jønne ongene innom»	67
7.3.2 «Piffe de litt opp at de e lissom ikke jei på måte da»	68
7.3.3 «Ja de, e suns ikkje den e så spesielt fin egentli»	70
7.3.4 Morfologiske variabler: oppsummering	71

8.0 DRØFTING AV RESULTATER	72
8.1 INNLEDNING	72
8.2 INFORMANTENE	72
8.2.1 Andreas	74
8.2.2 Tallak	74
8.2.3 Anniken	76
8.2.4 Olivia	77
8.2.5 Amanda	78
8.2.6 Rebekka	79
8.2.7 Janne	80
8.2.8 Gunnar	81
8.2.9 Anna	82
8.2.10 Nils	83
8.3 VARIABLENE	84
8.3.1 Retrofleksjer	84
8.3.2 R-lyd	86
8.3.3 Assimilering av konsonantsambandet <i>rn - nn</i>	87
8.3.4 Endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall	87
8.3.5 Personlig pronomener 1. person entall	88
8.3.6 Nektingsadverb	89
8.4 FORHOLDET MELLOM SKARRE-R OG RETROFLEKSER	90
9.0 OPPSUMMERING OG VEIEN VIDERE	93
LITTERATURLISTE	99
SAMMENDRAG	105
SUMMARY	106
VEDLEGG	107
VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV	107
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	110
VEDLEGG 3: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 1&2: ANDREAS OG TALLAK	112
VEDLEGG 4: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 3&4: ANNIKEN OG OLIVIA	119
VEDLEGG 5: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 5&6: REBEKKA OG AMANDA	126
VEDLEGG 6: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 7: JANNE	133
VEDLEGG 7: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 8: GUNNAR	137
VEDLEGG 8: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 9: ANNA	143
VEDLEGG 9: TRANSKRIPSJON AV SAMTALE 10: NILS	147
VEDLEGG 10: GODKJENT MELDESKJEMA FRA NSD	156

OVERSIKT OVER KART, TABELLER OG FIGURER

Kart 1: Vegårshei kommune i gamle Aust-Agder fylke

Kart 2: Kommunegrensa til Vegårshei

Tabell 1: Oversikt over informantenes belegg på retrofleksjer av totalt mulige belegg

Tabell 2: Oversikt over informantenes bruk av *r*-lyd

Tabell 3: Oversikt over informantenes belegg på assimilering av konsonantsambandet *rn – nn* av totalt mulige belegg

Tabell 4: Oversikt over informantenes belegg på endelse av substantiv ubestemt og bestemt form flertall

Tabell 5: Oversikt over informantenes belegg på personlig pronomen 1. person entall

Tabell 6: Oversikt over informantenes bruk av nektingsadverb

Figur 1: Tidsakse over endring

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn og motivasjon

Min dialekt har i mesteparten av mitt liv vært en stor identitetsmarkør for meg. Jeg hadde en liten periode i tenårene hvor det var «kult» å snakke slik de gjorde i byen, men jeg beholdt likevel mange av de særpregede dialektiske trekkene som vegårsheidialekta har. I voksen alder fant jeg ut at det var noe som mangla hvis jeg ikke hadde dialekta mi. For meg ble dialekta såpass viktig at jeg valgte å ta avstand fra de nye normene som mange i min omgangskrets brukte, hvor de valgte bort særpregede dialekttrekk for mer «skriftspråkvennlige» former.

I en dialekt og i et språk generelt vil det alltid skje endringer over tid, og noen trekk som ikke er brukt av majoritetsandelen i befolkninga vil da naturlig forsvinne etter hvert. Det jeg likevel har bemerket meg, er at yngre på Vegårshei mister flere trekk som nødvendigvis ikke oppfattes som «brede». De fleste i bygda bruker *e* for *jeg*, *ikkje* for *ikke* og lydlige trekk som den retroflekse flappen *tjukk l* av *norrøn /l/* i for eksempel *hælj* (helg), men dette er altså noe som virker til å forsvinne hos de yngre brukerne av dialekta. De velger gjerne de østnorske formene *jæi* og *ikke*, og i stedet for å si *hælj* med den retroflekse flappen, sier de *helg/helj*. Disse oppfatningene har jeg et ønske om å utforske videre. Jeg sitter allerede med en forutinntatt holdning om at de fleste (spesielt unge) har flere moderne enn tradisjonelle trekk i dialekta.

1.2 Forskningsspørsmål

Det er ikke mange før meg som har studert endringer i dialekta på Vegårshei. Tilbake i 1929 skrev Sigvald Holen om «Ljodverket og verbalbøyinga i vegårsheimålføret», hvor han fokuserte på visse språklige variabler. Rundt 70 år senere skrev Karen Marie Winje om stedsnavn i den sørlige delen av Vegårshei i sin doktorgradsavhandling, og studerte i den forbindelse også noen språklige variabler. Jeg synes det var på tide med en ny undersøkelse for å se hvordan det står til med vegårsheidialekta i dag.

Jeg har dermed valgt ut seks språklige variabler jeg ønsker å undersøke nærmere: retroflekser, med hovedfokus på den retroflekse flappen *tjukk l*, uttale av *r*-lyd, assimilering av

konsonantsambandet *rn – nn*, endelse av substantiv ubestemt og bestemt form flertall, personlig pronomen 1. person entall og nektingsadverb. Jeg ønsker å studere hvordan disse talespråklige trekkene blir brukt i tre ulike generasjoner: unge (15-åring), voksne og eldre, og på denne måten se om trekkene er i utvikling. Jeg kommer altså til å undersøke de språklige variablene sett sammen med den sosiale variabelen generasjon. I tillegg ønsker jeg å si noe om hvorfor disse trekkene eventuelt utvikler seg, og dette gjør jeg ved å sette resultatene fra undersøkelsen opp mot relevant teori.

I denne avhandlinga ønsker jeg å undersøke følgende forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan brukes vegårsheidialekta av språkbrukere i tre ulike generasjoner fra Vegårshei i dag?
- 2) Hva kan mine funn si om eventuelle endringer og variasjon som finnes i vegårsheidialekta?

På grunn av undersøkelsens omfang og de ressurser jeg har tilgjengelig, klarer jeg ikke gi et fullstendig bilde av vegårsheidialekta i dag. Jeg er også klar over at antall informanter i denne undersøkelsen er for få til å si noe om generelle tendenser. Jeg vil derimot kunne si noe om mulige tendenser, og antyde noe om hva som foregår med disse variablene i dag.

1.3 Transkripsjon i oppgava

I dagens digitale samfunn finnes det mange muligheter når det kommer til innsamling av data. Det at man i dag kan ta opp lyd på bånd, er en stor fordel i talemålsforskningen. Utfordringen kan være prosessen som går fra lydlig materiale på bånd, til skriftlig materiale på papir. Når man transkriberer gjør man alltid en tolkning av talen når den skal «oversettes» til skrift. Det er ikke mulig å få et identisk og fullstendig samsvar mellom den talte og skriftlige gjengivelsen.

I denne oppgava benytter jeg meg i all hovedsak av vanlig ortografi, men også noen fonetiske tegn. De fonetiske tegnene som er i bruk, er for å presisere nøyaktig uttale der det er nødvendig, med tanke på de lingvistiske variablene som er valgt ut. Grunnen til hvorfor jeg har valgt å gjøre det på denne måten er for at 1) materialet skal være tilgjengelig og lesbart for

mange og 2) uttalen skal komme tydelig fram. Jeg skriver mer om transkripsjonen i kapittel 5.5.3.

1.4 Avgrensing og oppbygging av oppgava

Temaet «vegårshaidialekta» er et stort emne som må avgrenses i en masteroppgave som denne. For det første har jeg valgt generasjon som en sosial variabel i undersøkelsen, hvor jeg kunne ha valgt andre faktorer. Dette valgte jeg fordi jeg synes det er spennende å se hvordan en dialekt endrer seg fra generasjon til generasjon. For det andre har jeg valgt ut seks variabler som jeg ønsker å se nærmere på. Jeg har valgt tre fonologiske (retrofleksjer, *r*-lyd og assimilering av konsonantsambandet *rn – nn*) og tre morfologiske (endelse av substantiv ubestemt og bestemt form flertall, personlig pronomener 1. person entall og nektingsadverb). Grunnen til at jeg valgte disse variablene er at flere av dem er typiske for den tradisjonelle dialekta, og jeg tror de kan ha endret seg fra tradisjonelle til moderne varianter. Disse seks variablene kan ikke si noe om vegårshaidialekta i sin helhet, men dette er variabler som brukes av mange og som har et dialektisk særpreg over seg. I tillegg vil andre typiske dialektuttrykk fra Vegårshai som informantene bruker, eller ikke bruker, kommenteres i drøftingsdelen, da dette hjelper å plassere informanter innenfor ulike språkbrukertyper.

Oppgava vil være organisert i 9 hovedkapitler med etterfølgende litteratur, sammendrag/summary og vedlegg. Etter innledning følger kapittel 2, som tar for seg undersøkelsesområdet mitt, Vegårshai kommune. Kapittel 3 tar for seg viktig teoretisk rammeverk som jeg mener er nødvendig for denne undersøkelsen. I kapittel 4 presenteres de språklige variablene undersøkelsen tar utgangspunkt i, og videre i kapittel 5 berettes det om metode som er brukt i avhandlinga. Resultatene presenteres i kapittel 6 og 7, før de til slutt drøftes i kapittel 8. I kapittel 9 avrundes undersøkelsen, forskningsspørsmålene besvares og resultatene oppsummeres.

2.0 Vegårshei

2.1 Innledning

I beskrivelsen av Vegårshei kommune kommer jeg først til å gjøre rede for grunnleggende fakta jeg mener er nødvendig for å stadfeste hvilket område som blir omtalt, og som min masteroppgave tar utgangspunkt i. Videre vil jeg se på elementer ved kommunen som av ulike årsaker kan ha en innvirkning på dialekta. Siden denne oppgava i all hovedsak skal handle om endringer innad i dialekta, mener jeg det vil være hensiktsmessig å forme dette kapitlet på denne måten, og velger derfor å knytte de ulike interessante sidene ved Vegårshei opp mot dialekta og dens endringer.

Vegårshei er en kommune i Agder fylke (fra 01.01.20, før Aust-Agder), i innlandet omkring vannet Vegår som sammen med den tette skogen tilsvarer 81 % av hele kommunens areal. Vannet Vegår og skogen rundt har gitt kommunen dens navn. Kommunegrensa til Vegårshei har ikke endret seg siden opprettelsen av kommunen i 1837 i forbindelse med innføringen av det lokale selvstyret. Vegårshei grenser til Risør i sørøst, Tvedestrand i sør, Åmli i vest, Nissedal i Vestfold og Telemark fylke i nordvest og Gjerstad i nordøst (Thorsnæs, 2020). Ifølge SSB bor det i 2. kvartal per 2020 2122 personer i kommunen (Statistisk Sentralbyrå [SSB], 2020).

Kommunevåpenet til Vegårshei ble godkjent i 1987, og viser en sittende sølvrev mot rød bakgrunn. Motivet henspiller på pelsdyroppdretten som var en tradisjonsrik og utbredt næring i kommunen. Reven står også for dyreliv i skog og mark, og jakt er en stor og viktig del for kommunens innbyggere (Vegårshei kommune, 2018).

2.2 Arbeid

Det er et flertall av kommunens innbyggere som pendler til jobb i en annen kommune. Om lag så mange som $\frac{1}{4}$ av befolkninga jobber i en annen kommune, men det er også per 2019 131 personer som pendler inn til kommunen for å jobbe (SSB, 2020). Selv om mange jobber i nabokommuner med en annen dialekt uten markante forskjeller, vil det kunne ha en påvirkning på innbyggernes talespråk å høre andres dialekter daglig. Dialekta på Vegårshei er

fra et utenfraperspektiv ikke så ulik dialektene i disse byene (Tvedestrand/Arendal), hvor det er spesielt melodien og tonelaget som er likt.

De som jobber innad i kommunen jobber hovedsakelig i sekundærnæringer (SSB, 2020). I Vegårshei kommune er det mange som har opprettet egne bedrifter, hovedsakelig innenfor tømrerfaget, men også innenfor vedlikehold og innredning (Vegårshei kommune, 2018). I tillegg til å arbeide i sekundærnæringer, er det mange mennesker som jobber i helse- og sosialtjenester på Vegårshei, som for eksempel i skole, bo- og omsorgssenter og hjemmesykepleie.

2.3 Vegårsheikulven

En av de største begivenhetene i Vegårsheis historie i nyere tid er fellinga av «Vegårsheikulven Lars». Dette var en ulv som hadde levd øst i Agder-området, men holdt hovedsakelig til langt inne i de dype skogene på Vegårshei. Videre vil jeg forklare de viktigste hendelsene rundt ulven i korte trekk, og komme med noen tanker om hvorfor dette kan ha hatt en innvirkning på dialekta i bygda.

Sauebøndene på Vegårshei merket at det forsvant mange sauer på underlig vis, og de sauene som var igjen virket «skremt på en måte som ikke synes seg å være vanlig» (Sunde, 1984). Flere dyr forsvant fra åtte ulike sauebønder. De var enstemmig ikke i tvil lenger, - her var ulv i bygda (Sunde, 1984). Disse åtte sauebøndene hadde til sammen mistet omtrent 150 sau og lam, og nå hadde de fått nok. Dette resulterte i det store «Ulvemøtet» som ble holdt i den gamle gymsalen ved Vegårshei skule, den 13. januar 1983. Her kom det over 500 mennesker for å snakke om ulven og dens ødeleggelser. Naturlig nok var de fleste lokale sterke motstandere av ulven og ønsket fellingstillatelse. Dette gjaldt ikke bare bøndene, men andre lokale frykta for både eget og andres liv. Det var i tillegg folk fra nabokommunene, men også kommunene i fylket som ligger lenger unna som deltok på møtet. Ulike personer fikk ta til orde og fortalte om sine erfaringer og formaninger angående ulven, og det satt et panel med byråsjef, departements-representanter og en forsker fra viltdepartementet og hørte på meningene og tankene til de som fikk komme til orde (Sunde, 1984).

Fellingstillatelsen ble gitt drøye to måneder etter folkemøtet, men det tok likevel 10 måneder med intens jakt og Vegårsheiinger i høyspenn før ulven den 11. januar 1984 ble sendt til de evige jaktmarker. Dette var en begivenhet som i over 2 år hadde vært forsidenyheter, mens ulven hadde nok vært i området mye lenger.

Denne begivenheten har nok ikke i seg selv endra dialekta betraktelig. Likevel kom kommunen brått fram i søkelyset, både lokalt og nasjonalt, og dette tenker jeg kan ha hatt en viss innvirkning på dialekta. Flere lokale ble intervjuet, og flere delte også sine meninger i større forsamlinger. Når man blir intervjuet av større aviser, er det mulig man bevisst eller ubevisst velger bort noen «brede» former av dialekta. I formelle forsamlinger skal man gjerne snakke litt «pent», og det kan godt tenkes noen ytret seg på en annen måte, hvis den naturlige tale ble for «bred». Derimot var det sannsynligvis noen som ville vise fram dialekta, og som tydelig tok stolthet i denne. Alt i alt har nok ikke ulven Lars alene gjort de største endringene i dialekta, men han ble en lokal kjendis som folk den dag i dag kommer for å se utstilt i lokalene til Østre Agder sparebank på Vegårshei.

2.4 Skolehistorie

I dette underkapittelet tar jeg for meg Vegårsheis skolehistorie. Jeg tenker dette er relevant med tanke på mitt framtidige yrke som lærer. Det finnes få skriftlige kilder om emnet, så informasjonen jeg arbeider med er hovedsakelig mottatt av en lokal mann som jobba på Vegårshei skule i cirka tretti år, - Johannes Georgson Torstveit. Jeg opplever Johannes som en pålitelig kilde, og velger å bruke noe av vår personlige kommunikasjon om hvordan skolekretsene og skolen så ut i bygda før i tiden.

I perioden 1890-1923 var det 5 skolekretser på Vegårshei, 2 folkeskoler og 3 egne skoler for medlemmer av Guds Menighet. Guds Menighet er en uavhengig frikirke på Vegårshei, og den frikirka i landet med flest medlemmer per innbygger i kommunen. Det er om lag 1000 medlemmer i menigheten, og de fleste medlemmene bor i kommunen (Engelsviken, 2019). Menigheten ble dannet i 1889, og bakgrunnen for dette var de religiøse og sosiale forholdene lokalt i kommunen, som en motstand mot hvordan bygda ble framstilt første halvdel av 1800-tallet; «ei bygd der drukkenskap og ugudelighet florerte» (Wedø, 1993, s. 210). Skolene til

menigheten ble lagt ned etter første verdenskrig da statsmidlene tok slutt (J. G. Torstveit, personlig kommunikasjon, 30. august 2020).

I 1950 var det i Vegårshei kommune 11 skolekretser. Disse forsvant gradvis, da de ble nedlagt grunnet økonomiske og befolkningsmessige årsaker. Bare seks år etter, i 1956, ble det bestemt at Vegårshei skulle få en sentralisering av grunnskolen. Kommunen skulle nå ha to barneskoler, en i Myra og en på Ubergsmoen. Disse to skolene fikk drive i ti år, før det til slutt ble bestemt at kommunen skulle stille med én folkeskole sentralt i bygda, fortsatt med nynorsk som hovedmål.

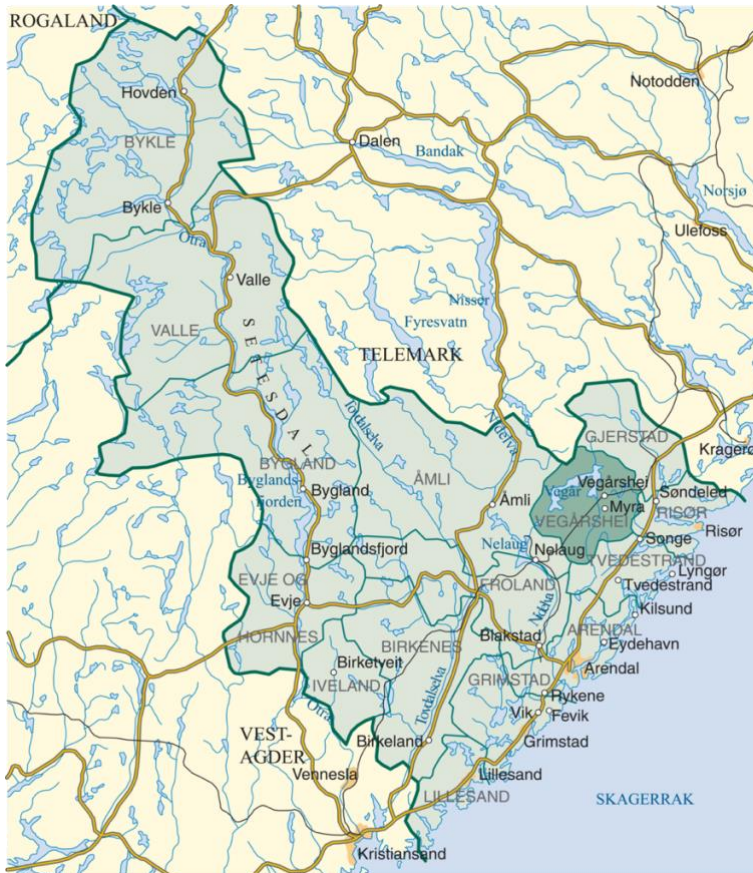
2.5 Menneskene og samfunnet i kommunen

Det var mange som viste sin interesse og delte litteratur og ordsamlinger med meg da de fikk høre at jeg skulle skrive denne avhandlingen. I ei lita bygd er det etter min oppfatning vanlig at man gjerne er stolt av sin kultur og dialekt, og mange ønsker å fremme disse to delene av både bygda og seg selv. Mye av den dokumentasjonen jeg har mottatt er ordsamlinger som de selv har samlet inn eller har arvet. I disse ordsamlingene er det gamle ord jeg ikke kjenner, og noen ord og uttrykk som jeg selv bruker. Samfunnet vårt endrer seg i takt med tiden, og dette vil naturlig nok ha en påvirkning på språket vårt. I ordsamlingene jeg fikk var det mange utdaterte ord og uttrykk, som å «brønne kyrne». Dette betyr at man gir kyrene vann, og bruksfrekvensen av dette uttrykket er lavere i dag blant annet fordi det er færre bønder og folk med slike husdyr hjemme (O. Lauve, personlig kommunikasjon, 20. august 2020). Dette er derfor et uttrykk som har forsvunnet i takt med moderniseringa av samfunnet.

I tillegg til at flere ord har gått ut av vår dagligdagse tale, har det kommet inn nye ord som vi bruker hver eneste dag. Teknologiske verb som «snappe» og «game» er eksempler som ikke har fått et dialektisk preg over seg. Dette har jeg i denne oppgava valgt å ikke gå dypere inn på, men vil vise som et eksempel på at dialekta naturlig vil endre seg, da det er flere bruksområder og samfunnsmessige endringer som har en overførbar effekt på språket.

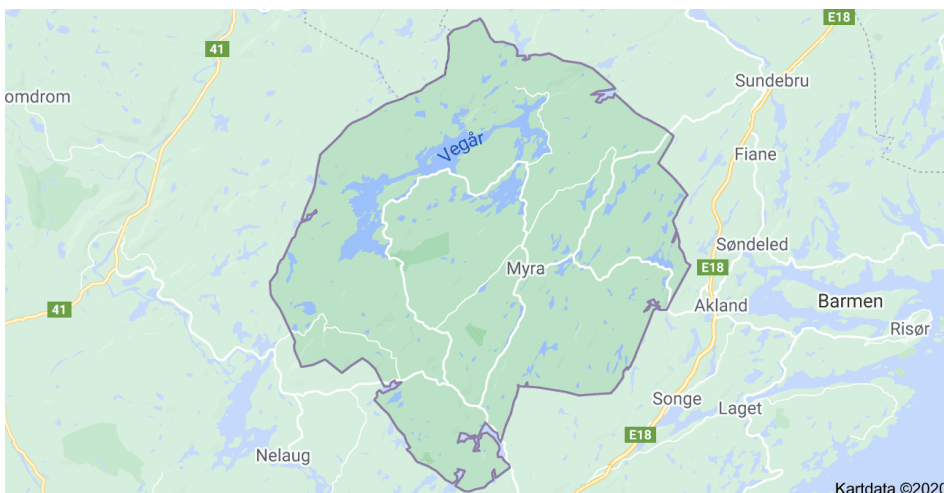
2.6 Kart

Kart 1

Kart over Vegårshei kommune i gamle Aust-Agder fylke (Agder fra 01.01.20) (Kart fra Store Norske Leksikon, lastet ned 8.11.20).

Kart 2

Kart over kommunegrensa til Vegårshei. (Kart fra Google Maps - Kartdata, lastet ned 8.11.20).

3.0 Teori

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for viktig teoretisk rammeverk som er relevant for min avhandling. Først vil jeg se litt på språkendringer og hva som forårsaker språkendring og påvirker språket (kapittel 3.2). I neste underkapittel vil jeg se litt på undersøkelser som gjøres i det som kalles for *apparent-time*-metoden (kapittel 3.3). Deretter vil jeg gi en historisk oversikt over talemålsgranskingens tradisjon fra dialektologi til moderne lingvistikk, og plassere egen studie i denne tradisjonen (kapittel 3.4). Til slutt ser jeg på det store begrepet «dialekt», og i denne forbindelse kommer jeg inn på hvem som snakker dialekt, dialekt og kjønn, dialekt som identifiseringsfaktor og dialektområdet sørlandsk som mitt undersøkelsesobjekt havner inn under (kapittel 3.5).

3.2 Hvordan skjer en språkendring?

3.2.1 Innovasjon

En språkendring må som regel gjennom flere faser før det blir en varig endring i språket.

Innovasjon → *Spredning* / *Variasjon* → *Endring*

Figur 1: Tidsakse over endring

Her har jeg lånt Selås (2003) sin figur om hvordan en språkendring foregår. Aksen går fra det øyeblikket innovasjonen skjer til endringa er gjennomført. Innovasjon kommer når en bestemt realisasjon av en variabel opptrer for første gang. Det har vært stor fascinasjon hos språkforskere om hvordan innovasjonen oppstår. Mange mener det ikke er mulig å observere selve innovasjonsøyeblikket hos den første språkbrukeren; det er prosessen fra en innovasjon har begynt å spre seg til endringa er fullstendig man kan observere (se f.eks. Torp, 2000). Selve spredninga kan man si er i gang når en ny person begynner å bruke den nye varianten. Herfra kan innovasjonen enten stoppe opp og forbli hos de to brukerne uten videre spredning, eller spre seg til samfunnet ellers og til slutt ende opp med å bli en varig språkendring (Selås, 2003, s. 45).

Det er en lang prosess fra den første forekomsten av noe nytt til det er snakk om ei gjennomført endring i språket. En av de første talefeilene vi antas å ha, er skarre-*r*-en, og en av «kildene» var at franskekongen uttalte *r*-en feil. Hoffet ville nødige gjøre narr av kongen, og tok derfor etter. Om denne vandrehistorien er sann er vel noe tvilsomt, og Torp (2000) stiller spørsmål til denne hypotesen. Han mener det er lite sannsynlig at en slik talefeil vil ha en så stor smitteeffekt, uansett hvor kongelig personen som hadde feilen måtte være. Hvis alle, inkludert personen som brukte skarre-*r*-en, visste at det var en individuell talefeil, kunne det være svært risikabelt å etterligne den. Det kunne gjerne blitt sett mer på som karikering enn at man gjorde det i solidaritet (Torp, 2000, s. 68). Likevel har den nye uttalen en eller annen gang vært den første gangen den ble presentert, og for at det skal være en endringsprosess må det ha vært et startpunkt. Akkurat når det gjelder skarre-*r*-en, er det velkjent at enkeltindivider (særlig barn) velger denne uttalen, da den oppleves som lettere å artikulere enn den fremre rulle-*r*-en (Torp, 2000, s. 63-70).

Det finnes flere alternativer for hva som kan være motivasjonen til språkbrukere som velger å utfordre normalen og komme med et nytt språktrekk. Løsrivelse fra foreldre/familie, samfunnet rundt, eller vise tilhørighet til andre grupper kan være sosiologiske grunner til hvorfor man velger å bruke/lage seg et nytt språktrekk. I fonologien finnes det innebygde tendenser eller føringer for hva man kan anse som «naturlige» utviklinger, av fysiologiske grunner er det for eksempel lettere å uttale bakre vokaler som *runda* og fremre som *urunda* enn motsatt. Det er derfor ofte slik at *y* blir uttalt som *i*, enn motsatt (Mæhlum, Akselberg, Røyneland & Sandøy, 2008, s. 207).

3.2.2 Spredning

Spredning av språket kan skje på flere måter, men det er spesielt to teorier jeg velger å trekke fram i denne sammenhengen. Spredninga kan skje gradvis, slik bølger sprer seg i vann og danner nye ringer. Det dannes først en ring (første spredning), så dannes det større ringer som man kan tenke seg er større geografiske områder som blir lengre og lengre unna startpunktet. Denne teorien kalles ofte for *bølgeteorien*. En annen teori om språkendring kalles *hoppeteorien*, her skjer endringene mye raskere og ikke gradvis som i bølgeteorien. Røyneland (2005) forklarer det slik;

Ein mogleg hypotese er at diffusjon og påfølgjande nivellering skjer etter prinsippet «urban jumping» eller på norsk «urban spreining». Dermed går ein ut ifrå at regional dialektnivellering har opphavet sitt i hierarkiske relasjonar mellom ulike geografiske område, slik at det geografiske området som står øvst i hierarkiet, vil fungere som utstrålingspunkt og kjerne i nivelleringa. (Røyneland, 2005, s. 49).

Nivellering, i dette tilfellet innenfor dialekt, forklarer Røyneland som et resultat av lån, altså et kontaktfenomen mellom dialekter (Mæhlum, et al., 2008, s. 39 og 45). Variasjonen innenfor de ulike dialektene reduseres gradvis. Denne teorien om at spredninga «hopper» fra by til by kan noen stille seg kritisk til, da man undres over hvorfor det ikke skjer i områdene rundt byene. Begge teoriene kan ha en sammenheng med både indre og ytre faktorer, men det kan også i noen tilfeller se ut til at det ikke er noen ytre årsaker til endringene, kun interne språklige endringer.

I videre arbeid med språk og identitet vil teorien om det sosiale nettverket mennesker er involvert i, være relevant. Den sosiale nettverksteorien prøver å undersøke individuelle, hovedsakelige uformelle sosiale forhold mellom mennesker som er virksomme når det enkelte individ blir integrert i ulike fellesskap, og hvordan individet fungerer i et dynamisk samspill med andre enkeltindivider (Milroy & Margrain, 1980, s. 47). Det sosiale nettverket er de vi omgir oss med, være seg familie, kolleger, venner og klassekamerater. Disse sosialiseringensagentene er gjerne personer som ligger i vårt primære nettverk. Utover dette har vi andre mennesker vi fortsatt sosialiserer med i større eller mindre grad, men de havner som regel i sekundærgruppa vår. I disse teknologiske tider, kan gjerne influencere og andre personer vi ser i sosiale medier havne i vår sekundærgruppe i det sosiale nettverket vårt. Disse har vi ikke direkte dialog med som regel (du har eventuelt kontakt hvis du kommenterer bildet deres på Instagram eller sender dem en DM («Direct Message») på Snapchat). Disse vil nok for mange unge ha mer og mer å si framover, men det er primæragentene våre som vi omgir oss fysisk med hver dag som fortsatt er vår viktigste gruppe.

Normalt sett opererer man med to prinsipielt forskjellige nettverksstrukturer.

Hovedforskjellen er avhengig av hvor omfattende den innbyrdes kontakten er mellom de personene som inngår i nettverket, det som gjerne omtales som nettverkets tetthet. I det ene fellesskapet som har *maksimal tetthet* er det sosiale forbindelseslinjer mellom samtlige medlemmer i nettverket, «alle kjenner alle». I motsetning har vi et nettverk med *lite tetthet*,

som kalles for et *åpent nettverk*, hvor det eneste som knytter de ulike personene sammen, er at alle kjenner «jeget» (Sandøy, 2016, s. 46-47). Det er større sannsynlighet for påvirkning og et ønske om å være slik som de andre i et tett nettverk enn i et åpent nettverk.

3.2.3 Variasjon

I språket vil det alltid være en form for variasjon. Den oppstår på ulike måter i ulike settinger, og er en del av det språklige repertoaret man bruker når man kommuniserer med en samtalepartner. Ulike situasjoner med språklig variasjon kan pågå lenge, men variasjonen blir ikke til en endring før språkbrukerne kollektivt går over til å bruke nye varianter eller at variasjonen skjer etter nye mønster. Fokuset på variasjon og endring er en av hovedgrunnene til at sosiolingvistikken må ta hensyn til det diakrone perspektivet (Selås, 2003, s. 44).

Både det kollektive og det individuelle nivået bør gis oppmerksomhet når man ønsker å finne ut hvordan variasjonen i et talemål er. Variasjonen er interessant i seg selv, men den kan også være uttrykk for diverse utviklingstendenser som allerede er satt i kraft. Individuell variasjon er talespråklig variasjon som skjer hos enkeltindividene. Den kan være inter-individuell (mellom medlemmene i språksamfunnet) eller intra-individuell (hos den enkelte språkbrukeren) (Mæhlum, et al., 2008, s. 30). I denne undersøkelsen er det den inter-individuelle variasjonen som det fokuseres mest på.

Mange mener talespråket deres er hovedsakelig ensartet (homogent) og konsekvent - altså uten noe form for variasjon. For de fleste vil realiteten være ganske annerledes. Akselberg (2008) snakker om de store avvika man finner mellom rapportert og registrert variasjon (Mæhlum, et al., 2008, s. 141). Den rapporterte variasjonen er det informanten selv oppgir gjennom samtale eller spørreskjema, og den registrerte variasjonen er den som kommer fram gjennom analyse av samtale. Det er gjort flere undersøkelser som tilsier at informanter nødvendigvis ikke har kontroll over hvordan de selv snakker, og det finnes ganske store gap mellom det informanten selv mener (rapportert) og hva funnene faktisk er (registrert).

Flere mener de i formelle situasjoner vil snakke «penere» enn hva de normalt sett gjør. I de fleste tilfeller vil «pent» ofte være synonymt med «korrekt», og man ønsker å snakke så korrekt man kan for å unngå å bli misforstått. Man skal i slike situasjoner bruke uttaleformer og ha et ordtilfang som «passer inn» i situasjonen man er i. Det vil altså si at å snakke korrekt

gjelder både *språkets funksjon* og *språkets estetikk* (Mæhlum, et al., 2008, s. 138). Noen forsøker via språket å signalisere ønsket sosial identitet, og andre utfører språklig akkomodasjon for å tilpasse seg eller ta avstand fra samtalepartneren. For de aller fleste vil det å snakke «korrekt» være identisk med å bruke former som ligger tett opp til eller som er identiske med formene vi finner i et standard skriftspråk. I norsk vil det si at man gjerne benytter seg av de mest konservative formene av bokmål og nynorsk. Standardskriftspråket er ikke bare mønster for et korrekt talemål når det gjelder det fonologiske, morfologiske og leksikalske - syntaksen vil være vel så viktig hvis man skal uttale seg korrekt. Ved å ha et talespråk som er mest mulig skriftspråklig syntaktisk rett, dvs. fullstendig, mener mange det er mindre sjanse for å bli misforstått (Mæhlum, et al., 2008, s. 139).

I møte med andre språkvarieteter, i dette tilfellet en annen dialekt, vil man til tider måtte velge om man vil tilpasse språket sitt til lytteren, *konvergere*, eller distansere seg fra den andre språkbrukeren, *divergere* (Adams, Miles, Dunbar, & Giles, 2018, s. 476). Hvis man velger førstnevnte, viser man likheter og tilpasser seg samtalepartneren. Man kan i slike tilfeller velge bort mer særpregede måter å snakke på, som den andre kan misforstå. Motsatt vil være å distansere seg fra samtalepartneren sin. Da bruker man kanskje ord og uttrykk, eller ulike dialektformer, som samtalepartneren ikke forstår. Dette er elementer man burde tenke over i samtale med andre, hva ønsker man å oppnå med samtalen og hvordan man velger å møte den andre. Denne teorien blir i hovedsak brukt om språklig tilpasning mellom ulike individer i et samfunn.

3.2.4 Endring

En vanlig oppfatning hos flere er at språket bruker lang tid på å endre seg, og man undres over hvorfor det ikke skjer mer effektivt. Det er ikke nødvendigvis riktig at språket ikke endrer seg raskt, for en språkendring som skal bli varig må være brukt av mange, og som jeg har nevnt tidligere ha vært gjennom flere ulike prosesser før den blir endelig. Teknologi, nyvinninger og økt globalisering i samfunnet er med å bidra til at språket endrer seg mye raskere nå enn det gjorde før. Et eksempel på ei språkendring som fortsatt er under utvikling er sammenfallet mellom de såkalte *sj-* og *kj-*lydene. *Kino* og *kylling* blir nå *sjino* og *sjylling* hos mange, spesielt yngre språkbrukere. Første gangen sammenfallet ble registrert og tatt opp som et tema var i 1977 i Bergen. Da var det 2,5 % sammenblanding av fonemene, altså veldig lite (Mæhlum, et al., 2008, s. 197). Sammenfallet er et typisk ungdomsfenomen, og

prosentandelen som benytter seg av dette språktrekket, har bare økt de siste årene. Sandøy i Mæhlum, et al. (2008) mener at de bergensungdommene som vokser opp i 2020, er de siste som mestrer den gamle forskjellen mellom *sj* og *kj*. Den neste generasjonen kommer ut ifra dette tankesettet til å ha sammenfallet gjennomgående i sitt talemål. De som blir født i 2020 kan man tenke seg lever til rundt 2100-2110, og først da er det ingen igjen i Bergen som veksler mellom *sj* og *kj* lengre. Dette er da en språkendring som fra start til slutt har holdt på i rundt 150 år, noe som anses som rekordraskt for en språkendring (Mæhlum, et al., 2008, s. 197).

Det finnes også usynlige endringer i språket vårt. Det er nemlig mange språkendringer som ikke blir registrert av forskerne før etter endringa er gjennomført. Hvorfor er det slik? Man kan undre seg over hvorfor så mange får med seg og klager over sammenfallet *sj* og *kj* som nevnt ovenfor, mens andre sammenfall får utvikle seg fritt uten «sosialt støy». I språket til ungdommene på Nordmøre og i Romsdal faller i dag de tidlige fonemene /æ/ og /ɛ/ sammen slik at imperativen *leit* får samme uttale som presensformen. Det eksisterer ingen debatt eller oppmerksomhet rundt dette fenomenet, slik som i forholdet mellom *sj* og *kj* (Sandøy, 2016, s. 37).

3.2.5 Forskjellen på talemåsendring og talemålsvariasjon

Den viktigste forskjellen mellom variasjon og endring innenfor talemålet, er at variasjonen er synkron, dvs. man fokuserer på samtidig variasjon. Talemåsendring derimot er diakron, som vil si at språket endrer seg fra et tidspunkt til et annet, over tid. For å studere variasjon og endring bruker man derfor ulike metoder. Talespråket endrer seg når det oppstår språklige innovasjoner som spres, slik at det blir en talespråklig variasjon. Denne prosessen kan stoppe opp når som helst. Ikke alle innovasjoner vil overleve i et språksamfunn, noen brukes ofte i ungdomstiden, men blir ikke med over i det voksne livet.

I denne undersøkelsen skal jeg blant annet studere hvilke endringer som er i utvikling i vegårshaidialekta, og da må jeg være oppmerksom på hvor jeg finner språklig variasjon. Hvis man observerer synkron variasjon, er dette ofte et tegn på at noe er i ferd med å endre seg. For at det skal bli en språklig endring, må det først være språklig variasjon. En varietet lever side om side med en annen varietet en stund, før eventuelt den nye varietetten tar over. Likevel er det som nevnt ikke nødvendig at variasjon blir til en endring. I de fleste tilfeller vil gjerne en

av varietetene «vinne» over den andre (ofte den nye), og den eldre varieteten forsvinner ut av talemålet etter hvert (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 125).

Man har i nordisk talemålsforskning som regel sett på regionen som en viktig størrelse i sammenheng med språklig endring. Man ser for seg at de lokale variantene forsvinner til fordel for nye regionale dialekter eller regionaltalemål, og dette kalles *språklig regionalisering*. I tillegg kan man se tendenser til at standardtalemålene har vunnet fram på bekostning av de noe mer lokale talemålsvariantene, som kalles *språklig standardisering* (Røsstad, 2008a, s. 54). Disse to begrepene kan vi se for oss som to ulike retninger på talemålsutviklinga, hvor den ene ikke nødvendigvis utelukker den andre.

3.3 Undersøkelser i *apparent time*

Den vanligste undersøkelsesmetoden når det gjelder språkendringer, er i såkalt tilsynelatende tid (*apparent time*). Her undersøker man aldersgrupper og ser på variasjonen mellom de eldre og de yngre fra identiske kriterium, og dataene representerer den språklige endringa som har skjedd i språksamfunnet i den undersøkte perioden (Hernes, 2007, s. 211). Den andre metoden, i reell tid, er vanskelig og tidkrevende og blir derfor mindre brukt. Metoden i *apparent time* er likevel ikke helt fullstendig selv om den er mest brukt. Det er for eksempel mange som mener at språket til en språkbruker ikke kan anses som ferdig utviklet før vedkommende har blitt 18 år, og gjerne ikke før man er kommet ut av tenårene. Etter hvert som det ble mer vanlig å flytte på seg, både midlertidig underveis i studier og permanent, kan tanken om et stabilt «voksenspråk» få mindre å si i beskrivinga av moderne språk. Dette er hovedidéen som teorien om *apparent time* hviler på, og som i dagens moderne samfunn utfordres (Selås, 2003, s. 73).

Det har vist seg at selv om man finner variasjon mellom aldersgrupper i et samfunn, kan ikke denne variasjonen automatisk bli brukt til å si noe om hvordan språkutviklinga skjer videre. Det finnes naturlige variasjoner mellom generasjoner som ikke nødvendigvis fører til varige endringer. Dersom det er slik at språkbrukeren i stor grad endrer språket i løpet av livet (livsfaseendring), kan vi ikke lenger stole på at *apparent time*-metoden gir oss et korrekt bilde av språkendringsprosessen i den undersøkte perioden. Det er likevel ikke blitt et stort metodisk problem, da det ofte i sosiolingvistiske tekster hevdes at denne endringen ikke er

vanlig (Hernes, 2007, s. 211). Denne metoden kan vi altså bruke for å få hint om endringer i reell tid.

I min undersøkelse bruker jeg *apparent time*-metoden for å undersøke talemålsforskjeller og -variasjon. Det er en synkron studie, og jeg har valgt å undersøke generasjonsforskjeller fordi det ofte er slik at språkendringer fører til generasjonsforskjeller - og motsatt. Papazian og Helleland (2005) sier noe om undersøkelser som gjøres i *apparent time*;

Ein kan så å seie «måle» språkutviklinga eller iallfall sjå kva veg ho tek, ved å samanlikne unge og eldre språkbrukarar. Dvs. at ein omtolkar ein synkronisk skilnad mellom aldersgruppene til ei diakronisk endring, ved at ein føreset at dei som er unge no, vil halde fram med å snakke slik dei gjer no, og at dei som er gamle no, snakka slik dei gjer no då dei var unge òg (Papazian & Helleland, 2005, s. 137).

Et annet synspunkt handler om at språket endrer seg i forhold til hvilken livsfase du er inne i. Noen av trekkene man bruker i ungdomstida blir nok ikke med inn i voksenlivet, men som Papazian og Helleland konkluderer med, så «*kan* ein som regel rekne med at dei unge vil dra med seg dei nye formene ettersom dei veks til» (Papazian og Helleland, 2005, s. 138). Det vil derfor være naturlig å studere språket til de yngre, da flere av trekkene de har mest sannsynlig blir med videre inn i voksenlivet. Det blir spennende å se hvilken informasjon jeg får angående dette i min forskning på området.

3.4 Norsk talemålsforskning i et faghistorisk perspektiv

Talemålsforskningen i Norge bygger på lange og rike tradisjoner. Allerede fra 1800-tallet vokste det fram en interesse for å sammenligne de ulike dialektene datidens Norge hadde, med det gammelnorske språket. Dette kan vi si legger grunnlaget for den tradisjonelle dialektologien (kapittel 3.4.1). Videre kan vi trekke linjer til strukturalismen (kapittel 3.4.2) og dens språkteorier, og til slutt fram til sosiolingvistikken (kapittel 3.4.3). Alle disse tradisjonene har hatt en innvirkning på den norske talemålsforskningen, og de ulike vitenskapsgrenene har vært med å utvikle feltet. Vi har gått fra et hovedsakelig teoretisk og individuelt syn på ordsamlinger, til dagens sosiologiske syn på variasjon og samhandling.

Denne avhandlinga blir et lite bidrag i forskninga, og derfor blir det naturlig for meg å gi et lite historisk riss over disse rike tradisjonene.

3.4.1 Dialektologi

Dialekt som vitenskap har sin historiske bakgrunn i nasjonalromantikken på første halvdel av 1800-tallet. Før denne tid ble dialektene ansett som «dårlige» versjoner av den rette tale, som var det danske skriftspråket. Nasjonalromantikken derimot var interessert i «det gamle» og «det originale», en puristisk språktradisjon kan man hevde, og lette etter språkets «gullalder» (Sandøy, 1996, s. 12). I Europa ble det en voksende interesse for nasjonalitetsspørsmålet, og for flere land ble den nasjonale egenarten i språk og folkekulturen det som var av interesse (Hanssen, 2010, s. 18). Det ble derfor viktigere å se bakover enn framover for å forske videre på de ulike dialektene. Det norrøne var et felles opphav for alle de norske dialektene, og var beviset på at norsk var et eget språk, helt atskilt fra det danske.

Peter Trudgills (2000) begrep «NORMS» er brukt for å fortelle hvem objektet var i dialektforskningen. «NORMS» står for Non-Mobile Older Rural Males, og på norsk vil dette være eldre, etnisk norske menn som bor på ute på landet. Trudgill hevder dialektologer konsentrerer seg om talen til rurale informanter, som ofte har lite utdanning og bor i mindre, isolerte tettsteder. Det er hovedsakelig to årsaker til hvorfor mange dialektologer valgte disse menneskene som informanter. Den første årsaken var at mange var bekymret for at flere trekk skulle forsvinne før de rakk å dokumentere disse. Derfor måtte de ut til de mindre stedene for å finne dem. Den andre årsaken var at mange mente det ekte og genuine med dialektene fantes gjemt inn i talemålet til eldre, lavt utdannede mennesker. Dette talemålet ble gradvis forstyrret av en standardisering (Trudgill, 2000, s. 27). Ivar Aasen var helt klart en av de norske språkforskerne som undersøkte talemålet på denne måten. Han reiste dit «ingen skulle tru at nokon kunne bu» og fant typiske trekk fra dialektene. Etter hvert begynte flere forskere å forstå at ved å kun undersøke «NORMS», opprettholdt de et feilaktig bilde av talemålet i ulike områder, og de begynte å legge mer vekt på sosiale faktorer, og undersøke flere informanttyper (Trudgill, 2000, s. 27).

Det skjedde et paradigmeskifte rundt 1880, og det ble lagt mer vekt på teori og metode, både i innsamlingen, registreringen og analysen av talemålsforskningen (Hanssen, 2010, s. 42). De nye språkforskerne som kom på banen kalte seg for junggrammatikere, og de var opptatt av

unntaksløse regler for lydutvikling i talemål. Språket var ikke en organisme i seg selv, men levde bare i individene som brukte det (Hårstad, Lohndal & Mæhlum, 2017, s. 70). Språklige endringer ble sett på som noe de ikke hadde innflytelse på, og som skjedde etter spesifikke regler.

Amund B. Larsen var den første i Norge som skrev en ren dialektmonografi, *Lydlæren i den solørske Dialekt* (1894), og leverte ellers mange viktige bidrag til forskningen. Han fikk stor betydning i den norske talemålsforskningen, og var på mange måter forut sin tid, på den måten at selv om han var i den junggrammatiske forskningstradisjonen, var det elementer i arbeidet hans som pekte framover. Han var den første til å beskrive et bymål i landet, og inkluderte dermed bymålsstudier i tradisjonen, og ikke bare bygdemålsstudier (Mæhlum, 1996, s. 183). Han begynte å studere variabler som geografi, alder og sosiale forskjeller i talemålsforskningen, noe som ikke var gjort før.

Dialektologien beskriver først og fremst variasjonen som var, og mange granskere av dialektene var opptatt av å finne fram til det som kunne regnes som «opphavet», det mest «genuine» med dialektene - om noe sånn som dette fantes. Det førte til at beskrivelsene og de ulike målførekartene fikk ulike grader av arkaiske innslag om hvordan talemålet, eller deler av det, hadde sett ut på et tidligere tidspunkt. Resultatet av dette er at vi ofte må regne med ulike lag i beskrivelsene av dialektene, noen av beskrivelsene stammet fra den respektive tiden, mens andre var eldre særdrag som ikke nødvendigvis fantes lengre (Røsstad, 2015, s. 182).

3.4.2 Strukturalismen

I starten av det 20. århundre skjedde det mye i språkforskningen i Europa, og flere av disse nyvinningene ble overført til norsk talemålsforskning på 1930-tallet. En av de nye store språkteoriene var strukturalismen. Ferdinand de Saussure regnes som den europeiske strukturalismens far, og hans verk *Course de la linguistique générale* fra 1916 hadde stor betydning. Et nytt tankegods Saussure kom med var en synkron måte å arbeide med språkstudier på, vi skulle ikke lenger se bakover i historien - men studere språket slik det ble talt nå (datidens språk). To av de begrepene man ofte forbinder med Saussure er *la langue* (som betyr språkssystemet) og *la parole* (språket i bruk). *La langue* var det viktigste i språket for Saussure, og han mente at språket og språkets struktur kunne sammenlignes med et

sjakkbrett. Hvis en av spillerne gjorde et trekk, endret hele spillet seg på sjakkbrettet. I overført betydning til språkstudet, vil det si at alle delene henger sammen i et system (Hårstad, et al., 2017, s. 72-73).

I Norge ble ikke strukturalismen veldig populær. Her til lands var alle purister med en historisk-komparativ tradisjon som vår fremste måte å studere språket på. Den nye synkron synsvinkelen ble derfor uinteressant for de fleste språkforskerne. August Leskien sammen med junggrammatikken stod sterkt, og Sandøy (2013) forteller om junggrammatikken på denne måten;

Junggrammatikken i vid forstand blei eit sterkt nordisk paradigme i språkforskinga, og særleg innafor dialektologien. Den førte språkvitskapen mange steg framover, og i den tidlege fasen må han ha fascinert unge forskarar. (Sandøy, 2013, s. 82)

Likevel hadde ikke junggrammatikken lange levetida, for omkring 1880 ble det utvikla nye grener innenfor europeisk språkvitenskap, og disse grenene sprengte junggrammatikkens perspektiv når de fant variasjon som ikke alltid var «unntaksløs» (Sandøy, 2013, s. 82). Strukturalismen viste seg derimot å bli interessant hos blant annet Halfrid Christiansen, da hun i 1932 tok doktorgraden på Gimsøy-målet. Hun møtte stor motstand da hun prøvde å introdusere en synkron strukturalistisk tilnærming i forskningsarbeidet sitt. Bortsett fra henne var det ikke mange bemerkelsesverdige forskningsarbeider i strukturalismens ånd i Norge. Denne perioden anses dermed som en kort «mellomperiode» i Norge, mellom den tradisjonelle dialektologien og den moderne sosiolingvistikken.

3.4.3 Sosiolingvistikken

Sosiolingvistikken er et forholdsvis nytt begrep, som ikke ble ordentlig tatt i bruk før 1960-tallet (i Norge: 1970-tallet). Før dette hadde flere forskere prøvd seg på en lignende betegnelse, og i 1939 oppstår trolig «socio-linguistics» på engelsk for første gang (Hårstad, et al., 2017, s. 114-115). Den «nye» måten å forske på, var å gå ut i verden og bedrive egne studier. Det ble slutt på å bla opp i gamle nedstøvete kilder for å finne teorier om språket, man skulle ut i samfunnet og studere *språket i bruk* blant levende mennesker (Mæhlum, 1996, s. 180).

Brit Mæhlum drøfter om sosiolingvistikken representerer en kvalitativt ny disiplin, eller om det dreier seg om en form for gjenoppdaging av tilnæringsmåter og teoretiske perspektiver med lange tradisjoner innenfor språkvitenskapen. Vi må ikke betrakte overgangen fra dialektologi til sosiolingvistikk som en brå og fundamental omskiftning, men som en mer kontinuerlig og gradvis overgang (Mæhlum, 1996, s. 179). Selv om dialektgranskere som Amund B. Larsen gjorde studier som hadde sosiolingvistiske tendenser, kan han likevel ikke direkte regnes som en sosiolingvist. Han var en del av den junggrammatiske forskningen (jf. kap. 3.4.1). Likevel var han en språkviter som på varierende måter ga eksplisitt uttrykk for sin erkjennelse av hvordan forskjellige psykologiske og sosiale rammefaktorer påvirka menneskers språklige atferd, og Mæhlum (1996, s. 183) kaller han for en *pre-sosiolingvist*. Larsen introduserte i tillegg begrepet «naboopposisjon» (Larsen, 1917, s. 97-109) allerede i 1885, som er en sosialpsykologisk mekanisme som flere sosiolingvister, både i og utenfor landets grenser, fortsatt benytter seg av (Mæhlum, 1996, s. 183).

En av de mest framtrepende forskerne innenfor sosiolingvistikken, er amerikaneren William Labov (f. 1927). Han holdt i desember 1962 et innlegg på den årlige samlingen til The Linguistic Society for America, hvor han la fram sin studie av dialektvariasjon på øya Martha's Vineyard på østkysten av USA. Her viste han hvordan endringstendenser i lydsystemet kunne forklares på bakgrunn av ulike språktrekks sosiale betydning, og via nøyaktige beregninger påviste han korrelasjoner mellom sosiale og lingvistiske strukturer. På grunn av dette fant han ut at synkrone studier kan brukes til å forutsi lydendring over tid (*apparent time*-metoden som diskutert i kap. 3.3) (Hårstad, et al., 2017, s. 116). Han videreførte de sosiologiske metodene han brukte i denne undersøkelsen til sin neste studie av sosial variasjon i deler av New York, og her viste han tydelig hvordan språklige variabler samsvarte med sosiale makrofaktorer som klasse, alder og kjønn blant annet. Dette gjorde at Labov fikk dokumentert et system, og den språklige heterogeniteten som tidligere hadde blitt mer eller mindre ignorert, ble nå gjort til et fullverdig lingvistisk studieobjekt. Nå var det solide sosiologiske metoder som ledet an i vitenskapen (Hårstad, et al., 2017, s. 117).

Den sosiolingvistiske tilnærminga til Labov, som ofte kalles for kvantitativ korrelasjons-sosiolingvistikk, har hatt så stor betydning at en snakker om et labovsk paradigme i sosiolingvistikken. I talespråklig variasjonssammenheng er det fonologien, morfologien og leksikonet som har vært mest studert. Det kan være flere grunner til dette, men en av dem er nok at slik variasjon er relativt enkel å studere, fordi det er lett å innhente data om den. Denne

variasjonen er òg oftest lett synlig (hørleg), den er som regel stor, og er noe de fleste har et forhold til (Mæhlum, et al., 2008, s. 133).

Den første større undersøkelsen av labovsk karakter i Norge var *Talemålsundersøkelsen i Oslo* (TAUS), som varte fra 1971-1976. Interessen for den sosiolingvistiske arbeidsmetoden økte etter dette, og man innså at det var et behov for egnet pensumstoff til bruk på universitetene, som resulterte i pensumboka *Språksosiologi* (Engh, Hanssen, Vannebo & Wiggen, 1972). Flere lærebøker om emnet ble produsert, og faget var herved etablert som et norsk studiefag (Hårstad, et al., 2017, s. 119).

Språkvitere er generelt veldig imponerte over språkbrukerne og deres evne til å bruke språk, men meningene de selv har om hvordan de snakker er av lite eller ingen interesse. Man trenger ikke lete lenge før man finner utsagn fra personer med feilaktige påstander om egen språkbruk, «Jeg har ikke dialekt jeg, jeg snakker bokmål», og det er særlig slike utsagn som sørger for mistro hos språkvitene (Røsstad, 2008b, s. 9). Dette kan være problematisk, da det i selve ordet «sosiolingvistikken» ligger delen «sosio» som betyr at det følgende skal omhandle samfunnet eller mennesket som et sosialt samfunnsvesen (Nordbø, 2020). Det er ikke slik at begge parter kan stå som subjektet i samspillet mellom språkforsker-språkbruker, men ved å inkludere de «subjektive» inntrykkene til språkbrukerne i språkstudier, åpner vi muligheten for sentrale bidrag til kunnskapen vår om språket, samt samspillet mellom språk, menneske og samfunn (Røsstad, 2008b, s. 9).

Det finnes et perspektiv hvor språkbrukeren selv kommer mer til orde nå enn tidligere. Sosiolingvistikken har gått en lang vei siden startskuddet for retningen for rundt fire tiår siden, og flere forskere har kommet på banen og formulerer i dag stadig nye spørsmål og problemstillinger. Interessen for subjektive faktorer er økende, og det er sosialpsykologiske forhold som har med språk og språkbruk å gjøre som kommer i fokus. Man fokuserer på motivasjon, holdninger, identitetsfølelse og verdier blant annet (Røsstad, 2008b, s. 28). Det dreier seg i større grad om det å se på språklige forhold fra språkbrukerens eget perspektiv, og hvordan de faktisk opplever disse forholdene (Røsstad, 2008b, s. 29).

3.4.4 Plassering av egen studie

Min studie kan anses som en blanding av idealtypisk dialektologi og idealtypisk sociolingvistik (jf. Mæhlum, 1996, s. 193-206). Jeg har selv valgt ut få informanter, som jeg mener snakker utpreget bred dialekt, samt at jeg har en noe standardisert intervjuguide. Dette er i dialektologiens ånd. Som en motsetning har jeg ulike aldersgrupper, og ikke valgt kun «NORMS»-personene som typisk ble brukt som informanter i dialektologien (jf. kap. 3.4.1). Her er mitt utvalg noe mer variert, med eldre, voksne og ungdom. Og selv om jeg har en intervjuguide som rettesnor, er det mest ønskelig at det skal bli en autentisk og reell samtalesituasjon, hvor informantenes faktiske bruk av språket kommer tydelig fram. Jeg modellerer samtalen med tanke på hvilke spørsmål jeg velger å stille og hvilke variabler jeg forventer treff på. Avsporinger fra spørsmålene kan forekomme, men dette anses ikke som et problem. Det vil være med på å gjøre samtalen autentisk og naturlig.

De fleste sociolingvistiske talespråklige studier som er gjennomført i Norge kan ifølge Akselberg deles inn i tre hovedkategorier; 1) talemålsvariasjon innenfor et geografisk eller sosialt avgrensa språksamfunn, 2) talemålsvariasjon når talemålsbrukeren er på flyttefot, og 3) talemålsvariasjon når talemålet er på flyttefot. Det vil være den første kategorien som min avhandling befinner seg i, for jeg skal se på den språklige variasjonen og variasjonsmekanismene mellom grupper av mennesker innenfor et geografisk bestemt område (Mæhlum, et al., 2008, s. 150).

Studiet av talemålet i et geografisk avgrensa område står i tradisjon fra Labov. Han la som tidligere nevnt grunnlaget for sociolingvistikken som en moderne vitenskapelig disiplin via sine studier av talemålet i New York tidlig på 1960-tallet. Fokuset ble flytta fra den homogene til den heterogene siden av språket. Talespråklig heterogenitet var det normale, og det var vanlig å studere et utvalg språklige variabler som representerer den talespråklige variasjonen (Mæhlum, et al., 2008, s. 129).

3.5 Språk og dialekter

3.5.1 Hva er dialekt?

Dialektbegrepet er et stort begrep som favner over mye og kan defineres på ulike måter. Den vanligste oppfatninga av hva dialekt er, er en varietet som brukes innenfor et gitt geografisk

område. Vi har også flere underbegrep under ordet dialekt, slik som *geolekt*, *sosiolekt*, *etnolekt* og *idiolekt*. Det er vanlig at folk flest anser disse underkategoriene som en del av dialektbegrepet og bruker dette om hverandre. Unn Røyneland legger fram tre ulike definisjoner av begrepet dialekt, som innebærer både en lingvistisk, sosiologisk og psykologisk side av begrepet. Den lingvistiske definisjonen sier at «Ein dialekt er ein geografisk, sosial eller etnisk varietet som i seg sjøl utgjør eit komplett språkssystem» (Mæhlum, et al., 2008, s. 24). Lingvistikken legger altså vekt på geografien, men òg den sosiale delen og etnisitet, og sier at disse tre delene kan alene utgjøre et fullverdig språkssystem. Den sosiologiske og psykologiske definisjonen legger noe mer vekt på samfunnet rundt, sosiologisk: «Ein dialekt er ein varietet som kunne ha fungert som eit språk, men som ikkje er formelt standardisert» og psykologisk: «Ein dialekt er den talemålsvarianten ein person lærer først, uavhengig av kva for samfunnsmessig status eller funksjon denne varianten elles måtte ha» (Mæhlum, et al., 2008, s. 24-25).

Med den psykologiske definisjonen i bakhånd, kan man se til skillet mellom dialekt (normaltalemålet) og standardtalemål, og her snakkes det om at dialekten er det man lærer først uansett hvilken status denne måtte ha. Et standardtalemål har gjerne høyere status enn normaltalemålet, hvis det er fastslått at et land har et standardtalemål. I Norge har vi ikke (slik som for eksempel Sverige og Danmark) et standardtalemål som skal brukes i skolesammenheng, eller på arbeidsplassen. Før derimot, hadde det norske språksamfunnet rundt år 1800 det som betegnes som en diglossisk situasjon, der det danske skriftspråket, sammen med et skriftspråksnært talemål utgjorde høyvarianten (H). De ulike norske dialektene i bygd og by, utgjorde lavvarianten (L). Diglossien innebar at alle som skulle opptre i mer eller mindre offentlige sammenhenger, var nødt til å lære seg (H) for å bli tatt på alvor. Hovedmålet for dekonstruksjonen av dette systemet har ifølge Nesse (2015) vært å fjerne sammenhengen mellom varietet og domene, slik at du med den største selvfølge kan bruke hvilken som helst norsk varietet innenfor ethvert domene (Nesse, 2015, s. 89). Likevel ser vi i dag igjen tendenser til et overregionalt standardtalemål i Norge, med «det talte bokmålet», men og noen tendenser til «den talte nynorsken». Uansett har disse tre definisjonene av dialekt noen ulike aspekter de velger å vektlegge, men likevel står de ikke i et konkurrerende forhold til hverandre. Alle tre utfyller hverandre, og viser ulike innfallsvinkler til dialektbegrepet.

Det er ofte vanlig å bruke ordet *varietet* som en definisjon av en dialekt. Jeg kommer selv til å bruke dette ordet flere ganger gjennom denne avhandlingen, og tenker derfor det kan være en fordel å avklare hva som menes med begrepet. Eskil Hanssen (2010) gir en god definisjon, «Ordet brukes om en *art av et språk*, dvs. enhver språklig enhet med et helhetlig språkssystem, f.eks. en dialekt eller et regionalspråk» (Hanssen, 2010, s. 13). De forskjellige varietetene vil i større eller mindre grad være ulike fra andre varieteter i grammatikk og lydsystem, og begrepet kan brukes om både små og større enheter. Hovedfordelen med å bruke varietet som et begrep, er at den kan brukes om hvilken som helst art av et språk, så lenge den er systematisk og helhetlig (Hanssen, 2010, s. 213).

Innenfor en varietet vil det som oftest også være variasjon. Varieteten har derfor flere alternative former, dvs. varianter. Du kan for eksempel si både *solen/sola* innenfor samme varietet, men hvis vekslinga opptrer i flere ord med alternative lyd- eller bøyingsformer, går vi over til begrepet *variabel* (Hanssen, 2012, s. 14). En variabel er et bestemt språktrekk, som igjen kan ha ulike varianter. Som et eksempel kan vi ut ifra dette se for oss varieteten øverst (for eksempel vegårsheidialekta), variabelen under her igjen (for eksempel nektingsadverb) og varianten nederst (*ikke/ikkje*). De tre V-ene har altså en funksjon både hver for seg, og sammen.

3.5.2 Hvem snakker dialekt?

Det er ikke nødvendigvis alle mennesker som vil erkjenne at de snakker dialekt. Jeg har selv hørt mennesker rundt meg si at «jeg prater ikke dialekt, jeg prater bokmål». Bokmål er et skriftspråk, så det er vanskelig å overføre bokmålet direkte til talespråk. Likevel er dette en oppfatning flere har hvis de snakker «standardisert østnorsk» (det talespråket som ligger nærmest skriftspråket leksikalsk sett), så har de altså ingen dialekt. I tillegg virker det som at flere har en oppfatning av at noen snakker mer dialekt enn andre, og at individet kan variere om han/hun snakker mye eller lite dialekt. Her blir begrepet «dialekt» definert som noe avvikende og mer eller mindre avvik blir oppfattet som «normalt» eller «standard» (Sandøy, 1996, s. 11). Selv om den «folkelige» oppfatningen er at ikke alle snakker dialekt, tar språkforskere til orde for at alle nordmenn har en form for dialekt. Man er interessert i hver og en sin individuelle språkbruk.

Noen mennesker hevder at de har en dialekt, men benytter seg av diverse fraser som «lite dialekt» eller «ekte dialekt». Dette blir brukt av flere for å forklare hvordan de selv snakker. Folk har altså ulike holdninger til i hvilken *grad* de snakker dialekt, og eventuelt om noen andre snakker «bredt» og har en mer «ekte» dialekt enn dem selv. Hva snakker de som selv mener de *ikke* har en dialekt? Arne Torp snakker om «dialektfritt talemål», som han mener til en viss grad finnes (Torp, 1986, s. 19). Likevel må det ikke forveksles med en bokstavrett uttale av et skriftspråk, flere mennesker fra Østlandet hevder selv de sier *jeg*, men det er særdeles få personer i dette landet som sier j-e-g lydrett. Det de eventuelt sier er *jæi* eller *jei*, som ligner på skriftspråkvarianten, men det er likevel ikke direkte «bokmål».

3.5.3 Dialekt og kjønn

Flere sosiolingvistiske studier har kommet fram til at jenter og kvinner uavhengig av alder og status, snakker mer standardnært og endrer talemålet sitt oftere og mer enn det gutter og menn gjør. Det mannlige kjønn virker til å være mer lojale mot lokale normer og snakker mer dialekt enn jentene (Mæhlum, et al., 2008, s. 120). Flere studier viser samtidig at jenter og kvinner er mest innovative når det gjelder nye former som bryter med standarden. Dette kan man se på som at jenter og kvinner generelt sett er de som leder an når det gjelder språklige endringer - både endringer som tilnærmer seg standarden og endringer som fjerner seg fra standarden. Dette kaller Labov for «the gender paradox» (Labov, sitert i Matsumoto & Britain, 2003, s 127). Dette virker til å være nokså konsistent ifølge Labov, men er det i realiteten alltid så entydig? Er det slik at jenter alltid nivellerer talemålet sitt, mens guttene beholder det originale?

Røyneland (2005) undersøkte dialektendringer blant ungdom på Røros og Tynset, og fant ut at det ikke nødvendigvis var kjønn som var det viktigste i de språklige trekkene som ble undersøkt. Det som hadde betydning, var ungdommenes gruppetilhørighet. Det var flere grupper involvert, men de to gruppene som viste de største forskjellene var «sossen» på en ene siden, og «rånerne» på den andre. Begge disse to gruppene bestod i hovedsak av gutter, og jentene holdt seg mest i gruppene i midten. Kjønn hadde i denne undersøkelsen fremdeles en viktig faktor, men de største forskjellene var internt mellom kjønnene, og ikke kjønnene seg imellom (Røyneland, 2005, s. 185-189). Det er en relativt utbredt tankegang at gutter og menn som kan kalle seg for en «skikkelig» mann, har den bredeste formen av dialekta. Likevel viste det seg i undersøkelsen til Røyneland at de guttene og mennene som tilhørte

«sossen», ikke anså bred dialektbruk som en form for manndomsprøve. De var fortsatt menn selv om de tok avstand fra den typiske dialekta (Mæhlum, et al., 2008, s. 121).

3.5.4 Dialekt som identifiseringsfaktor

For noen mennesker er dialekt en stor del av deres identitet, mens for andre er identiteten formet av alt annet enn måten en prater på. For de menneskene som identifiserer seg med dialekta, vil *sosial mobilitet* være relevant på grunn av at språket har en *identifiseringsfunksjon* som gjør at personene kan velge hvem de vil identifisere seg med. Hvis individet har et ønske om å identifisere seg på en ny måte, kan det føre til språklige endringer hos både enkeltindividet, og i grupper (Sandøy, 1996, s. 137). Vi ser dermed at det er en nær sammenheng mellom menneskers identitet og språkbruk, og hvordan vi velger å bruke språket knytter oss til bestemte geografiske områder som forteller noe om hvem vi er.

I forbindelse med språket som identifiseringsfaktor, vil jeg trekke fram Skjekkellands bruk av de to begrepene «homo staticus» og «homo dynamicus», som er ulike personlighetstyper vi kan finne hos mennesker (Skjekkeland, 2001, s. 33). Individene i den førstnevnte gruppa anses som den «hjemmekjære» typen, og som har sterk tilknytning til hjemstedet sitt. Individene i den andre gruppa karakteriseres som en «utovervendt» type, og er individer som ønsker seg til et annet miljø. Disse to personlighetstypene handler om dialektbrukerens innstillinger og holdninger til hjemstedet (Skjekkeland, 2001, s. 34-35). Det skal bli spennende å undersøke om disse personlighetstypene finnes i min studie av vegårsheidialekta.

3.5.5 Sørlandsk

I norsk dialektforskning er det vanlig å dele inn dialektene i ulike områder ettersom hvilke felles kjennemerker de har. Disse kjennemerkene kalles for målmerker og er ulike trekk som dialektene har. Dialektologien studerer dermed den geografiske utbredelsen, som i stor grad benytter seg av kart som et metodisk hjelpemiddel (Mæhlum & Røynealand, 2012, s. 14). Denne geografiske utbredelsen som vises på kart, kan deles inn på ulike måter, men den vanligste inndelinga er fire hovedområder: nordnorsk, trøndersk, vestlandsk og østlandsk. Noen fagbøker skiller kun mellom to hovedområder, østnorsk og vestnorsk. Uavhengig av

hvilken inndeling man velger å følge, havner målområdet sørlandsk som underkategori som regel inn under vestnorsk, selv om sørlandsk også har trekk fra østnorsk. Det finnes flere innvendinger mot å dele områdene inn slik som jeg har vist her, men det velger jeg ikke å gå dypere inn på i denne avhandlinga. Vegårshaidialekta havner inn under den sørlandske underkategorien, og jeg vil derfor i korte trekk se på noen kjennetegn fra dette området.

Begrepet *Sørlandet* er relativt nytt, og ikke nødvendigvis et problemfritt begrep. For noen mennesker gjelder Sørlandet kun kyststripa, med byene og noen av de få bygdene som ligger nokså nær den *blaude kysten*. Likevel har vi kommuner som ligger lengre opp i landet, f.eks. Setesdal, som ut ifra denne inndelinga også havner inn under sørlandsk. Dette sørlandske området omfatter hele gamle Aust-Agder og Vest-Agder fylke, samt noen bygder i Telemark. Selv om området ikke er spesielt stort, er det mest sannsynlig det området hvor dialektforskjellene internt er aller størst (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 101). Hvis man hadde hørt en dialektprøve fra Setesdal og en fra Kristiansand, ville de fleste ikke klart å forstå at begge disse dialektene hører inn under samme underkategori. Det er nemlig med god grunn at Arne Torp mener at Agder har norgesrekord i dialektvariasjon (Torp, 2013).

Sørlandsk kalles gjerne for *sørilig e-mål*, og grunnen til dette er at målet har reduksjon til *-e* i infinitiv og svake hunkjønnsord i ubestemt entall, altså i grammatiske kategorier med opphavlig utlyd på trykklett vokal. Det heter dermed *å skrive, å sove, ei jente, ei veke* osv. (Skjekkeland, 2010, s. 46). Dette er felles med den nordvestlandske delen av vestnorsk, som har *nordlig e-mål*. Innenfor vestnorsk finnes det altså flere infinitivsformer, både *e-*, *a-*, og *e/a-mål* som man finner helt sør på Lista og i Lindesnes (Skjekkeland, 2010, s. 45-47).

Noe av det folk først legger merke til når man skal høre etter hvor en dialekt kommer fra, hevder Sandøy er realisasjonen av tonemet og setningsintonasjonen, altså det som angår de prosodiske forholdene i talemålet (Sandøy 1991, s. 69). Dette er musikken eller tonegangen språket vårt går i. I sørlandsk er grensen mellom lavtone- og høytone-realiserings rundt Lillesand, og skillet strekker seg i en nord-sør-retning (Skjekkeland, 2010, s. 39). På østsiden finner vi lavtone, og på vestsiden finner vi høytone. For eksempel sier vi på Vegårshei (*_bo_ka*), hvor tonen går fra lav til høy, mens i Kristiansand sier de (*˘bo_ka*), hvor tonen starter høyt og slutter lavt. Hvilke tone man har på den trykksterke stavingen (*bo*) og på den trykklette (*ka*) sier om vi har å gjøre med lav- eller høytone (Skjekkeland, 2010, s. 38). Dette er et trekk i sørlandsk som har realisasjoner fra både østnorsk og vestnorsk.

Det mange kanskje helst forbinder med sørlandsk, er skarre-*r*-en og de bløte konsonantene, men det er flere områder som ikke har disse trekkene. Senere i kapittel 4.2.2 beskriver jeg skarre-*r*-en mer detaljert. Innenfor konsonantsystemet har området i all hovedsak et forholdsvis lett system, de fleste områdene har verken retrofleksjer eller *tjukk l*, men dette er to variabler jeg kommer tilbake til i kapittel 4.2.1, siden begge disse variablene finnes i dialekta på Vegårshei. Vokalsystemet er også nokså enkelt, hvor de fleste områdene har de ni vanlige vokalene, og de tre opprinnelige diftongene. Det er i de indre strøkene at vi finner sekundærdiftonger i ord som *saola* for *sola*. I vegårsheidialekta finnes sekundærdiftonger i ord som blant annet *haue* (hode), *faul* (fugl) og *jau* (ja/jo). Vi kan likevel slå fast at lydverket i de ytre delene av Sørlandet er nokså enkelt i forhold til flere andre dialekter vi har i landet.

4.0 Språklige variabler

4.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gi en kort beskrivelse av de seks ulike lingvistiske variablene jeg har valgt å fokusere på i denne avhandlinga. Det er tre fonologiske (retrofleks, inkl. retrofleks flap, *r*-lyd og assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*) og tre morfologiske (endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall, personlig pronomen 1. person entall og nektingsadverb). Det finnes flere andre særpregede språklige variabler i dialekta som jeg kunne valgt ut, men jeg valgte disse seks da jeg anser dem som noen av de viktigste variablene i den tradisjonelle vegårsheldialekta, og jeg tror at flere av disse er inne i en språklig endringsprosess. Hovedfokuset mitt vil ligge på de fonologiske variablene, og jeg vil vie mest plass til disse i resultatdelen.

4.2 Fonologiske variabler

4.2.1 Retrofleks

Retrofleks, eller tjukke lyder, dannes når to konsonanter, ofte en *r* og en etterfølgende konsonant, smelter sammen til én ny konsonant, som er annerledes enn de to øvrige konsonantene. Denne lyden blir uttalt ved at tunga blir bøyd oppover, og i noen tilfeller også bakover, slik at tungespissen treffer gommen i overmunnen. Retrofleks betyr også bakoverbøyd, så det er måten tunga bøyes på som har gitt opphavet til navnet (Torp, 2000, s. 68-69). Resultatet blir fem nye konsonantlyder: *t*, *ŋ*, *l*, *ʂ* og *d* i ord som *væt* (vært), *gan* (garn), *sæli* (særlig), *kus* (kurs) og *fodji* (fordi). Her faller de tjukke lydene bort i uttalen.

I denne oppgava velger jeg å se på både retrofleks av bokstaven *r* og retrofleks av bokstaven *l*. Sistnevnte kalles for en retrofleks flap, eller *tjukk l*. I min oppgave vil det kun være naturlig å se på *tjukk l* av *norrøn l*, og ikke *tjukk l* av *norrøn rð*, da ingen av mine informanter hadde treff på denne. *Tjukk l* av *norrøn l* derimot i ord som *sol*, *hælj* (helg), *ælj* (elg) og *Ola* finnes det flere eksempler på hos mine informanter. Denne lyden dannes ved at tungespissen krølles litt bakover, og deretter slås tunga framover og ned bak undertennene. Mennesker som ikke er oppvokst eller har lært denne lyden som en naturlig del av sin dialekt,

har ofte vansker med å klare å uttale den, og denne lyden beskrives som en forholdsvis «avansert» lyd (Skjekkeland, 2010, s. 42).

Store deler av det norske målområdet har disse retroflekse lydene. *Tjukk l* og retroflekser har omtrent det samme hovedområdet, i østnorsk, trøndersk, og i noe av det nordnorske området. I tillegg er det et enda større område som har *tjukk l* av *norrøn l* enn de som har *tjukk l* av *norrøn rð* (Skjekkeland, 2010, s. 42). Det skjer nå en spredning utover dette hovedområdet for de ulike typene retroflekser, til Agder-fylkene (Skjekkeland, 2013, s. 68). Arne Torp hevder at skarre-*r*-en virker som en slags «motgift» mot retroflekser, og man i teorien ikke skal finne disse to fenomenene i samme målområde (Torp, 2000, s. 77). Dette ser vi likevel skjer langs sørlandskysten, og det skjer ofte i de dialektene som fra før av har *r*-vokalisering, hvor *r*-en forsvinner i flere ord, som for eksempel i ubestemt flertall av substantiv og i presens av verb. Dette gjelder bare i ord som starter med konsonanter, og ikke vokaler (Skjekkeland, 2013, s. 88).

I dialektene uten retroflekser, blir konsonantene uttalt som *r* + alveolar, i ord som for eksempel /*ga:rn*/ eller /*sæ:rliɡ*/. Dette gjelder hovedsakelig i de sørlige og vestlige målområdene, og i noen tilfeller i områdene med *tjukk l*. Det finnes flere ord som normalt sett ikke har retroflekser, selv om de lingvistiske forholdene ligger til rette for at de skal ha det. Dette kan være ord som *ordre* og *kurder* (Hanssen, 2010, s. 71).

Karen Marie Winje (1994) sier i sin hovedfagsoppgave at isoglossen for *tjukk l* av *norrøn l* går gjennom Vegårshei, og at grensa ser ut til å flytte seg østover, samt at ingen «innfødte» personer under 70 år har *tjukk l* i den sørlige delen av Vegårshei (Winje, 1994, s. 8). Holen (1929) forteller det samme i sin avhandling, om at målføret på Vegårshei har *tjukk l* av *norrøn l*, men ikke *tjukk l* av *norrøn rð*. Torp (1989) sier at dialekter som har *tjukk l* normalt sett aldri har retrofleks *r*. Gunleifsen (2019) og Gullhav (2020) har undersøkt bruken av denne variabelen i grimstaddialekta, og begge kommer fram til at de yngre språkbrukerne benytter seg av både skarre-*r* og retroflekser i dag. Det skal bli spennende å se om Torps teori utfordres av mine informanter fra Vegårshei.

4.2.2 R-lyd

I det norske språket har vi mange måter å uttale *r* på, men vi skiller som regel mellom fremre (apikale) og bakre (dorsale) *r*-lyder. Disse blir på folkemunne kalt *rulle-r* og *skarre-r*. Den første varianten dannes ved at man trekker tungespissen mot gommen, mens skarringa får vi når vi legger tungeryggen mot drøvelen. Den vanligste varianten i landet er den fremre *r*-lyden, alveolar *r*. Denne vibrasjonslyden kan oppstå på ulike måter, tungespissen kan gjøre et slag mot gommen (som en «tapp»), eller den kan slå flere slag, slik at den ruller (Torp, 2007, s. 29). Den alveolare *r*-en er vanlig å høre på Østlandet, i Trøndelag og på Vestlandet.

Den bakre *r*-en, *skarre-r*, omtales ofte som en uvular eller en velar frikativ. Det er vanlig å anta at *skarre-r*-en oppsto som en «talefeil» av kongen i Frankrike på 1600-tallet (jf. kap. 3.2.1) før den senere spredte seg til sentral- og Nord-Europa. Arne Torp (2000) mener han har kommet fram til en ny teori om *r*-ens opphav, som ikke handler om den franske kongen. Denne nye teorien er mer forankra i lingvistisk teori, og forklaringa om opphavet til *skarre-r*-en var at de to *r*-ene hadde hver sin funksjon i det pariserfranske språket, og dermed ble *skarre-r*-en generalisert på 1600-tallet (Torp, 2000, s. 72).

I Norge var det ikke før rundt 1800 at storbyer som Kristiansand og Bergen fikk *skarre-r*-en inn i talemålet, og siden dette har den spredd seg fra by til by, både ved hjelp av «hoppe»- og «bølgeteorien» (jf. kap. 3.2.2) (Skjekkeland, 2005, s. 66). Det er flere som har studert fenomenets utbredelse, og Arne Kjell Foldvik (1988) er en av dem. Han studerte hvordan *skarre-r*-en spredte seg utover på 1900-tallet, og resultatene viser at den spredte seg mye og raskt mellom 1900-1970. Han pekte særlig på to årsaker til hvorfor *skarre-r*-en sprer seg, 1) den er lettere å artikulere og 2) skarringen sprer seg fra byene som et resultat av den store påvirkningskraften byene har. Den sistnevnte årsaken anser han som hovedgrunnen til hvorfor *skarre-r*-en utfolder seg.

Skarre-r-en sprer seg som sagt utover langs sørlandskysten, og i noen av innlandsmåla, men den har klart å unngå Risør kommune som ligger langs kysten. Arne Torp har et svar på hvorfor dette er tilfellet, og det er at det i Risør finnes retroflekse konsonanter. Hans teori er slik at hvis en har *skarre-r*, har man automatisk utelukka retroflekser, og motsatt (Torp, 2000, s. 77). Han forteller videre på samme side at retrofleksene kan komme til å «møtes, men ikke forenes» (Torp, 2000, s. 77).

Holen (1929) sier noe om *r*-lyden i sin avhandling om vegårsheidialekta, og forteller at dialekta har både «R (velar) og r (tungebrodd-r). Utviklinga er den same for R og r i dei ymse stoder, så eg kan dryfte dei under eitt» (Holen, 1929, s. 119). Begge disse *r*-lydene har vært i dialekta såpass lenge at begge kan kalles for tradisjonelle varianter, men det er rulle-*r*-en som mest sannsynlig var den første *r*-lyden i dialekta på Vegårshei. Han hevder at utviklinga av de to *r*-ene er like, så han trenger ikke å dele de opp i to ulike kategorier. Videre sier han at Vegårshei har to ulike områder hvor enten skarre-*r*-en eller rulle-*r*-en dominerer, og det er mer vanlig å finne rulle-*r* på skarre-*r* sitt område enn motsatt. Grunnen til at de ulike *r*-ene spredde seg var fordi man gifta seg på tvers over «*r*-grensene» i bygda (Holen, 1929, s. 30).

Ifølge Winje (1994) går grensa for skarre-*r* tvers gjennom Vegårshei, og det er den uvulare-*r*-en som brukes mest av innbyggerne i bygda, men grensa mellom skarre-*r* og rulle-*r* gikk trolig i nærheten av det sørligste området av kommunen for snart 120 år siden (Winje, 1994, s. 9). Arne Torp diskuterer *r*-en på Vegårshei; «Etter det jeg kjenner til, finner vi nå skarre-*r* hos alle yngre mennesker på Vegårsheia» (Torp, 1989, s. 47).

4.2.3 Assimilering av konsonantsambandet *rn* - *nn*

Assimilasjon, som betyr at to lyder blir mer eller helt like, er ei vanlig språkendring som har skjedd i det norske språket lenge. Det motsatte av assimilasjon er differensiasjon, som vil si at to lyder blir mer ulike (Berg, Bugge, Røynealand & Sandøy, 2018, s. 175). Dette målmerket er vanlig i indre strøk på Agder, og i noen deler av Telemark. I denne avhandlinga blir det ikke hensiktsmessig å se på alle de ulike assimileringssprosessene av flere konsonantsamband enn konsonantsambandet *rn* som assimileres til *nn*. Det finnes flere, og en av de som kanskje er mest «vanlig» er assimileringa av *ll* til *dl* (Skjekkeland, 1997, s. 118-119). Etter denne prosessen er gjennomført, hører vi ord som *fjedl* (fjell) og *adle* (alle). Det skal sies at det finnes noen få innlandsbygder på Vestlandet som har denne assimileringa med *ll* til *dl*, men det er ikke veldig utbredt (Torp, 2001, s. 63).

I følge Skjekkeland har konsonantsambandet med eldre *rn* blitt assimilert til /n:/ (Skjekkeland, 1997, s. 117), og i Telemark har Bakken erfart at resultatet har blitt en kort konsonant med en lang vokal foran seg, i ord som *gån* (garn) og *kvønn* (kvern) (Bakken, 2001, s. 190). Det samme sier Didrik Arup Seip, *rn* ble tidlig assimilert til *nn* i de fleste dialekter. Han hevder videre at i Aust-Agder har alle dialektene enten *nn* eller *dn* (Seip, 1961, s. 30). Dette er

muligens ikke realiteten i dag, men det henger igjen i noen dialekter, og Setesdal er nok det området hvor det realiseres mest.

4.3 Morfologiske variabler

4.3.1 Endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall

I de fleste varieteter av norsk talespråk spiller substantivenes genus (det grammatiske kjønn) en viktig rolle i hvordan de skal bøyes. Dette gir utslag både i bestemt form entall og flertall. I de fleste tilfeller er flertallsformene avhengige av om substantivet er hankjønn eller hunkjønn i hvordan de skal bøyes (Hanssen, 2010, s. 96). Det finnes likevel både enklere og mer komplekse varianter for hvordan substantivene skal bøyes, hvor det for eksempel i Vinje i Telemark heter *bilar*, *skållir* og *visur*. Her bøyes det sterke og svake hunkjønnordet ulikt (Hanssen, 2010, s. 97). I de dialektene som har systemer med to eller tre endinger, er det en komplisert sammenheng mellom genus og bøyingsmåten. Mens de fleste hankjønnord har former med *a* som i *bilar*, er det en liten gruppe som har *-e(r)* slik som *gjester*, *kvister* og *sekker*. Her kan man ikke følge en spesiell regel for bøyingsformene, det må man lære seg ord for ord. I tillegg til hankjønnord, er det også noen hunkjønnord som bryter mønsteret, og har *-a(r)* ending; *elvar*, *myrar*, *rekningar* (Hanssen, 2010, s. 97).

For han- og hunkjønnord gjelder som regel det prinsippet om at endingsvokalen fra ubestemt form flertall holder seg, så vi får *hestar* - *hestane*, og *skå:ler* - *skå:lene*. I senere tid har det blitt en analogisk utjevning som noen steder har gitt andre resultater, i for eksempel østlige deler av Agder hvor man finner formene *sta:ve(r)*, *skå:le(r)*, *vi:se(r)*, men i bestemt form flertall endrer de seg til *sta:vane*, *skå:lane*, *vi:sane* (Skjekkeland, 1997, s. 146).

Winje (1994) skriver at både svake og sterke substantiv maskulinum bøyes med *-ar* og *-ane* i både ubestemt og bestemt form flertall på Vegårshei. Men ifølge flere av hennes informanter heter det *hester* og *hestene*, hvor det etter «regelen» skulle ha vært *hestar* og *hestane* (Winje, 1994, s. 21). Hunkjønnord, både de sterke og svake bøyes med *-er* og *-ene*-ending, *my:rer* - *my:rene*. Her er det ett unntak hvor gårdsnavnet *Kleivane* har *-ane*-ending hvor det skulle vært *-ene*-ending (Winje, 1994, s. 22).

4.3.2 Personlig pronomen 1. person entall

Et av de trekkene i norske dialekter som er lettest å kjenne igjen, er bruken av personlig pronomen. Det er ord alle bruker, og kommer både tydelig og hyppig fram i en hverdagslig samtale. I 1. person entall skiller vi mellom nominativ og akkusativ, (*j*)*eg - meg*, som vil si at vi skiller mellom en subjekts- og en objektsform. Personlig pronomen er den eneste grammatiske kategorien som i norske målformer har holdt igjen noe av det gamle kasussystemet (Skjeggeland, 1977, s. 93). Det er i 1. person vi finner flest forskjeller og de største dialektvariasjonene, og det er en av grunnene til at jeg har valgt å ha denne variabelen med i min undersøkelse. I tillegg er det *subjektsformen* jeg velger å legge fokuset mitt på.

Det går et skille mellom former med brytning og former uten brytning i 1. person entall. Formene med brytning starter som regel med bokstaven *j*, som i *je, jæ, jæi* o.l. Formene uten brytning fjerner *j*-konsonanten, og minner mer om den urnordiske formen **eka*, og det er ord som *eg, e, æg, æi, eig eller ei*. I de norske dialektene er det formen uten brytning som er mest brukt, og formene med brytning finner vi helst på Østlandet og i noen deler av Trøndelag. Ofte er det slik at objektsformen rimer på subjektsformen, slik at det blir *eg - meg, e - me* og *jei - mei* (Skjeggeland, 2005, s. 107).

I de sørlandske dialektene har det kommet fram at tidligere tradisjonelle former (*æg, mi, døkke* og *okke*) har blitt påvirket av standardiseringa og fått de nye formene *vi* og *dere*. Det har likevel ikke til nå blitt registrert noen endring fra former uten brytning (*e, æg, æ*) til former med brytning (*jæ, jæi*) i 1. person entall (Røsstad, 2005; Torp, 1986). Verken Holen (1929) eller Winje (1994) som er de to undersøkelsene jeg ser til om vegårshaidialekta, har nevnt denne variabelen i sine undersøkelser. Det vil derfor bli spennende å se mine treff i denne avhandlinga, da jeg ikke har noen andre å sammenligne med.

4.3.3 Nektingsadverb

Denne språkvariabelen kan betegnes som et leksikalsk morfem, og ikke nødvendigvis en morfologisk variabel, fordi det dreier seg om variasjoner av et spesifikt, frekvent enkeltord, nemlig ordet *ikke* (skriftform, bokmål) eller *ikkje* (skriftform, nynorsk). I denne avhandlinga plasserer jeg den likevel under de morfologiske variablene.

Det finnes mange ulike former av nektingsadverbet *ikke* i norsk, hvor ulike målområder benytter seg av ulike former. De formene som er mest utbredt er *ikkje*, *ikkj* og *ittj*, hvor de to sistnevnte er apokoperte former som brukes hovedsakelig i Trøndelag. Alle disse tre formene dekker store deler av landet, både i de mange by- og bygdemål i vest og nord. I østnorsk derimot finnes det mer variasjon, hvor det som regel er *ikkje* som blir brukt i fjellbygdene, og flatbygdene benytter seg av varianten *itte*. Det finnes også mer sjeldne former på østlandet som *inte* og *ente*. *Ikke*-formen brukes i dag i flere bymål i landet, samt i Finnmark (Hanssen, 2010, s. 112).

Det er få undersøkelser om nektingsadverbet på Sørlandet, men Rune Røsstad har studert det i sin doktorgradsavhandling, *Den språklige røynda* (2005). Her studerte han bruken i fire målområder: Mandal, Finsland, Øsylebø-Laudal og Søgne, og han ville finne ut om den tradisjonelle formen, *ikkje*, ble brukt, eller om det var endringer i dialektene. Resultatene fra elevintervjuene viser at det i Finsland ble brukt 232 tradisjonelle og 135 endringsformer, i Mandal var det 330 tradisjonelle og 47 endringsformer, og i Øsylebø-Laudal 320 tradisjonelle og 4 endringsformer. Der det var variasjon i variabelen, fant han ut dreide seg om en slags «enten-eller»-variasjon, og at alle informantene var veldig konsekvente i bruken av formen de benyttet seg av (Røsstad, 2005, s. 208).

Winje (1994) og Holen (1929) har ikke nevnt nektingsadverbet i sine avhandlinger om dialekta på Vegårshei. De la begge hovedfokuset sitt på fonologien i dialekta framfor de morfologiske variablene. Det blir derfor spennende å se hva mine resultater kan fortelle om nektingsadverbet på Vegårshei i dag.

5.0 Metode

5.1 Innledning

En metode er måten man velger når man skal gå i gang med å planlegge og gjennomføre et prosjekt, og «[...] en betegnelse for hvordan vi kan samle inn, behandle og analysere data» (Mæhlum, et al., 2008, s. 74). Innenfor en undersøkelse bruker man metode som en framgangsmåte for å finne svar på ulike spørsmål, og tilegne seg mer kunnskap om et emne. Et vesentlig valg man må ta før man setter i gang med undersøkelsen, hvis man ikke ønsker å kombinere, er om en ønsker å undersøke i bredden eller i dybden. Da velger man mellom kvantitativ og kvalitativ forskning.

I dette metodekapittelet tar jeg for meg forskjellen på kvantitativ og kvalitativ metode i språkvitenskapen, litt om forskning og forskningsetikk, validitet og reliabilitet, samt hvilken metodisk framgangsmåte jeg bruker i min undersøkelse, og hvordan jeg har valgt å gjennomføre det.

5.2 Kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode

Kvantitative og kvalitative metoder er to ulike måter man kan innhente og analysere forskningsdata på. De fleste språkforskere i dag er samstemmige om at begge metodene kan brukes i forskning på talespråk, og at de kan utfylle hverandre og tjene ulike formål. Det vil i de fleste tilfeller være forskningsspørsmålet man velger som avgjør hvilken metode som er best egnet for å gi «svar». Man kan også si det på en litt annen måte; hvilken metode du velger blir mest sannsynlig avgjørende for hva du kan finne ut om et emne. Røyneland (1996) sier det slik: «Spørsmålet om kva for ei metodisk tilnærming som er den «beste» eller mest adekvate i høve til ulike forskningsprosjekt, må sjåast i samanheng med arten og vesenet til prosjektet» (Røyneland, 1996, s. 295). Valget av metode burde skje i samspill med forskningsspørsmålet, forskningsobjektet eller -subjektet og forskningsintensjonen, hvor alle tre er likeverdige komponenter (Røyneland, 1996, s. 295). Grønmo (1982) hevder det kan virke som at de svake sidene ved en kvantitativ undersøkelse, vil være de sterke sidene ved en kvalitativ undersøkelse, og omvendt. En kan derfor tjene på å samkjøre disse to metodene, og det kalles for *multimetodetilnærming* (Grønmo, 1982, s. 114).

I den kvalitative forskningsmetoden er det vanlig at forskeren innhenter data som kan analyseres og tolkes. Målet med denne typen undersøkelser er å få en dypere *innsikt* og forståelse av sammenhengen mellom språk og språkbrukerne. Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra personens eget perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 42). I en kvalitativ studie finner man fram ikke-målbare størrelser, oftest individbasert med få informanter, og man kan som regel statistisk sett ikke generalisere funnene. I en kvantitativ studie er det målbare, gjerne «objektive» størrelser, ofte gruppebasert, med mange informanter og resultatene er statistisk sett generaliserbare (Mæhlum, et al., 2008, s. 78).

Man kan stille seg spørsmålet om hva som er gode kvalitative data, og det finnes nok flere svar på dette. Røyneland (1996) sier at «gode kvalitative data skal inneholde mange opplysingar om få einingar og vere sensitive overfor variasjon for å gi eit mest mogleg djupt og breitt bilete» (Røyneland, 1996, s. 291). De få informantene gir oss mye informasjon ut ifra dette svaret, og vi behøver ikke mange informanter for å få variasjon - det kan man forvente av hvert enkelt individ. I tillegg til å legge vekt på den som blir intervjuet, er det viktig at intervjueren er godt forberedt med forkunnskaper før intervjuet gjøres for å oppnå gode kvalitative data. Kvale & Brinkmann (2015) deler sin påstand om at folk flest tenker det er lett å intervjuer, det er jo bare å stille noen spørsmål og ta opp med en lydopptaker. Så enkelt er det nok ikke;

Forskningsintervjuet innebærer en kultivering av samtaleferdigheter, ferdigheter som de fleste av oss allerede besitter i kraft av vår evne til å stille spørsmål, men kultiveringen av disse samtaleferdighetene kan være utfordrende (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 20).

Kvantitative data kjennetegnes ofte ved at de gir en representativ oversikt over generelle forhold i samfunnet (Grønmo, 1982, s. 109). Den kvantitative metoden viser bredde, og innholdet kan måles og telles (kvantifiseres). Til denne sosiolingvistiske metoden vektlegges det å få en *oversikt* over språksituasjonen i et gitt område. Her skal resultatene kunne generaliseres, som vil si at de skal kunne fortelle om mer enn bare de informantene som deltok i undersøkelsen. For å oppnå dette må forskeren i en kvantitativ undersøkelse ha med et stort og bredt informantutvalg (Mæhlum, et al., 2008, s. 77).

5.3 Forskning og forskningsetikk

I lærerutdanninga har vi brukt flere ulike metoder for å finne svar på ulike spørsmål. Vi har blant annet brukt metoder som observasjon og analysert ulike læreplaner, elevtekster og lærebøker. Dette kan ikke omtales som forskning, for det er ikke før disse observasjonene eller analysene blir gjort på en systematisk og teorifundert måte at det kan kalles for forskning (Neteland & Aa, 2020, s. 14). Disse dagligdagse oppgavene man gjør enten som lærer eller lærerstudent er likevel en viktig erfaring som man burde ta med seg inn i sitt videre forskningsarbeid.

Målet med forskning er at man skal øke kunnskapen om et emne eller å finne nye bruksområder for tilgjengelig kunnskap. Man trenger dermed ikke «finne opp hjulet på nytt» når man skal gå i gang med et forskningsobjekt. Det er både lurt og fint å bygge videre på den kunnskapen andre har funnet fram (Neteland & Aa, 2020, s. 14). Etikk er et viktig begrep i arbeid med forskningsprosjekter. Når man henter inn personopplysninger om mennesker til forskning, er det viktig at informantene får tilstrekkelig med informasjon om prosjektet, gir sitt samtykke til det som skal gjennomføres og får muligheten til å kunne trekke seg hvis de ønsker. Informantens personvern står sterkest i forskningsetikken, og det er derfor viktig at man alltid bevarer denne fullt og helt (Neteland & Aa, 2020, s. 20).

5.4 Validitet og reliabilitet

Det er alltid to generelle vitenskapelige krav som en må kunne stille til en empirisk undersøkelse. Det handler om at dataene du samler inn må ha både *reliabilitet* og *validitet*. *Reliabilitet* handler om nøyaktigheten i måten dataene er samlet inn på. Hvis det kan ha oppstått tilfeldige eller systematiske feil under innsamlingsprosessen, gir dette et feilaktig bilde av det man ønsker å undersøke. *Validitet* er det andre kravet i en empirisk undersøkelse, det handler om at de opplysningene man har samlet inn til undersøkelsen faktisk er relevante for forskningsspørsmålet. Dette kan omhandle de spørsmålene man velger å stille til informantene, eller måten man klassifiserer informantene på (Mæhlum, et al., 2008, s. 75).

Reliabiliteten kan øke hvis man tydelig viser hva og hvordan man har undersøkt (transparens) og hvordan din subjektivitet kan ha fått innvirkning på forskninga di (selvrefleksjon) (Cohen, Manion & Morrison, 2011, s. 179-214). Hvis man benytter seg av disse grepene, øker det

reliabiliteten av tolkningene man har gjort betydelig. I kvalitativ forskning kan reliabilitet omtales som kredibilitet, nøytralitet, bekreftbarhet eller troverdighet (Cohen, et al., 2011, s. 148). Dette er videre en forutsetning for validiteten av konklusjonene man trekker av undersøkelsen man gjør. Validitet kan synonymt sies med gyldighet, altså om man kan trekke gyldige slutninger om det man hadde mål om å undersøke (Neteland & Aa, 2020, s. 15).

5.5 Metodisk framgangsmåte

Formålet med mitt prosjekt er som tidligere nevnt å finne ut hvilke språklige endringer som pågår på Vegårshei, beskrive talemålet til ulike generasjonene, samt sammenligne dialektbruken til de ulike generasjonene for å se om det har skjedd endringer. For å oppnå dette har jeg valgt å bruke det kvalitative intervjuet som min metode. Jeg har brukt personlige dybdeintervju hvor jeg får utfyllende og god informasjon om språkbrukeren. Hvis jeg hadde valgt å benytte meg av den kvantitative metoden hadde jeg ikke fått et like helhetlig og grundig bilde av informantene. Som tidligere nevnt, er de fleste forskere samstemmige om at det noen ganger kan lønne seg å bruke elementer fra begge metodene når man gjennomfører undersøkelser, og det gjør også jeg i min undersøkelse. Jeg setter opp de ulike funnene i tabeller, hvor jeg teller og systematiserer antall treff på de ulike variablene som informantene måtte ha.

Det er flere måter jeg kunne ha gjort min undersøkelse på, men jeg mener at det kvalitative intervju egnet seg best for min situasjon hvor jeg ville granske det autentiske talemålet til informantene. Hvis jeg hadde hatt et spørreskjema hvor informantene skulle krysset av for om de har *tjukk l* i talemålet sitt eller ikke, hadde jeg mest sannsynlig fått noen ukorrekte svar. Noen mener de har visse variabler, uten å ha det, og motsatt (jf. kap. 3.4.3). Det fant jeg også ut i min undersøkelse, da jeg på slutten av intervjuet stilte informantene spørsmål om egen dialekt. Da hevdet flere at de brukte visse variabler, men tidligere i intervjuet når de ikke fokuserte på hvordan de snakket, hørte jeg at de respektive variablene ikke alltid var til stede. Jeg kunne i dette tilfellet kombinert kvantitative og kvalitative metoder for å se sammenhengen mellom det informantene selv *rapporterte* mot deres *reelle* eller *registrerte* språkbruk som jeg tok opp med diktafon. Likevel har jeg ikke i denne oppgava med dens omfang og ressurser anledning til å gjøre dette. Det vil derfor bli mest fokus på den reelle språkbruken til informantene i denne avhandlinga.

5.5.1 Utvalg av informanter

Som nevnt i kapittel 3.3, er undersøkelser gjort i *apparent time* en av de mest vanlige metodene å undersøke språket på. Jeg bruker også denne metoden i min undersøkelse av praktiske årsaker som omfang og tid jeg har til rådighet. Jeg studerer talespråket til eldre og yngre informanter, og sier noe om tendensene i talespråkets utvikling ut ifra dette. Man kan stille seg noe kritisk til metoden, og hevde at noe av det man undersøker kan være ungdomsspråk eller innovasjoner som forsvinner etter hvert. Derfor vil det si at undersøkelser i *real time* (virkelig tid) er det som gir de mest pålitelige resultatene. Elin Gunleifsen (2019) brukte denne metoden hvor hun undersøkte talemålet på samme sted og med informanter i samme alder med 15 års mellomrom i Aust-Agder. Dette er en svært tids- og ressurskrevende forskningsmetode, og dermed er det undersøkelsen i *apparent time* som oftest blir brukt, og som likevel gir indikasjoner på hvordan talemålet er i endring.

Jeg har tatt utgangspunkt i tre ulike generasjoner: seks tiendeklassinger (15 år) fra Vegårshei skule, to voksne i alderen 60-65 år og to eldre over 80 år. Dette blir totalt ti personer. Jeg ønsket meg cirka likevekt når det gjaldt fordeling av kjønn, men det ble flere jenter i den yngste aldersgruppa fordi det var flere jenter som takket ja til deltakelse. Grunnen til at jeg valgte flere unge enn voksne, er at jeg tror det er flest talemålsendringer i den unge generasjonen. I tillegg valgte jeg å hoppe over den midterste generasjonen, og gå rett fra 15 til 60. Folketallet i kommunen er lavt, og man har derfor begrensede muligheter når en skal velge ut informanter i de ulike aldersgruppene. Når jeg da i tillegg ville ha informanter som hovedsakelig hadde levd hele livet sitt i Vegårshei kommune, ble informantutvalget mitt slik.

Informantene kommer ikke fra spesielt utvalgte områder av kommunen. De fleste informantene jeg har intervjuet holder til forholdsvis nærme sentrum, men dette var ikke et bevisst valg fra min side, selv om jeg vet at det finnes diverse variasjon mellom utkantstrøkene og sentrum av kommunen. Det var ikke det som ble hovedfokuset mitt denne gangen, så derfor er det vilkårlig valgt hvor informantene kommer fra innad i kommunen. De eneste kriteriene jeg stilte for å være med i undersøkelsen var alder, og at de hadde bodd hovedsakelig i kommunen hele livet. De voksne informantene valgte jeg selv, og alle hadde lyst til å være med. De seks tiendeklassingene var det deres kontaktlærer som valgte ut blant de som viste interesse for undersøkelsen. Jeg ville at informantene skulle få vite om dette i god tid, slik at de kunne reflektere over om det var noe de ville være med på. I den yngre

gruppa hadde jeg dermed ingen egen planlagt utvelgelsesprosess, og tok imot de elevene som hadde meldt seg. Alle informantene fikk et informasjonsskriv de måtte signere, og de visste alle på forhånd at intervjuet skulle tas opp med diktafon og hva formålet med intervjuet var.

De fleste informantene visste jeg hvem var på forhånd. Jeg sier meg enig i sosiolingvisten Lesley Milroy som hevder at det er viktig at informantene føler seg trygge på intervjueren (Milroy, 1987). Hvis vi allerede kjenner hverandre, kan det være lettere å åpne seg opp og snakke fritt. Likevel kan det også argumenteres for at det er en negativ side ved at informantene kjenner intervjueren, noen kan kanskje ta det mindre «seriøst» og føler ikke på at man må gjøre en innsats som man kanskje ville gjort hvis intervjueren var ukjent. Jeg har likevel i denne avhandlinga prøvd å bruke egne sosiale nettverk når jeg skulle velge ut informantene. Elevene på Vegårshei skule visste jeg hvem var fra før, men jeg kjente ikke alle like godt. I disse intervjuene lot jeg dem intervjues to og to sammen for at dette skulle føles tryggere. Jeg valgte å gjøre dette i samsvar med både veilederen min og deres kontaktlærer, og vi var alle enige om at det ville være gunstig for elevene om de kunne intervjues sammen med en klassekamerat. Cohen et al. (2011, s. 374) mener at gruppeintervju kan være mindre skremmende for barn og kan derfor være en velegnet metode for å samle inn datamateriale på.

5.5.2 Intervjusituasjonen

Intervjuene ble gjennomført hjemme hos de voksne informantene, og jeg intervjuet elevene i tiende klasse på skolen. Vi satt i alle tilfellene alene i et rom uten særlige forstyrrelser, bortsett fra litt bakgrunnsstøy i gangene på skolen. Dette var likevel så lite at det nesten ikke er verdt å nevne. Intervjuene varte i alt fra 15-35 minutter, avhengig av hvor mye informantene ville fortelle. Jeg måtte i noen tilfeller stille en del tilleggsspørsmål, da svarene til informantene kunne være korte og konsise. Her må jeg ta litt selvkritikk fordi jeg stilte spørsmål hvor det var naturlig å bare svare ja eller nei. Likevel fløt samtalene fint når jeg fikk stilt de rette spørsmålene, og informantene virket engasjerte i det de fortalte.

Temaene vi snakket om var hovedsakelig hverdagslige temaer og litt om hva informantene likte å gjøre på fritiden, generelle preferanser og hvordan oppveksten deres hadde vært. I tillegg viste jeg noen ulike bilder som jeg visste ville gi meg utslag på noen av variablene jeg hadde valgt. Jeg hadde som tidligere nevnt valgt ut variablene jeg håpet å få treff på før intervjuene ble gjennomført, og for å få utslag på disse variablene valgte jeg å vise disse

bildene til informantene. Jeg prøvde selv å unngå å si ordet til det bildene viste, og spurte hva informantene så på bildet. Et eksempel på et bilde jeg viste var en elgstut med horn, og dette var spesielt tatt med for at jeg ville høre om informantene hadde den assimilerte versjonen av konsonantsambandet *rn - nn*. Dette var jeg usikker på om jeg fikk treff på i naturlig tale under intervjuet, da ordene med denne assimileringprosessen ikke er spesielt frekvente ord. I de tilfellene informantene ble intervjuet i par, som alle de yngre informantene ble, kan det å høre hva kameraten sier påvirke deres eget talespråk. Man kan stille seg noe kritisk til om den formen informantene benytter er den naturlige formen, eller om de blir påvirket til å benytte en annen form. Jeg har likevel fått flere treff under intervjuene hvor den ene velger en form, og den andre en annen form. På bakgrunn av dette anser jeg ikke påvirkning som et problem for min avhandling, da det var mer gunstig å trykke informantene med at de kunne intervjues i par, enn å splitte de fordi jeg var redd for påvirkningskraften.

Jeg forsøkte i første halvdel av intervjuet å fange opp det autentiske og reelle talemålet, og det var dermed et mål å gjennomføre en så naturlig samtale som man kan ha i en intervjusituasjon. Denne typen samtale hvor man får fram det ønskede idealmålet, kaller Labov for «the casual and spontaneous speech» (Labov, 2006). Informantene var klar over at de ble intervjuet, og at det ble tatt lydopptak. Hvis de ikke hadde vært klar over dette, kan det hende at det hadde blitt en enda mer naturlig samtale. Likevel anses «skjulte mikrofoner» som svært problematisk i forskningsetikkens øyne, spesielt siden jeg intervjuet ungdommer ned i femtenårsalderen. Det er uansett bred enighet innenfor lingvistikken at for sterk vektlegging av informantens egen språklige atferd, vil kunne føre til en form for selvkorrigerende (Hårstad, et al., 2017, s. 166). Det var likevel ganske tydelig at etikken her var viktigere enn det faktum at informantene kanskje korrigerer seg selv noe. Jeg prøvde derfor i mine intervjuer å snakke om det dagligdage først, og få en god dialog. Både de yngre og de eldre informantene virket innforstått med hva et intervju var, og rettet seg etter de aktuelle konvensjonene som gjelder. Jeg stilte først rundt ti spørsmål om dagligdage temaer, før jeg viste bildene hvor informanten skulle si hva han eller hun så. Til slutt stilte jeg rundt fire til seks spørsmål som inviterte til refleksjon rundt egen dialekt. Det var et bevisst valg i hvordan rekkefølgen på spørsmålene ble stilt.

Når det gjelder datamengden, var det litt varierende hvor mye jeg fikk samlet inn på de ulike spørsmålene, og noen svarte mer enn andre på flere spørsmål. Slik vil det normalt sett alltid være, men etter hvert intervju følte jeg at jeg satt igjen med en god mengde data til å

gjennomføre min undersøkelse. Båndopptakeren jeg brukte heter «H1n Handy Recorder Zoom», og denne lånte jeg fra biblioteket ved Universitetet i Agder etter jeg hadde fått godkjent undersøkelsen hos NSD. Jeg hadde ingen større tekniske problemer heldigvis underveis i intervjuene, og siden jeg var påpasselig med å legge diktafonen nærme informanten, ble lyden veldig klar og tydelig når jeg skulle sette i gang med transkripsjonen.

Jeg fikk gjennomført 9 av 10 intervjuer før jul 2020, men grunnet strengere koronarestriksjoner fikk jeg ikke intervjuet den siste personen før jul. Da ble det satt i gang nye tiltak og anbefalinger rundt smittesituasjonen, som gjorde at vi måtte vente litt med siste intervju. Jeg fikk heldigvis intervjuet den siste informanten tidlig på nyåret, og vi holdt god avstand mens intervjuet foregikk.

5.5.3 Transkripsjon

Transkripsjonen som er vedlagt er skrevet omtrent ordrett etter hva som ble sagt under intervjuet. Det er noen steder jeg har måtte nevne steder og navn for å få informantene til å prate mer, og dette har jeg valgt å ikke ta med da det uansett ikke hadde betydning for videre svar. De 7 ulike intervjuene som ble gjennomført tok til sammen 2 timer og 20 minutter og resulterte i 43 sider med transkripsjon. Alle disse transkripsjonene ligger som vedlegg i avhandlinga, i riktig rekkefølge ettersom når de ble gjennomført. Jeg har hørt gjennom opptakene flere ganger for å være sikker på at jeg ikke skulle gå glipp av noe. Noen ganger under gjennomgangen av intervjuene var jeg litt usikker på lyden, eller hvilke variabel som ble brukt, og dette fikk jeg veileder til å høre på sammen med meg for å kartlegge hva som ble sagt. Jeg brukte mye tid på både forhåndsarbeid av intervjuene, innhenting, samt bearbeidingen av materialet. Det har vært en spennende prosess. I tillegg var jeg så heldig at jeg fikk servert både kake og kaffe hos flere av informantene, noe jeg tenker viser informantene synes det var hyggelig med besøk, og ønsket deltakelse i undersøkelsen.

Jeg benytter meg hovedsakelig av vanlig ortografi i transkripsjonen, men har inkludert visse fonetiske tegn. De har blitt brukt der det er nødvendig av hensyn til de språklige variablene jeg har valgt ut, for å klargjøre riktig uttalemåte. Av mine seks variabler jeg har undersøkt, er det bare én som må skrives med fonetiske tegn, og det er de ulike retrofleksene. I ordet som blir nevnt av alle informantene, *garn*, er det ikke mulig å vite om det uttales /ga:rn/ eller /ga:ŋ/ uten bruk av fonetiske tegn.

I norsk finnes flere ulike retroflekser, og flere av dem har vært aktuelle å bruke i min undersøkelse. I denne avhandlinga er det de retroflekse lydene i konsonantsambandene *rd* (d) i ord som *urettferdighet* (urettferdighet), *rl* (l) i ord som *sæli* (særlig), *rn* (n) i ord som *eneban* (enebarn), *rs* (s) i ord som *Laṣ* (Lars) og *rt* (t) i ord som *gjot* (gjort) som er aktuelle å bruke. I tillegg har vi retrofleksen *tjukk l*, som er en retrofleks flap. Denne variabelen har jeg valgt å markere med stor L midt i setninga, som for eksempel i ordet “hæLj” (helg) for å markere at det er en retrofleks flap.

Jeg har ved flere anledninger tatt bort stumme lyder for å vise en så uttalenær skrivemåte som mulig. I ord som *veldi* (veldig), *jør* (gjør) og *ne* (ned) er dette gjort bevisst. Ord som i vanlig ortografi skrives med *o*, blir ofte uttalt med *å* i vegårshaidialekta, for eksempel i *nårsk* (norsk), *åfte* (ofte) og *såmmer* (sommer). Her har jeg valgt å skrive den uttalenære måten. Ellers er resten av transkripsjonen skrevet med vanlig ortografi, da dette tjener oppgava best. Trykk og tonelag markeres heller ikke, da det ikke er relevant for oppgava.

Alle informantene har fått fiktive navn for å bevare anonymiteten deres. Dette navnet brukes også når de unge informantene snakker til hverandre. Hvis informantene snakker om andre personer i intervjuet har jeg byttet ut navnet med [navn]. De stedsnavna som kan være med å identifisere informantene, har jeg valgt å bytte ut med [stedsnavn] der det gjelder.

Informantene har brukt stedsnavn i flere tilfeller hvor det ikke er direkte identifiserende, og der har jeg skrevet stedsnavnet på den måten informanten har uttalt det, som for eksempel *Vegårsheia* (Vegårshei) eller *Aṅdal* (Arendal). Det er flere av innbyggerne på Vegårshei som har bodd i Arendal, slik som Janne og Gunnar (vedlegg 6 og 7). Derfor velger jeg å skrive stedsnavnet, siden det gir meg treff på den retroflekse flappen. Siden flere på Vegårshei har hatt korte perioder i livet sitt hvor de har bodd i Arendal, anser jeg det ikke som identifiserende i denne avhandlinga.

Jeg har valgt å bruke tegnet ** ved lyder som har betydning for intervjusituasjonen, for eksempel *ler* eller *kremt*. Mine spørsmål og kommentarer er skrevet i *kursiv*, og med vanlig rettskriving. Noen steder har det vært litt uklart hva informanten har sagt, eller det mumles noe jeg ikke forstår. Her har jeg markert med et spørsmålstegn (?) bak, eller *uforståelig*. Det er ikke unormalt at det oppstår støy på opptaket som gjør det vanskelig å høre alt som sies. Dette har likevel ikke hatt stor betydning for min undersøkelse.

6.0 Presentasjon av informantenes språkbruk

6.1 Innledning

I dette kapitlet ønsker jeg å gi et inntrykk av de ulike informantene jeg har intervjuet, og vil så langt det lar seg gjøre skape et helhetlig bilde ut fra opplysningene jeg fikk fram under intervjusituasjonen. Formålet med dette kapitlet er å se om det finnes en sammenheng mellom personlige opplysninger og talemål, som for eksempel om en persons forhold til hjemstedet og dialekta, henger sammen med hvordan man bruker dialekta. Jeg har med dette i minnet forsøkt å trekke ut de viktigste opplysningene fra hvert intervju.

I ei så lita bygd som Vegårshei, er det begrensa hvor mye man kan dele om en person uten at man skal forstå hvem det er snakk om. Jeg har derfor forsøkt å anonymisere personene så godt som mulig, og kommer ikke til å si eksakt hvor i kommunen de ulike personene bor. Dette ville gjort det enklere å identifisere informantene. Jeg må derfor være sparsom med informasjon som jeg mener kan være identitetsmarkører for de enkelte informantene.

Opplysningene som kommer fram i dette kapitlet, vil jeg til å benytte meg av videre i kapittel 8, som er drøftetekapitlet i denne avhandlinga. Der drøfter jeg resultatene mine, og analyserer språkbruken til alle de ti ulike informantene hver for seg. Her vil jeg igjen gjengi informantenes holdninger til vegårsheidialekta, Vegårshei som plass å bo, egen dialekt og endringer, samt de personlige opplysningene.

6.2 De unge informantene

6.2.1 Andreas

Andreas er en 15 år gammel gutt som har bodd på Vegårshei hele livet. Mor kommer fra bygda, og far kommer fra en annen kommune, men har bodd på Vegårshei i rundt 20 år. Han er glad for at han bor i ei bygd som ikke er for stor. Han har reflektert over tanken om å måtte flytte ut av bygda når han skal begynne på universitetet, men hvis han ikke skal lenger enn Grimstad kan han også pendle. Andreas er opptatt av å gjøre det bra på skolen, og bruker mye tid på skolearbeid og hobbyen hans, programmering.

Andreas snakker bredest, og «mer dialekt» når han er hjemme med familien enn hva han gjør på skolen og med venner. Da jeg spør om han har reflektert noe rundt dette, svarer han at han ikke helt vet hvorfor han gjør det, men det har blitt til en vane. Han snakker mer «bokmålaktig» med venner, men det varierer litt ettersom hvem han snakker med. Han har ikke tenkt så mye over hva han synes om dialekta, men sier noe om at den «ruller av tunga», som kan bety at det er naturlig for han å prate slik som han gjør.

På spørsmålet mitt om han synes dialekta er i endring, svarer han først at han og mormora ikke prater så ulikt. Hun kommer fra en annen kommune, men dialekta minner om vegårsheidialekta på mange vis. Her har han lagt merke til at de to ikke snakker så ulikt, selv om han er 15 år og hun er snart 80 år, og han legger spesielt merke til at de begge «ruller likt på r-en». Han mener det å benytte dialekt blir mer og mer unikt, siden færre i dag gjør det. Likevel er det noen spesielle ord som blir populære igjen, og han gir eksempel på at ordet *kvesse* (spisse) er et ord som har blitt mer populært blant flere av klassekameratene, og er et ord han bruker hjemme med familien. Han er ikke nødvendigvis spesielt opptatt av å holde på dialekta si sier han selv, og hjemme har han en mor som er opptatt av det, og en far som ikke er så opptatt av det. Dette kan påvirke Andreas i større eller mindre grad.

6.2.2 Tallak

Tallak er 15 år gammel, og har bodd hele livet sitt på Vegårshei. Han har en far som kommer fra Vegårshei, og en mor som kommer fra en annen kommune. Han trives godt i bygda, og har til nå i livet ikke tenkt særlig mye på å flytte ut av kommunen i framtida. I første omgang er det pendling til Tvedestrand som skal skje når han skal begynne på bygg og anlegg. Han er en skikkelig «bygdegutt» som bruker fritida si på å jakte, hogge ved og øve seg på å skyte. Han tok jegerprøva så raskt han kunne når han begynte i åttende klasse, og er veldig fornøyd med at han har flere steder han kan jakte sammen med faren sin.

Han mener selv at han snakker mest vegårsheidialekt, men at han må tilpasse talemålet sitt i noen situasjoner. Spesielt når han er på skolen, der er det flere i klassen som ikke er født i Norge eller som er etnisk norske, og da må han gjøre visse endringer for at alle skal kunne forstå hva han sier. Han synes selv dialekta er spesiell, og mener at «de e jo ingen andre på Nårge som prater likt», noe han har rett i. På spørsmålet mitt om dialekta er i endring svarer han at det er nesten ingen unge lenger som prater dialekt, og henviser til andre elever i sin

klasse som ikke har noen form for dialekt. Grunnen til dette mener han er at flere har venner fra andre steder, som prater «fint», og derfor blir de påvirket av vennene sine, og velger bort flere dialektale trekk.

Jeg delte en tanke med Tallak, om han trodde at noen mente at det var ukult, eller teit å prate dialekt, og dette var han ikke enig i. Han mente det var bredere enighet om at det var kulere å ha dialekt enn ikke, siden det er et flertall språkbrukere som prater «fint». Han prøver selv å holde på dialekta så godt han kan, og han prater dialekt hele tiden (utenom i skoletiden hvor han må gjøre noen tilpasninger), og blir påvirket av pappa hjemme som prater bred dialekt.

6.2.3 Anniken

Anniken er 15 år gammel, og er veldig glad i Vegårshei. Hun flytta til bygda da hun var fem år gammel fra en annen nabokommune, og gikk et år i barnehage før hun begynte på skolen. Far kommer fra Vegårshei, og mor kommer fra det første bostedet til Anniken. Hun er ei sporty jente, som er glad i å spille håndball, være med venninnene sine og jobbe med skolearbeid. I tillegg til dette, er hun veldig glad i helg.

Hun er ofte på besøk hos venninner i andre kommuner, og det er spesielt i disse tilfellene hun tenker over hvordan hun snakker. Da er det flere som legger merke til, og kommenterer/etterlikner hennes måte å uttale visse ord på, slik som *dikkån* (dere). Hun merker at dialekta endrer seg, og påvirkes av trekk og innslag fra andre steder og byer som snakker mer «reint». Derfor synes hun selv at hun må være mer obs på hvordan hun snakker, slik at påvirkningskraften ikke blir for stor. Hvis hun eventuelt sier noe «feil» i forhold til hvordan ulike ord skal sies i dialekta, prøver hun å rette opp i det neste gang hun bruker det bestemte ordet, og bruker dermed både tid og energi på å holde på dialekta så godt hun kan.

Anniken synes dialekta generelt er veldig fin, og at den er spesiell. Hun føler også dialekta er en del av hennes identitet, da hun sier at «de må jo høres kjempeteit ut når e si ikke». Det blir helt unaturlig både for henne selv, og folk rundt henne, hvis hun skal endre på hvordan hun snakker. Hvis jeg spør etter spesielle dialekttrekk, mener hun selv hun bruker de bredeste versjonene ofte, og benytter seg for eksempel alltid av sekundære diftonger i ord som *mauli* (mulig) og *au* (og).

6.2.4 Olivia

Olivia er ei jente på 15 år som har mye å holde på med. Hun liker å spille fotball, være med vennene sine, trene og bruke tid på fotografi. Olivia ble født et annet sted i landet, og flytta til et sted nærmere Vegårshei hvor hun bodde i fem år, før familien flytta til Vegårshei. Mor kommer fra Vegårshei og far kommer fra Olivias fødested.

Jeg spurte Olivia om det kan ha påvirket talespråket hennes at hun bodde fem år et annet sted før hun flytta til Vegårshei, og da sa hun at hun tidligere hadde flere dialekttrekk fra det respektive stedet. Disse trekkene faset ut etter hvert når hun flytta til Vegårshei. Hun mener selv hun ikke har særlig bred vegårsheidialekt, og noen ganger merker hun at hun benytter seg av andre former enn hva hun normalt sett gjør. Spesielt på skolen hvor flere har færre dialekttrekk enn henne selv, og når hun er på besøk hos familien på pappas side. Da blir det naturlig å snakke mer likt som dem, og hun tar etter deres dialekt.

Selv om Olivia føler hun selv ikke har bred dialekt, legger hun godt merke til folk som hun tenker at absolutt ikke har det. Flere av jentene i klassen har lite dialekt, og da legger Olivia godt merke til trekkene de bruker som ikke er typiske for vegårsheidialekta. Hun merker også at hun selv endrer dialekta si, da hun før som regel sa *møe*, bruker hun i dag mest formen *mye*. Hun mener likevel hun prøver å holde på dialekta så godt hun kan, og hvis hun bruker noen former som hun egentlig ikke «skal», tenker hun over at hun burde sagt noe annet. Jeg spurte om det ikke var slitsomt å gå rundt og tenke over hvordan man burde snakke hele tiden, og hun sa at det kunne være det, men i hennes tilfelle ble det glemt igjen ganske raskt.

6.2.5 Amanda

Amanda er ei jente på 15 år, som er mest glad i den kalde årstida når hun kan stå på snowboard. Når det ikke er gode snøforhold, liker hun å se på TV-serier og kose seg med en god film, og av og til møter hun venninnene sine for å spille brettspill. Hun er født og oppvokst på Vegårshei, og er veldig fornøyd med det. Mor kommer fra et annet sted i landet, og far kommer fra Vegårshei.

Amanda legger merke til at hun snakker annerledes enn andre, og merker at hun uttaler og bruker flere ord som mange av de hun snakker med ikke bruker. Når jeg spør hvem hun

hovedsakelig mener da, er det familie helst på morens side som har en helt annen dialekt enn henne selv. På spørsmål om hva hun synes om dialekta, sier hun at den er veldig kul, og hun føler den hjelper henne i samtale med andre. Hun føler at i møte med andre dialekter snakker hun kanskje tydeligere og høyere enn andre, bare på grunn av at dialekta er slik som den er. Da blir hun kanskje mer hørt enn andre som ikke har noen spesielle dialekttrekk.

Det er flere ting som har endret seg i dialekta mener Amanda, og hun hører store forskjeller mellom seg selv og de eldre for eksempel. Hun gir eksempler på at mange eldre sier *svintåks* og *ikkøn*, mens hun selv sier *grevling* og *ekorn*. I tillegg legger hun til at flere har *tjukk l* i ord som *ælj* (elg), og denne lyden har hun selv aldri klart å lage, og det blir derfor ikke naturlig for henne å bruke dette dialekttrekket. Hun prøver å holde på dialekta si så godt hun kan, og hun reflekterer over de hendelsene hvor hun sier noe «feil». Hvis hun sier *di* i stedet for *dei*, tar hun seg selv i det, og prøver å bruke den «rette» formen neste gang.

6.2.6 Rebekka

Rebekka er ei sporty jente på 15 år som liker best når det er mange baller i luften på en gang. Hun liker å bruke tiden sin på dansing og klatring hovedsakelig. Sistnevnte er en familieaktivitet de gjør sammen, og familie er også noe som er veldig viktig for Rebekka. Hun er mye sammen med en av de andre informantene, Amanda, og de er veldig glade i spillekvelder. Vegårshei er en fin plass synes Rebekka, og hun har bodd her hele livet sitt. Mamma kommer fra Vegårshei og pappa kommer fra en kommune ikke så langt unna.

På et av bildene jeg viste hvor det stod «Lars» skulle informantene bare si hvordan de uttalte dette navnet. Rebekka forstod ganske raskt hva jeg var ute etter, og uttalte det først slik som hun vanligvis pleier, *Laʂ*, med retrofleks *rs*-lyd. Hun la raskt til at hun bytter litt på om hun bruker en retrofleks lyd, eller en skarre-*r* i slike navn hvor konsonantsambandet tilsier at det her kan bli en retrofleks lyd. Hun brukte et annet navn som eksempel, hvor søstera hennes het navnet med retrofleks lyd. Samtidig hadde hun ei venninne med samme navn, og her uttalte hun skarre-*r* tydelig. Dette fordi denne venninna hette rett og slett dette navnet med den lyden, så hun benyttet seg av begge deler i ulike tilfeller.

Rebekka har vært på leir ved flere anledninger, og der merker hun at hun kanskje snakker litt annerledes enn mange andre. Da har det skjedd flere ganger at andre kommenterer måten hun

uttaler spesifikke ord på. Hun synes likevel at vegårshedialekta er veldig kul og tøff, og hun er egentlig ganske stolt av den. I beskrivelsen av dialekta sier hun at den er ikke nødvendigvis så veldig bred, men den er litt frampå og tydelig, og ikke forsiktig. Dette gjør at Rebekka prøver så godt hun kan å holde på dialekta si, og hun mener det ikke gjør noe hvis hun får korreksjoner fra folk rundt henne hvis hun sier noe hun ikke «skal». Hun bruker eksempelet på at det er bedre å si *e* enn *jei*, fordi det «piffer» det mer opp.

6.3 De voksne informantene

6.3.1 Janne

Janne er ei blid dame på 60 år, som har flere hobbyer hun bruker tiden sin på. Hun liker å gå på tur med hunden, strikke, lese, reise rundt på besøk til venninnene sine, og jobbe ute i hagen på vår- og sommerstid. Hun jobba tidligere på sjøen, og trivdes veldig godt med det. Hun er født og oppvokst på Vegårshei, hvor hun hovedsakelig har bodd hele livet, med unntak av rundt fem år i Arendal og ett år et annet sted. Hun kan ikke tenke seg til å flytte ut av bygda, og trives veldig godt på Vegårshei.

Janne merker at dialekta er i endring, og at de yngre snakker ulikt i forhold til de eldre i dag. Hun legger merke til at nynorskvarianter blir erstatta med bokmålsvarianter, og påvirkningskraften tror hun kommer hovedsakelig fra teknologiske nyvinninger slik som TV. I tillegg tror hun endringene skjer fordi folk er ute og reiser mer enn de gjorde før, og at de unge i dag har foreldre som ikke nødvendigvis begge kommer fra Vegårshei. Generelle ytre forhold tror hun er hovedårsaken til at dialekta i dag er i endring, og ikke nødvendigvis et indre ønske om å endre hvordan man snakker.

At dialekta utvikler seg, og hvordan den utvikler seg, synes egentlig ikke Janne så mye om, men hun føler det likevel skjer en naturlig utvikling. Det ville heller vært unaturlig hvis den ikke endra seg noe. Hun legger også til at hun ikke synes dialekta er spesielt fin, og hun mener det ikke er en dialekt med spesielle dialekttrekk. Likevel merker hun at hun har en særpreget dialekt i møte med andre som hun mener ikke har det.

På spørsmålet om hun har et bevisst forhold til egen dialekt, resonnerer hun seg til slutt fram til at hun har vel egentlig det. Hun misliker situasjoner hvor hun føler hun ikke kan prate sitt

naturlige talemål, i for eksempel telefonsamtaler hvor hun føler motparten ikke alltid forstår hva hun sier. Da må hun av og til legge litt om, og «forfine» talemålet sitt for å bli forstått, noe hun finner veldig unaturlig. Det er nemlig for Janne helt unaturlig å distansere seg fra dialekta, så hun kommer til å holde på den dialekta hun har.

6.3.2 Gunnar

Gunnar er en herremann på 64 år som jeg vil kalle for en ekte Vegårshei-patriot. Han har vært med på flere politiske verv i bygda, og i flere foreninger som omfatter bygda og bygdas innbyggere på ulike vis. Han vier mesteparten av sin fritid på høsten til jakt. Han har jobba på samme arbeidsplass i over førti år, og jobber der fortsatt. Han har bodd mesteparten av sitt liv på Vegårshei, med unntak av noen få år borte for å studere, og fire år i Arendal.

Gunnar er klar over at dialekta er i endring, og trekker fram at mange ord som ble brukt før ikke lenger brukes i dag, fordi handlingen for ordet ikke lenger eksisterer. Derfor har flere tradisjonelle dialektord forsvunnet fra vokabularet til befolkningen. Han mener også at unge nå til dags lærer språket fra mange forskjellige kanaler, spesielt de ulike teknologiske kanalene, og dette er med på å påvirke deres språkbruk og talemål. Dette skjer fordi man blir påvirket av alt man ser. Når jeg spør hva han synes om denne utviklinga, sier han at han synes ikke noe veldig om det sånn egentlig, men det er bare slik det er. Hvis den yngre generasjonen ikke vil bruke den «gode gamle» dialekta lenger som han sier, så blir det slik. Den vil uansett alltid være i utvikling, noe man må godta.

Gunnar har et bevisst forhold til egen dialekt, og han prøver å bruke de trekkene og orda som han har brukt hele livet fra når han vokste opp, og til i dag. Han er ikke like opptatt av å bruke mange av de gamle orda som hans foreldregenerasjon brukte, det ville vært unaturlig. Han sier han er veldig glad i dialekta si, og har prøvd så godt han kan å få egne barn til å bruke den så mye som mulig. Når jeg spør hvorfor den er så viktig for han, sier han at det blir en del av identiteten til en vegårsheiiing å ha sin egen dialekt. Tidligere var det også flere dialektforskjeller innad i kommunen, og da var det også en del av identiteten med tanke på hvilken del av bygda man kom fra. Han mener at dialekta er både fin og viktig å bruke.

6.4 De eldre informantene

6.4.1 Anna

Anna er ei dame på 86 år, sprekere enn de fleste, og liker å ha noe å fylle tida si med. Hun liker å stelle ute på vår og sommerstid, hvor hun da slår gresset, planter nye planter og steller med de hun allerede har. Hun jobba i en dagligvarebutikk tilbake på 1950-tallet, og jobba der i rundt fire år fast. Hun har bodd hele livet sitt på Vegårshei, og det har aldri blitt aktuelt å tenke på å flytte et annet sted.

Hun vet ikke helt hvorfor dialekta er i utvikling, men har merket seg at nynorsken forsvinner fra dialekta, og at de unge i dag benytter seg av et «bymål». Ulike bokmålsvarianter tar over dialekta. Når jeg spør hva hun tenker om at disse endringene skjer, sier hun det er litt rart de prater sånn når de vokser opp her på landsbygda. Det blir for henne unaturlig at de bor ute på bygda, men prater som om de bor i byen. Utover dette har hun ikke reflektert noe særlig mer over endringer som skjer i dialekta.

Jeg spurte om hun hadde et bevisst forhold til egen dialekt, men det mente hun ikke at hun hadde. Det er nynorsken som henger igjen, og siden de skrev nynorsk på skolen før, så er det den hun hovedsakelig bruker som rettesnor i dialekta. Hun prater sin egen dialekt, og det faller seg helt naturlig. Hun har ikke tenkt å endre den, eller å gjøre grep for å holde på den, den er bare fast og satt. Hun synes dialekta er grei, og anser den som en del av sin identitet.

6.4.2 Nils

Nils er en 82 år gammel mann som er veldig glad i Vegårshei. Han har hatt et langt og innholdsrikt liv, men har alltid funnet tilbake til Vegårshei igjen. Han har jobba som lastebilsjåfør og på ulike bensinstasjoner i bygda, før han til slutt trådte inn i pensjonistenes rekke. I dag er han glad i å være med gamle venner på kaféen, og bruker mye av sin tid sammen med både barn, barnebarn og oldebarn. Han er født og oppvokst i bygda, og med unntak av noen få år i militæret og bostedsadresse i en nabokommune grunnet arbeid, er det Vegårshei som har vært hans bosted hele livet.

At dialekta er i utvikling ser Nils på som en selvfølge. Han merker godt at yngre i dag prater veldig annerledes enn hva hans foreldre gjorde. I tillegg merker han at han selv blir påvirket av

den yngre generasjonen. Ord han brukte før, har fått en ny variant i senere tid (*mjøl* og *mjælk* har nå blitt til *mel* og *melk*). Han mener hovedgrunnen til dialektforandringer er nye tilflyttere til bygda, større andel innvandring og at man gifter seg på tvers av kommunegrensene. Dette var ikke like vanlig før som det er nå. Når jeg spør hva han personlig synes om utviklinga, så tenker han at det er ikke noe å synse noe om direkte, for det er ikke noe man kan gjøre med det. Den er alltid i utvikling, og du kan ikke gå inn og begynne å styre hvordan språkendringa foregår mener han.

Nils er selv opptatt av å holde på egen dialekt, selv om han merker at talemålet også har endra seg i takt med samfunnet generelt. Han er generelt ikke en kar som går rundt og irriterer seg over ting man ikke kan gjøre noe med, så han snakker slik han alltid har gjort. Det at den yngre generasjonen snakker annerledes, gjør dermed ikke noe. De har sine liv og sine ting å styre på med. På spørsmålet mitt om hva han merker er ulikt fra seg selv og sin egen familie, så sier han at de har «messæ hæile rekka». Han selv har endra dialekta si litt, mens den yngre garde har flere nye dialekttrekk som stammer fra det østnorske dialektområdet. På Vegårshei som alle andre plasser følger vi med på utviklinga sier han.

7.0 Informantenes bruk av variablene

7.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere resultatene fra min undersøkelse. All informasjon og data som kommer fram i denne delen, har jeg selv samlet inn via mine ti informanter i de syv intervjuene jeg gjennomførte. Kapitlet er organisert i underkapitler som tar utgangspunkt i de ulike variablene jeg har beskrevet tidligere i kapittel 4. Underkapitlene har andre underoverskrifter enn tidligere, og dette er sitater hentet fra intervjuene som jeg synes var passende å bruke i arbeidet med de ulike variablene.

I arbeidsprosessen med å trekke ut treffene jeg fikk på de ulike variablene, har jeg vært gjennom noen eliminerings- og valgprosesser. Jeg har eliminert de beleggene hvor verken jeg eller veileder har klart å høre på lydopptaket hvilke lyd/variabel som kommer fram, da jeg ikke vil gjøre noen antagelser. Jeg har valgt å ta med beleggene som informantene sier for å forklare seg selv, men har her utdypet i en fotnote. Jeg har med stedsnavn og personnavn som jeg mener ikke virker identifiserende, og fjernet steds- og personnavn der jeg mener det kan være identifiserende. Jeg benytter stedsnavnet *Andal* i de tilfellene det ikke virker identifiserende for å få fram belegget med retrofleks η (rn).

Noen av mine informanter benyttet visse variabler sjeldnere enn andre. I flere tilfeller er dette en del av mitt undersøkelsesprosjekt, dialekt i utvikling, men likevel hadde mange av informantene fått flere treff på enkelte variabler hvis alle hadde svart nøyaktig det samme. For eksempel har Tallak kun 13 treff på bruken av personlig pronomener 1. person entall, mens Olivia fikk 66 treff. Det betyr ikke at Tallak brukte mange andre former som gjorde at han fikk færre utslag på denne variabelen. Likevel kan ikke jeg fastslå at Tallak aldri benytter seg av andre former, da jeg ikke har mer belegg enn vårt femten minutters lange intervju å forholde meg til. Jeg har derfor ikke kartlagt de ulike informantenes fullstendige språkbruk, men det er heller ikke det som er meningen med min undersøkelse.

Jeg kan ikke ut ifra antall informanter og deres belegg trekke generaliserende slutninger om hva som skjer med vegårsheidialekta som en helhet, da måtte dette prosjektet vært større og strukket seg over lengre tid. Dette er en liten bit av en stor språklig prosess som skjer i

dialekta. Jeg tror likevel at mine resultater kan skissere opp noen tendenser over talemålsutviklinga på Vegårshei.

Kapitlene starter med resultatene presentert i tabeller, hvor hver tabell handler om en variabel, og informantenes bruk av denne. Under hver tabell blir hver variabel videre kommentert, forklart og eksemplifisert. I kapittel 8 vil jeg drøfte resultatene som blir presentert i dette kapitlet, og jeg vil trekke det opp mot teoridelen i oppgava.

7.2 Fonologiske variabler

7.2.1 «De e sjella at tjukk l å skarre r e i samme språk»

Tabell 1

Informant	Retrofleksjer					
	<i>Tjukk l</i>	<i>t</i> - rt-lyd	<i>η</i> - rn-lyd	<i>l</i> - rl-lyd	<i>ɣ</i> - rs-lyd	<i>d</i> - rd-lyd
Andreas	5/7	4	2	0	2	2
Tallak	8/14	1	2	0	2	2
Anniken	3/5	1	2	0	2	4
Olivia	3 ¹ /8	5	5	1	2	3
Amanda	1 ² /9	1	2	0	1	1
Rebekka	0/4	5	1	0	1	3
Janne	13/17	2	3	8	7	1
Gunnar	52/52	2	5	1	6	1
Anna	22/22	4	4	1	3	0
Nils	55/55	0	8	0	7	0
Totalt	162/193	25	34	11	33	17

¹ Olivia sier i intervjuet «Men her sier vi eLj då men» på spørsmålet om hva hun ser på bildet. Hun svarer selv at hun ser en «elg». Hun bruker dermed den retroflekse flappen her for å få fram et poeng.

² Amandas ene treff på *tjukk l*, er at hun prøver å lage lyden for å forklare meg den. Hun må konsentrere seg en del for å klare å lage lyden, og sier selv at hun aldri fikk til å uttale denne lyden.

Denne tabellen viser taltall belegg informantene har fått på de retroflekse lydene, og på den retroflekse flappen, *tjukk l*, viser den antall belegg av antall mulige belegg. Dette for å vise variasjonen og mengden bruk hos de ulike informantene.

Sitatet i underoverskriften er henta fra Gunnars intervju, hvor han forteller meg at Arne Torp har skrevet en artikkel om at det ikke er vanlig med både *tjukk l* og skarre-*r* i en dialekt. Dette har Gunnar rett i, og er et spesielt fenomen som flere på Vegårshei har. I tabell 1 ser vi at Gunnar benytter seg av retroflekser, men den varianten som er mest fremtredende er den retroflekse flappen, *tjukk l*. Her har han fått 52 av 52 mulige belegg, og det vil si at denne variabelen er gjennomført i hans språkbruk under intervjuet. Det samme gjelder Nils og Anna som har fått henholdsvis 55 av 55 og 22 av 22 mulige treff på denne variabelen.

Janne har fått 13 av 17 mulige treff på den retroflekse flappen, og er dermed den eneste voksne informanten som ikke har fått fullt belegg på denne. Hos de yngre informantene er det Andreas, Tallak og Anniken som har fått flest belegg, hvor Andreas har 5 av 7, Tallak har 8 av 14 og Anniken har 3 av 5 mulige treff. Olivia har fått 2 treff av 8 mulige, og hun bruker den retroflekse flappen i *slaLåmbakken* og *bLøtkake*. Amanda og Rebekka er de to eneste informantene som ikke bruker den retroflekse flappen under intervjuet.

Både Gunnar og Nils bruker hovedsakelig ikke retrofleksen *t* i ordet *vært*, slik at det ikke uttales *væʈ*, men *væ:rt*. Denne retroflekse lyden bruker både Olivia, Rebekka, Anna og Janne i samme ord (*væʈ*), samt at Gunnar bruker den i det sammensatte ordet *ettervæʈ*. Anna og Andreas sier det i *stoʈ* (stort), Gunnar sier det i *halvæʈ* (halvert), Tallak sier det i *raʈ* (rart), Anniken har det i *foʈsatt* (fortsatt), Olivia, Amanda og Rebekka har det i *hoʈ* (hørt) og Janne har det i *væʈfall* (værtfall). Nils har ikke benyttet seg av denne variabelen under intervjuet. Rebekka har fått et ekstra treff på sin *t*-variabel, fordi navnet på søstera og venninna hennes som hun diskuterer i intervjuet, har denne lyden i seg. Siden navnet kan virke identifiserende fjerner jeg navnet i seg selv, men tar med belegget i skjemaet.

Det er kun to retroflekse lyder som alle informantene har brukt gjennomgående i hele intervjuet, og det er *ŋ* (retrofleks rn) og *ʂ* (retrofleks rs). Disse kommer fram i ord som *Aŋdal* (Arendal), *baŋ* (barn) *såmmenŋ* (sommeren), *ellesʂ* (ellers), *Laʂ* (Lars) og *nåʂk* (norsk).

Retrofleksene *l* (retroleks rl) og *ɖ* (retroleks rd) er de to retroflekse lydene som har gitt færrest belegg hos mine informanter. *l* brukes kun av Olivia hos de yngre informantene og én gang av Gunnar og Anna. Olivia og Gunnar bruker den i *sæli* (særlig) og Anna bruker retrofleksen i *natu-* (naturlig). Den som har brukt denne varianten mest, er Janne. Hun brukte ofte ordet *æli* (ærlig) og *sæli* (særlig), og fikk dermed flere belegg på denne variabelen. Retrofleksen *ɖ* er det hovedsakelig de unge informantene som bruker. Verken Anna eller Nils har brukt denne, og Janne og Gunnar har bare brukt den én gang, i henholdsvis *fådi* (fordi) hos Janne og *urettfædighet* (urettferdighet) hos Gunnar. Hos de unge informantene er retrofleksen brukt i flere former av *fordi* (*fådeatte*, *fådi*, *fåɖatt*), i *vædns* (verdens) og *vædan* (hverdagen).

7.2.2 «Lyden r, ikkje bokstaven, men lyden r, som mi skarrer»

Tabell 2

Informant	R-lyd				
	Uvular frikativ (ʁ)	Alveolar vibrant (r)	Annet (bortfall, vokalisering, vibrant)		
			Bortfall	Vokalisering	Vibrant
Andreas		x	x	x	
Tallak	x				
Anniken	x				x
Olivia	x				
Amanda	x				
Rebekka	x				x
Janne	x				
Gunnar	x				
Anna		x	x	x	
Nils	x		x		

I tabell 2 vises realiseringa av type *r*-lyd hos informantene, og det er markert hos hver informant hvilke *r*-lyd han eller hun bruker. Noen av informantene hadde en annen realisering

av *r*-sambandet, enten *r*-bortfall, *r*-vokalisering eller *r*-vibrant. Her har de informantene som har benyttet seg av andre former også fått plassert et kryss.

Underoverskriften stammer også fra Gunnars intervju. I dette sitatet forklarer han de ulike *r*-lydene som finnes på Vegårshei, da det er minst fire ulike *r*-lyder som han mener har vært i bruk. I dag har flere av disse *r*-lydene forsvunnet, og det har tonet seg ned til hovedsakelig to, uvular (skarr) og alveolar (rull) frikativ. De fleste informantene sier de har skarre-*r*, og det er i samsvar med resultatene fra intervjuene.

Det finnes variasjon av *r*-lyd hos noen av informantene. Anniken og Rebekka viser tendenser til en sterk vibrantversjon av den uvulære frikativten. Denne er i flere tilfeller ganske tydelig. Hos Anniken viser den vibrante lyden seg kun en gang, men veldig tydelig i ordet *lekser*. Hos Rebekka opptrer den flere ganger, i både *favoritt*, *skriver* og *sier*. Her ser vi at Rebekka har den vibrante *r*-en på slutten av to ord, slik som Anniken, men hun har den i tillegg midt i ordet *favoritt*. Det ble ikke kommentert noe angående denne *r*-lyden hos verken Anniken eller Rebekka.

Mine to informanter med rulle-*r*, Andreas og Anna, hadde flest varianter av *r*-lyden. Det var de informantene som hadde mest *r*-bortfall. Andreas har bortfall i ord som *elle* (eller), *bae* (bare) og *gjø* (gjør). Anna hadde bortfall i ord som *mas* (mars) og sammen med Nils i ordet *ittepå* (etterpå). Andreas sier også selv at han har rulle-*r*.

7.2.3 «E ser en æLj me hønn»

Tabell 3

	Assimilering av konsonantsamband: <i>rn-nn</i>	
Informant	<i>rn</i>	<i>nn</i>
Andreas	0/1	1/1
Tallak	0/1	1/1
Anniken	0/1	1/1
Olivia	1/1	0/1
Amanda	0/1	1/1
Rebekka	0/1	1/1
Janne	0/1	1/1
Gunnar	0/6	6/6
Anna	0/1	1/1
Nils	1 ³ /3	2/3

Tabell 3 viser realiseringa av konsonantsambandet *rn-nn*. I første kolonne ser vi mulig realisering av uttalen *rn* som i ordet *bjørn*, mens i andre kolonne ser vi realiseringa av uttalen *nn* som i *bjønn*. Og som tabellen viser er sistnevnte realisering mest frekvent hos mine informanter. Det er kun Olivia av mine informanter som har realiseringa av *rn*, mens alle de andre informantene har den tradisjonelle assimilerte formen *nn*. I denne tabellen har jeg talt alle ord med mulighet for assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*, (*bjørn* til *bjønn*) og deretter talt opp hvor mange ganger dette ble realisert av informantene. Resultatet er listet opp i tabell 3.

Underoverskriften er henta fra Annikens intervju, hvor hun forklarer hva hun ser på bildet jeg viser av en elg og hva den har på hodet. Rett før hun svarer, svarte Olivia at hun så en elg med *horn*, og da var Anniken rask med å svare at hun så *hønn* og ikke *horn*. Alle de yngre informantene, samt Anna og Janne sa kun ett ord hvor det var mulighet for denne realiseringa.

³ Nils sier først *hønn* når han skal forklare hva elgen har på hodet. Rett etter sier han *hån*. Det virker som at han helgarderer seg og sier begge varianter av ordet for å være sikker på han sier det rette.

Gunnar brukte ordet *hønn* flere ganger, og fikk dermed flere treff på denne variabelen. 6 av 6 ganger han kunne ha realisert denne varianten, gjorde han det. Nils sier først *hønn* for å forklare hva elgen har på hodet, og rett etter sier han *håη* og ler. Her kan det virke som at informantene først sa det på egen dialekt, før han uttrykte den «rette» måten. I denne delen av intervjuet der informantene skulle uttale det de så på bildet, var det i noen tilfeller slik at informantene rettet seg selv. Denne «selvrettelsen» var ikke like synlig i den delen hvor informantene pratet mer fritt.

7.2.4 Fonologiske variabler: oppsummering

Tabellene har vist oss flere trekk ved de fonologiske variablene på Vegårshei. Retrofleks er i høy grad i bruk hos de fleste informantene, og det er den retroflekse flappen, *tjukk l*, som har gitt flest belegg i min undersøkelse. Etter denne finner vi ut at de retroflekse lydene *η* og *g* er i bruk hos samtlige informanter, i ulik grad. De retroflekse lydene *t* og *d* er brukt noe hos de fleste informantene, og den siste retrofleksen, *l*, er brukt minst av mine informanter.

Det er den uvulære frikativten, skarre-*r*, som er mest frekvent hos mine informanter ifølge tabell 2. I tillegg til denne har to informanter gjennomgående alveolar vibrant, rulle-*r*. Noen andre varianter som *r*-bortfall, *r*-vokalisering og *r*-vibrant finnes og i dialekta til informantene. Det samme gjør det assimilerede konsonantsambandet *nn* i *bjønn* for *rn* i *bjørn*. Denne assimileringa er gjennomført hos 9 av 10 informanter.

7.3 Morfologiske variabler

7.3.1 «De e bare at de e hælJ så kårmer jønne ongane innom»

Tabell 4

Informant	Endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall	
	<i>-ar/ane-ending</i>	<i>-er/ene-ending</i>
Andreas	-	-
Tallak		x
Anniken		x
Olivia		x
Amanda	-	-
Rebekka	-	-
Janne	x	
Gunnar	x	
Anna	x	
Nils	x	

I tabell 4 er det markert *x* hos de informantene som benyttet enten *-ar/-ane-* eller *-er/-ene-* endelse i substantiv bestemt og ubestemt form flertall. Denne varianten er brukt gjennomgående hos informantene, og derfor er det bare markert med et kryss hvilken form informanten brukte. Noen av informantene fikk ingen treff på denne variabelen, og der er det markert med *-*.

Sitatet til denne underoverskriften er hentet fra Nils' intervju, hvor han forteller at noe av det han liker best med helga er at barn, barnebarn og oldebarn kommer innom. Han er den informant som har fått flest treff på *-ar/-ane-* endelsen hos de voksne og eldre informantene. Nils, sammen med de tre andre voksne og eldre informantene i min undersøkelse bruker *-ar/-ane-* endelse av substantiv i flertall i alle hankjønnsord de uttrykker. Nils bruker det iblant annet *bållar* (boller), *knivar* (kniver), *garasjane* (garasjene) og *brillane* (brillene). Janne bruker den tradisjonelle endelsen i ordet *ongane* (ungene), Gunnar bruker endelsen også i *såmmereane* (sommerene), *æljane* (elgene) og både han og Anna bruker det i *kåppane* (koppene).

Tallak, Anniken og Olivia uttrykte få substantiv i flertallsform, Tallak bruker *-er*-ending i *utlendinger*, Anniken og Olivia sier *vårruller* begge to, og Olivia sier hun ikke kan noen av *dansene* på TikTok. Andreas, Amanda og Rebekka realiserte ingen substantiv i flertallsform, så derfor har de ikke fått noe kryss i denne tabellen, men en strek for å vise at jeg ikke har belegg på dette.

7.3.2 «Piffe de litt opp at de e lissom ikke jei på måte da»

Tabell 5

	Personlig pronomen 1. person entall			
	Trykk tung			Trykk lett
Informant	<i>E</i>	<i>Jei</i>	<i>Æ</i>	<i>Æ</i>
Andreas	43	0	-	1
Tallak	13	0	-	1
Anniken	46	0	-	-
Olivia	66	0	-	-
Amanda	40	0	-	-
Rebekka	55	1 ⁴	4	-
Janne	49	0	-	-
Gunnar	79	0	-	-
Anna	47	0	-	-
Nils	179	0	-	-

I tabell 5 er det listet opp antall ganger informantene bruker 1. person personlig pronomen entall, og antallet ligger under den varianten de har benyttet seg av. I tillegg har jeg delt pronomenformene inn i trykk tung og trykk lett stilling, da noen av informantene benyttet seg av formen *æ*, men realiserte denne pronomenformen kun i trykklett stilling.

Sitatet som denne underoverskriften kommer fra, er fra Rebekkas intervju når hun forteller om hvordan hun prøver å holde mest mulig på dialekta si, og ikke lar seg påvirke av miljøet

⁴ Rebekka har fått et treff på *jei* i tabellen, siden hun uttrykker det en gang for å forklare.

og språkendringene som stadig pågår rundt henne. Siden *jæi* virker mest normalt, øker motivasjonen for å holde på *e*-varianten.

Alle informantene har en tydelig overvekt av *e*-formen av 1. person personlig pronomeren entall. De fleste, både yngre og eldre, benytter seg kun av denne formen. Det er tre unntak med Rebekka, Tallak og Andreas. Rebekka sier tydelig *æ* fire ganger i løpet av intervjuet. På spørsmålet om hvilken årstid hun liker best, svarer hun *høstn trur æ*, og videre poengterer hun hvorfor, *Åsså syns æ de e så kosli*. I alle tilfellene står ordet i en trykktung stilling.

Andreas og Tallak bruker *æ* i trykklett stilling en gang i løpet av sitt intervju, og denne opptrer i et sammensatt ord, Andreas forteller om hvor lenge pappaen har bodd på Vegårshei, *i kjue år tru'æ*. Denne formen opptrer dermed ikke alene, kun sammenhengende med verbet *tror*. Det samme gjelder for Tallak, som har pronomensformen midt i *vett'ækkje*.

7.3.3 «Ja de, e suns ikkje den e så spesielt fin egentli»

Tabell 6

Informant	Nektingsadverb	
	<i>Ikkje</i>	<i>Ikke</i>
Andreas	16	0
Tallak	7	0
Anniken	12	15 ⁵
Olivia	25	4
Amanda	9	0
Rebekka	8	7
Janne	16	0
Gunnar	44	0
Anna	15	0
Nils	84	2 ⁶

I tabell 6 er informantenes bruk av nektingsadverbet i både trykk tung og trykklett stilling talt opp, og listet i riktig kolonne i tabellen.

Den siste underoverskriften er henta fra Jannes intervju, og er svaret på om hun synes vegårshaidialekta er fin. Da ler hun litt og sier at hun ikke synes den er spesielt fin, og hun føler det ikke er en særlig spesiell dialekt. Hun forstår likevel at det er en dialekt som har flere trekk som mange ikke forstår når hun snakker, eller som hun selv merker er ulikt fra andre dialekter. Hun og de andre voksne og eldre informantene har gjennomgående bruk av *ikkje* i intervjuene.

Anniken, Andreas, Tallak og Amanda bruker gjennomgående *ikkje* i sine intervjuer. Olivia er en av de to informantene som benytter seg av *ikke*-formen, og to ganger er det for å forklare at

⁵ Annikens belegg på *ikke*-formen er markert fordi hun bruker denne varianten for å forklare at det høres art ut hvis hun skulle brukt denne til vanlig.

⁶ Nils sier *ikke* to ganger for å forklare. Han sier først at *e trur e seier ikke*, så spør jeg om det stemmer, og da svarer han *nei e seier ikkje*. *Men dæi (yngre generasjon) sier nok ikke*. Her kan det ha skjedd en kommunikasjonssvikt, for Nils bruker *ikkje*-formen i alle de andre tilfellene under intervjuet.

når hun sier det, tenker hun over at hun burde brukt den andre formen. Det er derfor to belegg hos henne hvor de brukes under en forklaring. Likevel benytter hun *ikke*-formen to ganger til under intervjuet i naturlig dialog. Nektingsadverbet har i disse tilfellene blitt satt sammen med et annet ord, og fått de trykklette formene *kanke* (kan ikke) og *gjøkke* (gjør ikke). Olivia benytter ikke *ikke*-formen som trykk tung stavelse alene, men bare i disse trykklette stavingene med et annet ord.

Rebekka er den andre av mine informanter som benytter seg av den bokmålsnære formen av nektingsadverbet. Hun har kun et belegg mer på *ikkje*-varianten enn *ikke*-varianten. Hun, i likhet med Olivia, benytter det to ganger i trykklett stilling, *hakke* (har ikke) og *vettke* (vet ikke). I tillegg bruker hun den trykk tunge varianten alene fem ganger i løpet av intervjuet.

Flere av de andre informantene som kun bruker *ikkje*-varianten under intervjuet, bruker det i både trykklette og trykk tunge stavelser. I de trykklette stavingene brukes det ord som *e'kkje* (er ikke), *hakkje* (har ikke), *dekkje* (det er ikke) og *vett'kje* (vet ikke). I tillegg opptrer *sje*-formen hos Amanda, og hun bruker det i *vetsje* (vet ikke) og *tru'skje* (tror ikke). Hun er den eneste av mine informanter som har denne varianten av nektingsadverbet.

7.3.4 Morfologiske variabler: oppsummering

Tabellene om de morfologiske variablene har vist oss ulike trekk av dialekta på Vegårshei. Alle de voksne og eldre informantene benytter seg av *-ar/-ane*-endelsen i substantiv flertall, både ubestemt og bestemt form. Her bruker tre av de yngre informantene *-er/-ene*-endelsen, og de tre siste har ikke gitt belegg på denne variabelen i min undersøkelse.

Varianten som er i overvekt av 1. person personlig pronomen entall hos informantene er formen *e*. Denne bruker samtlige av informantene i mine intervjuer. I tillegg oppstår formen *æ* både trykklett og trykk tung hos tre av de yngre informantene. Den tradisjonelle formen av nektingsadverbet, *ikkje*, er den formen som flest av informantene bruker. Likevel er det to av de yngre informantene som benytter seg av den bokmålsnære varianten *ikke* henholdsvis fire og sju ganger i løpet av intervjuene. Denne opptrer både i trykklett og trykk tung stilling.

8.0 Drøfting av resultater

8.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg drøfte resultatene fra min undersøkelse, og dermed svare på forskningsspørsmålene som jeg stilte i kap. 1.2. Dette vil jeg gjøre blant annet ved å sette opp resultatene mot relevant teori. Min undersøkelse er ikke bemerkelsesverdig stor, det er kun ti informanter som intervjues. Jeg har dermed ikke mulighet til å si noe generelt om dialekta på Vegårshei. Jeg håper likevel at min avhandling kan være med på å vise noen tendenser som skjer i talemålet, og den utviklingsprosessen dialekta er i. Det er hovedmålet med min avhandling.

I kapittel 8.2 vil jeg fortelle om de ulike informantboksene jeg plasserer informantene i, og gjøre en kvalitativ analyse av hver informant, hvor jeg vil prøve å si noe om hvorfor informantene sier det de sier. Jeg vil fokusere på den intra-individuelle variasjonen her (jf. kapittel 3.2.3) framfor den inter-individuelle. Jeg kommer til å bruke informantbeskrivelsene fra kapittel 6 som grunnlag for analysene. Det neste underkapitlet, 8.3, vil drøfte de seks språklige variablene jeg har valgt ut opp mot den sosiale variabelen generasjon. Her vil jeg peke på ulike tendenser, samt trekke inn relevant teori. I tillegg skal jeg prøve å si noe om hva som kan være årsaker til at disse endringene skjer. I denne delen av oppgava vil det derfor være den inter-individuelle variasjonen som er den sentrale. Helt til slutt i det siste underkapitlet, 8.4, vil jeg si noe om forholdet mellom skarre-*r* og retrofleks, og legge spesielt vekt på den retroflekse flappen, *tjukk l*. Her vil jeg ta utgangspunkt i blant annet Torps teori om skarre-*r* og retrofleks (jf. kapittel 4.2.1).

8.2 Informantene

I sin doktorgradsavhandling benytter Elin Gunleifsen (2011) seg av en firedeling av informantene sine, og de deles inn etter hvilken språkstrategi de bruker i markeringa av possessivitet: 1) tradisjonelle språkbrukere, 2) språkbrukere i en brytningsfase, 3) «moderne» språkbrukere og 4) presiserende språkbrukere (Gunleifsen, 2011, s. 201). Videre i min framstilling kommer jeg til å benytte meg av de tre første begrepene når jeg skal karakterisere mine informanter.

De tradisjonelle språkbrukerne er de språkbrukerne som bruker alle de tradisjonelle variantene av variablene: skarre-*r*/rulle-*r* (begge variantene har vært vanlig på Vegårshei i lang tid, og var geografisk betinget), retrofleks flap, *tjukk l*, assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*, flertallsformen *-ar/-ane* i bestemt og ubestemt form av substantiv, *e* som personlig pronomen 1. person entall og nektingsadverbet *ikkje*.

Den andre kategorien er språkbrukere i en brytningsfase, og benytter seg av ulike varianter av variablene. Disse informantene har en stor intra-individuell variasjon i talemålet sitt, og tar i bruk en eller flere språklige innovasjoner, men benytter fortsatt flere av de sentrale tradisjonelle formene. Denne typen språkbruker beskriver Gunleifsen for de som er mest interessante å studere, for det er disse språkbrukerne som kan si noe om hvilken «vei» språklige innovasjoner tar veien (Gunleifsen, 2011, s. 205).

Den siste kategorien av språkbrukere som jeg har med i denne framstillinga er de «moderne» språkbrukerne. Jeg velger å beskrive dem litt annerledes enn hva Gunleifsen gjør. Hun beskriver dem som «språkbrukere som har tatt i bruk språklige innovasjoner og som *ikke lenger* benytter tradisjonelle [...] former» (Gunleifsen, 2011, s. 209, min utheving). Jeg derimot velger å definere de som språkbrukere som har tatt i bruk nye språklige innovasjoner, og som har en overvekt av disse moderne variantene. De språklige innovasjonene eller moderne variantene i vegårsheidialekta blir i denne undersøkelsen bruken av retroflekser i flere nye lyder (spesielt i *rt*-lyd og *rd*-lyd), *-er/-ene*-endelse av substantiv ubestemt og bestemt form flertall, andre former av 1. person pronomen entall (ikke *e*), og nektingsadverbet *ikke*.

Jeg vil i tillegg poengtere at flere av mine informanter kan høre hjemme i flere enn kun en av disse ulike informantboksene. De virker alle til å være klar over at dialekten deres har endra seg noe, og at de alle blir påvirket av språkendringene som pågår i kommunen, og i landet generelt. Språk er flytende og alltid i endring, noe mine informanter er med på å bevise. Videre i framstillinga kommer jeg til å henvise til de ulike typene informanter som jeg nå har presentert som «informantbokser» for å visualisere at jeg plasserer informantene innenfor ulike bokser.

8.2.1 Andreas

Andreas er den første av de to guttene jeg har intervjuet ved Vegårshei skule, og han vil jeg karakterisere som en språkbruker i brytningsfasen. Han har overvekt av de tradisjonelle formene, retrofleks flap, han bruker rulle-*r* som er en av de gamle tradisjonelle formene (den eldste av de to), assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*, *e* som personlig pronomen 1. person entall og nektingsadverbet *ikkje*. Samtidig passer han inn i brytningsfaseboksen da han ikke har vokalsenking slik som flere av de eldre har, han sier *suppe* og ikke *soppe*, *kakestykke* og ikke *kakestøkke*. I tillegg bruker han den nye pronomensformen *du* framfor *de* som gjerne har vært den tradisjonelle formen i vegårsheidialekta.

En årsak til at Andreas passer inn i brytningsfaseboksen, kan være fordi han har en far som kommer fra et annet sted, og som Andreas hevder ikke er særlig opptatt av dialekt. Likevel har han en mor som er veldig opptatt av dialekta, som kan ha påvirket han, og som gir utslag i talespråket. Han hevder selv at han ikke føler han er veldig bevisst på egen dialekt, og sier at man tilpasser seg mottakeren når man er i en samtale, så hjemme er han bevisst på at han bruker «mer» dialekt, enn hva han gjør på skolen. Her ser vi at Andreas vurderer egen dialekt etter i hvilken *grad* han prater dialekt, som diskutert i kap. 3.5.2.

Selv om Andreas for meg hører mest hjemme i brytningsfaseboksen, har han flere tradisjonelle trekk som kan sette i gang en diskusjon om hvor han burde plasseres. Mange av de andre yngre informantene benytter seg av personlig pronomen flertallsformen *dere*, mens Andreas holder på den tradisjonelle *dikkån*-varianten. I tillegg mister ordet *tilpasse* i trykklett stilling utlydskonsonanten sin, og det blir *te* i stedet for *til* (*tepass*) Dette er i samsvar med tradisjonell vegårsheimålføre, og som Sigvald Holen har drøftet i sin avhandling (Holen, 1929, s. 104).

8.2.2 Tallak

Tallak er den andre og siste gutten av mine informanter ved Vegårshei skule, og han er en av de jeg synes var mest utfordrende å plassere innenfor en spesifikk informantboks. Han har flere trekk som tilsier at han er i en brytningsfase, men har likevel beholdt mange tradisjonelle trekk som flere av de andre voksne og eldre informantene ikke bruker. Hans tradisjonelle språktrekk kan gjenspeiles litt på han som person. Han er en «standard» bygdegutt som er

opptatt av å jakte, jobbe i skogen og følger normen til hva en typisk bygdegutt gjør. Det vil derfor være viktig for han å holde på dialekta, som ofte er en vesentlig del av identiteten til en bygdegutt - spesielt på Vegårshei. Han er en klassisk «homo staticus»-person, som er hjemmekjær og bruker dialekta bevisst som en identifiseringsfaktor (jf. kap. 3.5.4). Tallak er en av de informantene som sa minst, noe som kan ha påvirket antall treff jeg har fått på ulike variabler når det gjelder tradisjonelle språktrekk. Jeg velger likevel å plassere Tallak innenfor en språkbruker i en brytningsfase, på grunn av han benytter flere variabler som ikke tilhører den tradisjonelle dialekta.

Han bruker *-er/-ene*-ending i substantiv flertall. Han sier *utlendinger* hvor det tradisjonelt sett skulle blitt sagt *utlendingar*. Dette er likevel et trekk han deler med flere av de andre unge informantene, hvor ingen av de som har fått treff på variabelen bruker denne endingsformen i substantivene. Han benytter seg av den «moderne» subjektsformen av andre persons entall *du* i stedet for *de* eller *dæ*, som det tradisjonelt sett er brukt på Vegårshei. I tillegg sier han først *ankl* på bildet jeg viser, og det er kun etter Andreas har svart *åkle* at Tallak korrigerer seg selv og sier det samme. Så forteller han meg at han varierer bruken av *ankel* og *åkle*, hvor sistnevnte er den tradisjonelle formen av ordet på Vegårshei.

Tallak fikk 8 av 14 mulige treff på bruken av den retroflekse flappen, *tjukk l*, og er dermed ikke en språkbruker som har gjennomført bruk av denne variabelen i sin dialekt. Han sier *hæLja* (helga), *æLj* (elg) og *guLrøtter* (gulerøtter) med den retroflekse flappen, men uttrykker *fløtepoteter*, *klassa* og *mauli* (mulig) med vanlig «tynn» *l*. Her ser vi ordet får den retroflekse flappen etter en vokalsenking (fra *e* til *æ*), og dette skjer hos flere av mine informanter. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 8.3 og 8.4.

Som nevnt har Tallak flere av de tradisjonelle formene som noen av de voksne og eldre informantene ikke benytter seg av. Han sier for eksempel *gånj* hvor de fleste andre sier *ganj*. Denne måten å uttale «garn» på er det kun Tallak og Gunnar som gjør. I tillegg har Tallak nesten gjennomført vokalsenking under intervjuet med meg, han sier *støkke* (stykke), *høgge* (hugge), *møe* (mye), men i motsetning sier han *bygg* og ikke *bøgg*. I tillegg benytter han seg av sekundære diftonger og de mer tradisjonelle formene som sikter mot nynorsk skriftspråk, i ord som *mauli* (mulig) og *mæir* (mer). I stedet for *grevling* bruker Tallak det tradisjonelle sørlandske dialektordet *svintåks*.

8.2.3 Anniken

Anniken er ei av de fire jentene jeg intervjuer fra Vegårshei skule, og hun vil jeg plassere i samme informantgruppe som Tallak og Andreas; en språkbruker i brytningsfasen. Hun er selv opptatt av å holde på dialekta si, og erkjenner at den får ytre påvirkning fra miljøet og samfunnet rundt seg. Hun vil derfor være mer bevisst på sin egen dialekt, og benytter flere av de tradisjonelle formene for å holde på den. Hun har de tradisjonelle morfologiske formene *e* og ikke *jæi* i personlig pronomeren 1. person entall, og hun bruker konsekvent nektingsadverbet *ikkje* framfor *ikke*. Hun benytter seg derimot av den mer moderne flertallsformen av bestemte og ubestemte substantiv, hun bruker ordet *vårruller* og ikke *vårrullar*.

Hun benytter seg 5 av 7 ganger av den retroflekse flappen, *tjukk l*, i ord som *hæLj* (helg) og *åkLe* (ankel), men ikke i ord som *klassa* og *fålk* (folk). Dette er noe hun har til felles med Andreas og Tallak, som heller ikke benytter seg av den retroflekse flappen i disse ordene. Dette virker dermed til å være noe som kan forsvinne ut av dialekta, siden ingen av de yngre informantene benytter seg av den retroflekse flappen i disse ordene. I tillegg har Anniken en tydelig skarre-*r*, som har innslag av vibrantlyd i kun ett ord, *lekser*. Hun bruker konsonantsambandet *nn* fremfor å bruke *rn* i det ene ordet hun uttrykker hvor denne assimileringprosessen er aktuell, hun sier *hønn* og ikke *hoŋ* eller *horn*.

Andre moderne trekk Anniken benytter seg av er blant annet *jemme* (hjemme) og ikke *heime*, og hun sier *dere* og ikke *dikkån* i naturlig tale under mitt intervju. Det er noen varianter av ord som hun veksler sporadisk mellom gjennom hele intervjuet, for hun sier både *sier* og *seier*, *en* og *ein*, og *de* og *dei*. Her ser vi tydelige tendenser på at informanten er i en brytningsfase, når både den tradisjonelle og moderne varianten er i bruk.

Anniken benytter seg hovedsakelig av de vokalsenkede variantene som dialekta har i ulike ord, hun sier *støkke* og ikke *stykke* og *møe* og ikke *mye*. Dette virker det som at kun de informantene som er opptatt av å holde på sin egen dialekt bruker. Som en motsetning benytter hun ordet *flytta* og ikke den vokalsenkede formen *fLøtta* som flere av de andre informantene benytter seg av. I tillegg bruker hun den tradisjonelle pronomensformen *mi* framfor *vi*.

8.2.4 Olivia

Olivia er den andre av fire jenter som jeg intervjuer ved Vegårshei skule. Hun var en av de informantene som hadde flest moderne trekk under intervjuet, og jeg velger derfor å plassere henne innenfor den moderne språkbruket-boksen. Hun legger selv merke til at hun tidvis benytter seg av mer moderne trekk, og at hun kanskje «burde» ha brukt andre former. I tillegg har hun familie som kommer fra et annet sted i landet som har en signifikant annerledes dialekt, og hun tar seg i å herme etter denne dialekten når de er sammen. Hun merker uansett at hun har «mer» dialekt enn andre jenter i klassen spesielt, for de benytter seg av varianter som hun selv reagerer på.

Hun benytter seg kun av den retroflekse flappen, *tjukk l*, i ordene *slaLåmbakken* (slalombakken) og *bLøtkake* (bløtkake). Hun bruker ikke den retroflekse flappen i ord som *helja* (helga), *flytta*, *fålk* (folk) og *elg*. Hun er den eneste av mine informanter som ikke benytter seg av den tradisjonelle assimilerte varianten av konsonantsambandet *nn* i *hønn*, men benytter *rn* som retrofleks lyd, *hon*. Olivia bruker den uvulære frikativet (skarre-*r*) gjennomgående under intervjuet med meg.

Av de morfologiske variablene jeg har undersøkt, benytter hun seg både av moderne og tradisjonelle former. Hun bruker *er-/ene*-endelse i substantiv bestemt og ubestemt form, hun sier *vårruller* og *dansene*. Dette har hun til felles med Tallak og Anniken. Hun bruker konsekvent personlig pronomen 1. person entallsformen *e* gjennom hele intervjuet. Når det gjelder nektingsadverbet er hun den ene av to informanter som benytter seg av den bokmålsnære formen *ikke* i tillegg til den tradisjonelle *ikkje*-formen. Hun benytter seg av denne formen i naturlig dialog to ganger under intervjuet, i trykklett stilling sammen med et annet ord. Hun sier *kanke* (kan ikke) og *gjøkke* (gjør ikke). Dette kan tilsa at den moderne varianten er i ferd med å ta over for den tradisjonelle, noe som er i samsvar med at jenter oftere har et mer standardnært talemål enn gutter (jf. kap. 3.5.3).

Noe jeg la merke til under intervjuet med Olivia, var helt i starten når hun sier at hun *likår å spille fotball*. Dette er en endelse av verb som ikke er vanlig på Vegårshei, eller i de nærmeste kommunene rundt. Du må reise enda lenger sør før du får høre denne typen verb-endelse, og dette kan ha sammenheng med at Olivia har bodd et annet sted på Sørlandet fram til hun var

fem år gammel. Likevel finner jeg det interessant at denne formen kun oppstår en gang under intervjuet, og så er det som at den er helt glemt igjen.

Olivia benytter seg av andre moderne varianter som *grevling* framfor *svintåks*, og hun er en av de få informantene som benytter seg av den bokmålsnære varianten *vit* fremfor den nynorsknære varianten *kvit*. Igjen kan disse moderne variantene ha sammenheng med at Olivia har familie fra et annet sted i landet, og det faktum at hun bodde fem år en annen plass på Sørlandet før hun flytta til Vegårshei.

8.2.5 Amanda

Amanda er den femte informanten fra Vegårshei skule, og den tredje av fire jenter som jeg har fått med i min undersøkelse. Hun er for meg en spennende informant, fordi hun har såpass mange moderne varianter av dialekta som ikke skulle tilsi at hun benytter seg av markante tradisjonelle varianter på andre områder. Jeg velger likevel å plassere henne innenfor den moderne språkbrukerboksen, da hun har en tydelig overvekt av moderne språktrekk under intervjuet med meg.

Amanda er en av to informanter i min undersøkelse som ikke benytter seg av den retroflekse flappen, *tjukk l*. Hun prøver gjentatte ganger under intervjuet å uttale lyden for *tjukk l*, men forteller at hun aldri mestret dette. Dette er det ikke bare Amanda som sliter med, og det stemmer overens med det Skjekkeland sier om den retroflekse flappen (jf. kap. 4.2.1). For å få fram lyden må tunga løftes opp og krølles bakover, før den så rettes ut igjen. Dette er mer avansert enn å bruke vanlig «tynn» *l*. Amanda har ei mor som kommer fra et sted lenger nord i landet, hvor *tjukk l* ikke er et målmerke i dialekta. Det kan være mulig at Amanda ikke har noen foreldre med denne variabelen i talemålet sitt, og dermed har det ikke blitt naturlig for henne å ta denne med eget talemål.

Amanda benytter seg av de tradisjonelle formene *e* i personlig pronomen 1. person entall, og nektingsadverbet *ikkje* konsekvent gjennom intervjuet. I tillegg er hun tradisjonell i ordene *mi* for *vi*, hun benytter seg av vokalsenking i noen ord som *tebake* (tilbake) og *trur* (tror), og hun bruker sekundære diftonger i ord som *skau* (skog) og *seier* (sier). Likevel har hun såpass mange moderne varianter i intervjuet, at det blir en overvekt av disse. Hun bruker de

bokmålsnære formene *mye* (ikke *møe*), *da* (ikke *då*), *slipper* (ikke *slepper*) og *muli* (ikke *mauli*).

Amanda legger merke til at hun har en særegen dialekt som er veldig annerledes familiens dialekt lenger nord. Hun gir eksempler på at hvis hun bruker den moderne formen *di* (de) i stedet for den tradisjonelle *dei*, tenker hun at hun heller skulle ha brukt den tradisjonelle varianten. Dette er noe flere av de yngre informantene resonnerer over, og tenker at de burde ha brukt de tradisjonelle formene. Dette kan ha noe med identiteten å gjøre, at dialekta er en del av identiteten, eller kanskje andres forventninger til hvordan de «skal» prate spiller inn (jf. kap. 3.5.4).

8.2.6 Rebekka

Rebekka er den fjerde jenta og siste informanten fra Vegårshei skule. Hun er den informanten jeg vil si har flest moderne trekk, men som likevel virker til å være den som har reflektert mest over egen dialekt og språkbruk av de yngste informantene. Hun havner likevel inn under den moderne språkbrukerboksen.

I likhet med Amanda, benytter ikke Rebekka seg av den retroflekse flappen *tjukk l* under intervjuet. De andre retroflekse lydene bruker hun sporadisk, bortsett fra den retroflekse *rl*-lyden (*l*). I tillegg er hun den eneste informanten i min undersøkelse som benytter seg av trykk tung *æ* i personlig pronomen 1. person entall. Andreas og Tallak er de to andre informantene som benytter seg av denne pronomenformen, men de bruker den kun i trykklett stilling. Rebekka bruker likevel den tradisjonelle *e*-formen 55 ganger under intervjuet, mens *æ*-varianten kun dukker opp fire ganger. Dette er dermed en usymmetrisk intra-individuell variasjon Rebekka har i sin bruk av personlig pronomen 1. person entall (jf. kap. 3.2.3).

Rebekka er den informanten i min undersøkelse som benytter seg av nektingsadverbet *ikke* flest ganger, og hun veksler mellom den bokmålsnære og den tradisjonelle formen. Under intervjuet fikk jeg bare et belegg mer på *ikkje*-varianten enn *ikke*, noe som vil tilsi at hun mest sannsynlig bruker begge formene omtrent like mye. Denne varianten oppstår både trykklett i ord som *hakke* (har ikke), og som trykk tung stavelse alene. Dette er interessant, for hun er den eneste av mine informanter som gjør dette. Det er nesten slik at jeg kan si at hun kodeveksler mellom moderne og tradisjonelt slik som Moen mener noen av hans informanter gjør mellom

dialekta i Tvedestrand og østnorsk (Moen, 2011, s. 94-95). I tillegg til nektingsadverbet veksler hun mellom subjunksjonen *da* i den bokmålsnære formen og den tradisjonelle *då*-formen, og pronomformen *vi* opptrer både som den bokmålsnære og den tradisjonelle *mi*.

Rebekka benytter seg likevel av en del tradisjonelle former av vegårsheidialekta. Hun sier *kvit* framfor *vit*, men benytter ikke vokalsenking i ord som *støkke*, her sier hun *stykke*. Hun bruker det tradisjonelle assimilerede konsonantsambandet *nn* i *hønn* fremfor *rn* i *horn*. I tillegg bruker hun sekundære diftonger i ord som *au* (og) og *skau* (skog).

Når jeg spør om hun tenker noe over hvordan hun selv snakker, sier hun at hun legger spesielt merke til eget talespråk når hun er på steder hvor det ikke er så mange andre som snakker likt som henne. Hun bruker ulike leirer som et eksempel. Da har det hendt at andre kommenterer hvordan hun prater og spør hva hun sier, for det er ord de ikke har hørt før. Dette ble det ikke noe mer prat om, men hvis vi ser på sosiale faktorer, og trekker tråder til akkomodasjonsteorien (jf kap. 3.2.3), kan det hende at Rebekka modellerer talespråket sitt ut ifra reaksjoner hun får fra andre. Likevel forteller hun at det er viktig for henne å holde på dialekta si, og hvis hun eller familien hjemme merker at noen bruker en variant som ikke er tradisjonelt sett en del av dialekta, kan de fint rette på hverandre.

8.2.7 Janne

Janne er den yngste informanten innenfor den voksne/eldre generasjonen, og har bodd på Vegårshei nesten hele livet. Hun er glad i bygda si, men ikke direkte like glad i dialekta som følger med. Hun sier under intervjuet at hun til tider ikke føler det er en «spesiell» dialekt, men hun merker likevel at hun har en dialekt når hun treffer andre som hun mener at ikke har det. Janne har ganske mange tradisjonelle trekk i talemålet sitt, men hun har noen vesentlige trekk som vil tilsi at hun er i en brytningsfase. Jeg velger derfor å plassere Janne innenfor denne informantboksen.

For Janne er det naturlig å holde på dialekta, som hun har brukt hele livet. Hun benytter tradisjonelle former som assimileringa av konsonantsambandet *nn* i *hønn* og sier ikke *horn* med *rn*. I tillegg bruker hun karakteristiske ord som *veka* (uka), *kansi* (kanskje), *kvitt* (hvitt) og *jillt* (gildt). Hun benytter seg av vokalsenking i flere ord som *bistandi* (bestandig), *budde* (bodde) og *gonger/gånger* (ganger), men dette er ikke gjennomført i alle ord under intervjuet

vårt. Hun sier ikke *støkke*, men *stykke* på bildet av bløtkaka, og kun kaller dyret hun ser på det første bildet for *kjylling* og ikke *kjølling*. Det er en overvekt av vokalsenking i intervjuet, men ikke en konsekvent bruk.

Janne er tradisjonell i bruken av de morfologiske variablene jeg har fokusert på her, og hun har i likhet med alle de andre voksne og eldre informantene en konsekvent bruk av den tradisjonelle varianten. Hun bruker gjennomgående nektingsadverbet *ikkje*, personlig pronomen 1. person entallsformen *e*, samt *-ar/-ane*-ending i substantiv flertall, i ord slik som *ongane* (ungene).

Når det kommer til den retroflekse flappen, *tjukk l*, er Janne den eneste av de voksne og eldre informantene som ikke har en gjennomført bruk av denne i alle ord hvor den kunne vært realisert. Hun benytter seg av den retroflekse flappen i ord som *fLøtte* (flytte), *hæLj* (helg) og *hoLinga* («snillere» versjon av banneordet *helvete*). Hun bruker derimot ikke denne variabelen i alle tilfellene hvor hun sier *blei* (ble) eller *fålk* (folk). Da har jeg notert at hun til sistnevnte ord har brukt «tynn» *l* framfor den retroflekse flappen i tre tilfeller. Her har Janne dermed en intra-individuell variasjon i bruken av denne variabelen (jf. kap. 3.2.3). Siden vekslinga skjer innenfor samme ord, kan dette være en indikator på at brytningsfasen og kodevekslinga ganske nylig har starta. Det kan likevel hende Janne veksler mellom vanlig *l* og den retroflekse flappen i flere ord, men det har jeg ikke fått belegg til å uttale meg noe mer om her.

8.2.8 Gunnar

Gunnar er den yngste av de to mannlige informantene i den høyere aldersgruppen jeg har intervjuet til denne undersøkelsen. Han var en av de som var minst utfordrende å plassere innenfor en informantboks, da hans dialekt under intervjuet er særdeles tradisjonell. Han er den informanten i min undersøkelse som jeg vil karakterisere som den med mest tydelig tradisjonell og særegen vegårsheidialekt. I tillegg passer han utmerket godt under Skjeggelands personlighetstype «homo staticus» (jf. kap. 3.5.4).

Gunnar har gjennomgående vokalsenking i alle vokaler hvor dette kan realiseres, han benytter den vokalsenkede vokalen *o* framfor *u* i alle ord hvor det er mulig, han sier *konne* (kunne), *fonne* (funnet) og *stonn* (stund). I tillegg er *møe* (mye), *budd* (bodd) og *kjølling* (kylling) alle

vokalsenkede former. Dette har Gunnar og Nils til felles, og de er de eneste informantene i min undersøkelse som har denne variabelen gjennomført under hele intervjuet.

Gunnar fikk 52 av 52 mulige treff på bruken av den retroflekse flappen, *tjukk l*, og han har dermed denne gjennomført i hele intervjuet. Han bruker det til og med i ord som jeg ikke tenkte over kunne ha denne variabelen realisert, slik som i *haLsen*, *pLater* og *seksitaLe* (seksitallet). I tillegg bruker han den retroflekse flappen i vokalsenkede ord, slik som i *æLj* (elg), *skuLe* (skole) og *æLva* (elva).

Han var den informanten som hadde flest mulige realiseringer av *nn* i *hønn* fremfor *horn* med *rn*. Dette har nok en sammenheng med at han er særdeles jaktinteressert, og fortalte meg ivrig om alle «hønna» han hadde på låven og hvordan han stelte dem og monterte disse på plater.

En av variablene som Gunnar ikke konsekvent kun hadde tradisjonelle former av, var bruken av den retroflekse lyden *rt* (t). I vegårshaidialekta har denne lyden tradisjonelt sett ikke blitt retroflektert, men blitt uttalt som de to lydene den er satt sammen av. Man sa *æ:rt* og ikke *æʃ*, og *sæ:rt* og ikke *sæʃ*. Her har Gunnar noen unntak, da han benytter seg av den retroflekterte lyden i *ettervæʃ* (etter hvert) og i *halveʃ* (halvert).

Gunnar, sammen med Anna og Nils, benytter seg av en form for lenisering under intervjuet. Denne leniseringen som alle tre bruker, er leniserte plosiver etter kort vokal, og ikke etter lange vokaler, som er de karakteristiske sørlandske «blaude» konsonantene. Gunnar sier *kjødd* for *kjøtt* under intervjuet, og det er i samsvar med hva Sigvald Holen fant ut i sin undersøkelse av dialekta i 1929. Han fant en «variant» av bløte konsonanter, men kun i noen spesifikke ord: *kjødd* for *kjøtt*, *sadd/sodde* for *satt/sotte* og navnet *Kjiddil* for *Kjetil* (Holen, 1929, s. 130).

8.2.9 Anna

Anna er den eldste informanten i denne undersøkelsen, på hele 86 år. Hun holder seg utrolig godt, og synes det var spennende å bidra til en slik undersøkelse. Anna vil jeg sammen med Gunnar plassere i den tradisjonelle språkbrukerboksen, fordi hun har en overvekt av de tradisjonelle variablene under intervjuet med meg.

Anna har mange særpregede trekk og ord som hun bruker under intervjuet som er typiske for vegårsheidialekta. Hun bruker ordet *svintåks* på dyret *grevling*, hun benytter adjektivet *jillt* (gildt) og hun bruker uttrykket *hørt jete* (hørt om). Det er et morsomt uttrykk som jeg nesten hadde glemt, men som fortsatt er i bruk i dag viser Anna oss. I tillegg har Anna samme bruk av lenisering som Gunnar, hun sier *kjødd* (kjøtt) og *sidde* (sitte).

Når det gjelder de retroflekse lydene så benytter Anna seg av alle, men hun har flest treff på den retroflekse flappen, *tjukk l*. Samtlige 22 treff som kunne vært realisert ble det, og det har hun til felles med Gunnar og Nils. Hun bruker den retroflekse flappen i ord som *kLøppe* (klippe), *juL* og *fLådd*, og selv om hun ikke bruker den karakteristiske *æLj*-varianten av dyret som hun refererer til som skogens konge, så har hun likevel den retroflekse flappen når hun sier *æLg* (elg). Vi har sett hos de andre informantene at den retroflekse flappen ofte oppstår etter vokalsenkende former, og at mange får *tjukk l* når de sier *æLj*, mens Amanda og Rebekka som sa *elg* og *elj* ikke fikk den retroflekse flappen. Her har Anna likevel denne variabelen, selv om hun ikke har en vokalsenka form av ordet.

Selv om Anna havner i den tradisjonelle språkbrukerboksen, har hun noen trekk som ikke er fullt tradisjonelle. Hun har ikke gjennomført vokalsenking slik som Gunnar og Nils har. Hun sier *bjønte* for *begynte* og *hokse* for *huske*, men hun sier *bygd* og ikke *bøgd* og *stykke* og ikke *støkke*, og sistnevnte ord som usenket har hun til felles med Janne i den voksne informantgruppa. Jeg vil ikke på dette grunnlaget si at denne vokalsenkede formen kun brukes hos mannlige språkbrukere, da vi ser at Anniken i den unge informantgruppa bruker denne formen. Hun er dog den eneste kvinnelige informanten i min undersøkelse som bruker denne varianten, og alle de mannlige informantene bruker denne unntatt Andreas i den unge informantgruppa. På dette grunnlaget er spørsmålet om kjønn likevel reelt (jf. kap. 3.5.3).

8.2.10 Nils

Nils er den eldste mannlige informanten, og den nest eldste informanten i denne undersøkelsen. Han har, i likhet med de andre voksne informantene, en overvekt av tradisjonelle former under intervjuet, og jeg velger derfor å plassere han innenfor den tradisjonelle språkbrukerboksen. Etter Gunnar er han den informanten jeg har fått flest belegg av tradisjonelle språktrekk i vegårsheidialekta.

Nils har sammen med Anna og Gunnar flere karakteristiske trekk som tilsier at han er en person med tradisjonell vegårsheidialekt. Han benytter seg av leniserte plosiver etter kort vokal i ordet *sadd* (satt), han bruker det særpregede ordet *jønne* (gjerne) og han sier at han har *heve* (kasta) til side de slirene han selv lagde som han ikke ble særlig fornøyd med. Han har til felles med Gunnar konsekvent vokalsenking, hvor han bruker *o* for *u* i ord som *stonn* (stund) og *hokse* (huske). I tillegg har jeg notert mange belegg på senkingen av vokalen *y* for *ø*, og der har han betydelig flere belegg enn de andre informantene. Han sier *øngst* (yngst), *trøgg* (trygg), *brødde* (brydde) og *støkke* (stykke).

På endelsen av substantiv bestemt og ubestemt form flertall, var Nils den informanten som ga flest belegg. Han brukte gjennomgående *-ar/-ane*-formen i alle maskuline substantiv i ord som *garasjane* (garasjene) og *ongane* (ungene). I tillegg brukte han konsekvent *e*-varianten i personlig pronomen 1. person entall, og nektingsadverbet *ikkje* i naturlig tale. Han hadde sammen med Gunnar og Anna realisert samtlige ord med retrofleks flapp, *tjukk l*, som han kunne ha realisert, og han hadde 55 belegg på denne variabelen.

Nils benyttet seg av noen variabler og varianter som ikke tradisjonelt sett er en del av vegårsheidialekta. Han kalte dyret jeg viste på bildet for en *grevling* og ikke *svintåks* som Gunnar, Andreas, Tallak og Anniken sa, og han brukte de bokmålsnære formene *melk* og *mel* framfor *mjæLk* og *mjøL* som en tradisjonelt ville sagt på Vegårshei. Dette har han selv reflektert over og lagt merke til at han har tatt til seg i talespråket sitt. Nils merker at dialekta rundt han er i endring, og at hans egne barn, barnebarn og oldebarn snakker annerledes. Han tenker likevel at utviklinga av talemålet skjer av seg selv, og det nytter ikke å gjøre drastiske grep for å modellere hvordan de unge i dag snakker. I tillegg mener han at både innvandring, forflytning og teknologiske framskritt er med på å påvirke dialekta i bygda hans. Selv om han godtar og erkjenner at dette foregår rundt ham, er han selv opptatt av å holde på egen dialekt.

8.3 Variablene

8.3.1 Retrofleksjer

Retrofleksjer er den variabelen som varierer mest hos mine informanter. Alle informantene har bruk av retrofleksjer i talemålet, men det er den retroflekse flappen, *tjukk l*, som er den mest dominerende. Dette samsvarer med tradisjonell dialekt på Vegårshei. Ellers er de retroflekse

lydene *rt* (t), *rn* (ŋ) og *rs* (ʂ) de som har gitt flest belegg under intervjuene. Alle informantene bruker retrofleksene *rn* (ŋ) og *rs* (ʂ), men Nils bruker ikke den retroflekse lyden *rt* (t) (som vist i resultatene i kapittel 7). Dette kan dermed være et forholdsvis nytt fenomen i dialekta til vegårsheiinger med skarre-*r*. Anna, som er den eldste informanten i denne undersøkelsen, har denne retroflekse lyden under intervjuet, men hun har i tillegg rulle-*r*, noe som kan være en forklaring på hvorfor hun har denne i sitt talemål.

Som tidligere nevnt har det ikke blitt gjort mange undersøkelser av vegårsheidialekta tidligere, og de arbeidene jeg har referert til i denne avhandlinga er fra 1929 og 1994, og det har skjedd en del i dialekta siden. Likevel synes jeg det er interessant å se at noe av det jeg har valgt å undersøke i min avhandling, også ble undersøkt for nesten hundre år siden. Sigvald Holen sier noe om den retroflekse lyden *rn* (ŋ) i sin avhandling fra 1929: «I nokre ord med *arn*, *orn* og *çrn* har *vghmf*. - liksom målføra i dei øystre bygdene i Aust-Agder i det heile - fått lang vok. + *nj*: barn, *n* > *bånj*, garn, *n* > *gånj*» (Holen, 1929, s. 121). Her refererer Holen til noen ord og variabler som det viser seg at noen av mine informanter også benytter seg av. Både Gunnar på 65 og femten år gamle Tallak bruker varianten *gånj* for *ga:rn*, og Anna og Nils hevdet at «gamle fålk sa *gånj*». Som vi ser ut ifra min undersøkelse er det tydelig både voksne og yngre mennesker som fortsatt bruker denne varianten i dag.

Noen av mine informanter har treff på den retroflekse flappen, *tjukk l*, i noen ord som andre ikke har. Noe som ser ut til å være gjennomgående hos alle er at hvis de har vokalsenkinga fra vokalen *y* - *ø*, og *e* - *æ* så har de den retroflekse flappen i dette ordet. De informantene som benytter seg av det vokalsenkede ordet *fløtta* har i alle tilfellene også *tjukk l* i ordet. De informantene som bruker formen *flytta* har ikke den retroflekse flappen i ordet. Det samme gjelder bruken av *hælj* og *helj* (helg) og *ælj* og *elj* (elg). De informantene som har vokalsenking fra *e* til *æ* får den retroflekse flappen i ordet. Den eldste informanten, Anna bruker en annen form, *ælg*, men selv om konsonanten *g* her ikke har blitt senket til *j*, så har *e* blitt senka til *æ* og Anna har dermed *tjukk l* i dette ordet. Rebekka og Anniken som begge sier *elg* har altså ikke den retroflekse flappen i ordet.

Det har kommet treff på alle retrofleksene i alle aldersgruppene av mine informanter. Både hos informanter med uvular frikativ (skarre-*r*) og alveolar frikativ (rulle-*r*). Andreas og Anna som er de to informantene med rulle-*r* i min undersøkelse, har ikke flere treff enn informantene med skarre-*r*, noe Arne Torp tilbake i 1989 ville ment var naturlig. Han mente

nemlig at man var «vaksinert» mot retroflekse lyder hvis man hadde skarre-*r* i sitt talemål (Torp, 1989, s. 45). Denne tråden vil jeg ta opp igjen i kapittel 8.4, hvor jeg skal diskutere forholdet mellom skarre-*r* og retroflekser.

8.3.2 R-lyd

R-lyden hos mine informanter er stort sett lik gjennom intervjuene, og 8 av 10 informanter har den uvulære frikativ (skarre-*r*) i sitt talemål under intervjuet med meg. De to andre har alveolar frikativ (rulle-*r*), med innslag av *r*-bortfall og vokalisering (som vist i resultatene i kap. 7). I tillegg har noen av informantene med skarre-*r* innslag av en vibrant *r* i noen tilfeller. Dette gjelder kun Anniken og Rebekka fra den yngste informantgruppa, og denne vibranten finnes ikke hos noen av de eldre informantene i denne undersøkelsen.

Hvis jeg ser til de to andre undersøkelsene om vegårsheidialekta, sier Holen noe om hvordan begge *r*-lydene har spredd seg i bygda, og ikke holdt seg innenfor de geografiske områdene de normalt sett holdt til i;

Det at ættene frå dei ymse lutene av bygda er mykje inngifte i kvarandre, og heller stort samkvæme mellom bygdefolket er vel to hovudgrunnar til at båe ljodane er nytta over heile bygda. Ein finn likevel oftare r (rulle-r) på R's (skarre-r) område enn omsnudd (Holen, 1929, s. 30, mine uthevinger).

Det var altså bruk av både uvular og alveolar *r* tilbake i 1929 på Vegårshei. Holen hevdet at det var mer vanlig å finne rulle-*r* på skarre-*r* sitt område, og dette er noe som har endret seg i dag. Ut ifra min undersøkelse ser vi at det er flere som benytter den uvulære frikativ enn den alveolare, og det er denne *r*-lyden som er mest dominerende i vegårsheidialekta i dag. Det sier også Arne Torp i 1989, «[...] mens Vegårshei var delt i to - skarre-*r* i vest og tungespiss-*r* i øst. Etter det jeg kjenner til, finner vi nå skarre-*r* hos alle yngre mennesker på Vegårshei» (Torp, 1989, s. 47). Denne undersøkelsen tilsier at ikke alle unge mennesker på Vegårshei har skarre-*r* i dag slik som Torp mente i 1989. Han har likevel rett i at skarre-*r*-en holder seg der den har slått gjennom på Sørlandet, og at den vil holde seg i fylket bortsett fra i Risør og Gjerstad hvor rulle-*r*-en fortsatt leder an (Torp, 2001, s. 81).

I en nyere undersøkelse fra 2019 hvor Elin Gunleifsen studerte talespråket til mennesker i Grimstad, kom hun fram til konklusjonen om at «skarre-*r* er fremdeles den vanligste *r*-en blant unge språkbrukere i Aust-Agder» (Gunleifsen, 2019, s. 183). Hun hadde, i likhet med meg, 8 av 10 informanter med skarre-*r*, og de to siste med rulle-*r*. Gunleifsen benyttet og samme kriteriene som meg, informantene skulle mer eller mindre ha bodd i hjemkommunen hele livet, og at de skulle ha minst en forelder fra kommunen. Dette vil kunne ha en innvirkning på resultatene.

8.3.3 Assimilering av konsonantsambandet *rn* - *nn*

9 av mine 10 informanter benyttet seg av den assimilerte varianten av konsonantsambandet *rn* og de brukte *nn* der dette var naturlig. Før intervjuene satt jeg med en forventning om at nesten ingen kom til å ha denne assimilerte varianten, så jeg ble overrasket over at så mange brukte det i naturlig tale. Hos de fleste informantene ble det bare uttrykt ett ord hvor assimileringa kunne blitt realisert, og i ettertid ser jeg at det kunne vært spennende å høre om informantene benyttet seg av denne assimileringa i andre ord, og ikke bare i *hønn* (horn) som ble brukt i alle intervjuene.

Holen (1929) nevner ulike assimileringprosesser i sin avhandling om vegårsheimålføret. Han sier at *rs* ofte blir assimilert til *ss*, i ord som *fyst* (fyrst/først), *støst* (størst) og *tøst* (tørst) (Holen, 1929, s. 119). Denne assimileringa er nok ikke like vanlig i dag, og ingen av mine informanter har benyttet seg av denne assimileringa i mine taleopptak. Den andre assimileringprosessen Holen nevner, er assimileringa av *rn* til *nn*, og de vanligste orda dette skjer i er *bjønn* (bjørn), *hønn* (horn), *kønn* (korn), og *kvenn* (kvern) (Holen, 1929, s. 120). Dette er altså et trekk som ble undersøkt i 1929, og som nesten hundre år seinere fortsatt er i bruk både hos eldre og yngre mennesker på Vegårshei.

8.3.4 Endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall

Dette er den eneste variabelen jeg har undersøkt hvor det hos noen informanter ikke kom fram et eneste belegg under intervjuet. Jeg har likevel valgt å ta med denne variabelen siden jeg fortsatt kan se tendenser og si noe om hvordan utviklinga foregår ut ifra de beleggene jeg har fått.

3 av de 6 unge informantene (Andreas, Amanda og Rebekka) uttrykte aldri et substantiv i flertallsform under intervjuet, så disse informantene kan jeg ikke uttale meg noe om. De 3 siste unge informantene (Tallak, Olivia og Anniken) brukte den moderne varianten *-er/-ene-* endelsen i flertallsformene. Alle de voksne og eldre informantene benyttet seg av *-ar/-ane-* endelser i flertallsformene de brukte. Dette var gjennomgående brukt i de maskuline substantivene i hele intervjuet hos alle de voksne og eldre informantene.

Karen Marie Winje beretter om endingsformen av substantiv i sin hovedfagsoppgave i 1994, og sier at hele målet på Vegårshei (hun studerte hovedsakelig talemålet til innbyggerne på Ubergsmoen som er lengst sør i kommunen) har *-ar* og *-ane* endelse i ubestemt og bestemt form i maskuline substantiv (Winje, 1994, s. 7). Her finnes noen få unntak, og i følge Winjes informanter er det *gå:r - gå:ren - gå:rar - gå:rane*, men unntaket kommer til syne i *hest - hesten - hester - hestene* (Winje, 1994, s. 21).

Endringene fra *-ar/-ane* til *-er/-ene* kan ha skjedd på grunn av at Vegårshei skule var en nynorsk-skole i nesten hundre år, før det i 1980-årene endret seg. En av årsakene var at det kom mange tilflyttere til kommunen som ikke hadde nynorsk som hovedmål. I dag er det ingen på Vegårshei skule som har nynorsk som hovedmål, selv om kommunen fortsatt anser seg selv som nøytral. Den eldste informanten, Anna, hevder selv at hennes dialekt er veldig lik det nynorske skriftspråket. Hun mener at hun for det meste snakker slik som de skrev på skolen, men at noen former har forsvunnet. Hun gir eksempel på at hun skrev *hausten* på skolen, men at hun selv sier *høsten*.

8.3.5 Personlig pronomen 1. person entall

Dette er den variabelen som har hatt lavest variasjon hos mine informanter, men det finnes likevel noen unntak. De fleste har en overvekt av den tradisjonelle subjektformen *e* for personlig pronomen 1. person entall, men vi finner noen eksempler på både trykklett og trykk tung *æ* hos tre av de yngre informantene, Andreas, Tallak og Rebekka. Guttene bruker subjektformen *æ* kun i trykklette stillinger, og det er ganske vanlig at denne vokalsenkingen skjer i trykklette stillinger, gjerne også i sammensatte ord. Vokalen blir da senket fra *e* til *æ* hvis man sier ordet raskt, for eksempel slik Tallak gjør i ordet *vett'æ'kkje*. Det er gjerne lettere å uttale en senket vokal enn en usenket. Torgeir Kals Moen undersøkte dialekta i

Tvedestrand i 2001, og Tvedestrand er nabokommunen til Vegårshei. I tillegg til å ligge nært geografisk sett, er dialektene til disse to kommunene også forholdsvis like. I hans undersøkelse hadde de fleste informantene med foreldre fra Tvedestrand subjeksformen *e*, mens 3 av de 4 informantene med innflytterforeldre benyttet seg av formene *jæi* og *jæ* (Moen, 2001, s. 81). I tillegg nevner han at to av informantene med innflytterforeldre bruker formen *æ* i noen tilfeller, men denne er alltid i trykklett stilling.

Rebekka er interessant i denne sammenhengen, da hun er den eneste av mine informanter som benytter seg av subjeksformen *æ* i trykkung stilling. Dette strider mot det tradisjonelle målføret på Vegårshei, og er en ganske underlig variant å bruke i bygda. Den nærmeste kommunen geografisk sett som har denne subjeksformen i trykkung stilling som sin tradisjonelle form, er Kristiansand. Rebekka har en forelder fra en nabokommune, men denne subjeksformen i trykkung stilling er heller ikke vanlig å bruke der. Dette er en intra-individuell variasjon Rebekka har, som er til stede, men med såpass lav frekvens at den er ikke i ferd med å ta over for den subjeksformen hun helst bruker, nemlig tradisjonelle *e* (jf. kap. 3.2.3).

8.3.6 Nektingsadverb

I denne undersøkelsen kom det under denne variabelen fram en av de største intra-individuelle variasjonene hos en av informantene, og det var hos Rebekka. Hun og Olivia var de eneste av mine informanter som benyttet seg av bokmålsvarianten *ikke* framfor den tradisjonelle *ikkje*-varianten av nektingsadverbet. Olivia brukte bokmålsvarianten hovedsakelig i trykklett stilling, *kan'ke* (kan ikke) og *ha'kke* (har ikke). Dette kan tilsa at det nettopp har oppstått en prosess i talemålet til Olivia, hvor den nye varianten enten kan vinne fram som ny hovedform, forbli som en variasjonsform, eller til slutt forsvinne helt (jf. kap. 3.2 om språkendringer). Siden hun har en overvekt av den tradisjonelle formen, er det sikkert å si at denne eventuelle prosessen ikke har kommet særlig langt ennå.

Rebekka derimot har kun et belegg mer på den tradisjonelle varianten *ikkje*, enn på den moderne varianten *ikke*. Hun benytter seg av bokmålsvarianten både i trykklette og trykkunge stavelser. Hun har dermed en stor intra-individuell variasjon i sitt talemål når det gjelder nektingsadverbet.

Det er vanskelig å forklare hvorfor noen av de unge informantene bruker den moderne varianten av nektingsadverbet, men jeg vil kort presentere en antakelse. Dette er en utvikling som samsvarer med skriftspråket bokmål. Som tidligere nevnt i avhandlinga (kapittel 3.2.3, 3.4.3, 3.5.1 og 3.5.2) er det flere som hevder at de prater «bokmål» og at dette kanskje anses som en høy prestisjefull måte å snakke på. Dette kan dermed være en årsak til hvorfor unge, og i dette tilfellet Rebekka, velger å bruke den «standardiserte» *ikke*-varianten av nektingsadverbet. For å bruke Torps begreper (2013), kan det her se ut som at det har skjedd en «bokmålisering» eller en «østlandisering» hos informantene. Dette språktrekket tror jeg dermed først og fremst er i utvikling på grunn av ytre faktorer, og det er snakk om en utjevning av lokale trekk til fordel for standardiserte trekk.

8.4 Forholdet mellom skarre-r og retroflekser

Helt til slutt i det siste underkapittelet, 8.4, vil jeg si noe om forholdet mellom skarre-*r* og retroflekser, og legge spesielt vekt på den retroflekse flappen, *tjukk l*. Her vil jeg ta utgangspunkt iblant annet Torps teori om skarre-*r* og retroflekser (jf. kapittel 4.2.1).

Arne Torp drøfter fenomenet retroflekser sett sammen med skarre-*r* over flere år, og i 1989 hevdet han at skarre-*r*-en ikke kommer til å spre seg til områder som har den retroflekse *rt*-lyden (t);

Jeg tror nemlig - som jeg alt har vært inne på flere ganger - at skarre-r og retroflekser ved r er som ild og vann. Med dette mener jeg at dersom en dialekt alt har retroflekser ved r, så er den samtidig "vaksinert" mot å få skarre-r. De dialektene som - teoretisk kan få skarre-r her i landet, er da etter mi mening bare dialekter som ikke har slike retroflekser (Torp, 1989, s. 45).

Denne teorien så han seg nødt til å revidere i 1997, da han fant ut at retrofleksene var på vei inn i tvedestrandsdialekta, som tradisjonelt sett har skarre-*r*. Den nye revisjonen av teorien hans hørtes dermed nå slik ut; «Ingen dialekt som har retrofleksar eller skarre-*r* frå før, vil få det andre fenomenet seinare, *unntatt dersom dialekten også har r-vokalisering*» (Torp, 1997, s. 43). Torp lurer videre på hvor langt vestover retrofleksene vil gå, men regner med de vil

stoppe et sted mellom Arendal og Grimstad (Torp, 1997, s. 43), og bakgrunnen for dette er at Grimstad ikke har *r*-vokalisering (Torp, 2007, s. 56).

Som tidligere nevnt er det ikke mange undersøkelser om vegårshaidialekta jeg kan henvise til i min undersøkelse. Derfor tenker jeg det er naturlig å se på undersøkelser i nærområdet som har undersøkt mye av det samme jeg selv har gjort. Gunleifsen (2019) og Gullhav (2020) har undersøkt bruken av retrofleksjer i grimstaddialekta, og begge disse kommer fram til at det er de yngre språkbrukerne som benytter seg av både skarre-*r* og retrofleksjer i dag. Torgeir Kals Moen undersøkte tvedestrandsdialekta i 2001, og det viste seg at flere av informantene benyttet seg av retroflekterte former av ulike konsonantsamband - selv om rundt halvparten av informantene i tillegg har skarre-*r* (Moen, 2001, s. 68-69). Når det gjelder den retroflekse flappen, *tjukk l*, sier Moen at ingen av hans informanter har denne variabelen under intervjuet, noe som er felles med tidligere forskning (se for eksempel Torp, 1989). Han hevder videre at denne retroflekse flappen har holdt seg bedre på Vegårshei og i Gjerstad, noe som kan ha underbygget stillinga den hadde i Tvedestrand. Det at denne variabelen finnes i bygdemålene og ikke i Arendal for eksempel, kan ha gitt den lav prestisje i Tvedestrand. Mange bruker gjerne den retroflekse flappen når de skal imitere en «bondsk» dialekt - som mange kanskje mener vegårshaidialekta er (Moen, 2001, s. 118).

Selv om Torp mener at retrofleksjer og skarre-*r* normalt sett ikke finnes i samme dialekt, erkjenner han at det finnes noen steder i Norge hvor retrofleksjer og skarre-*r* møtes «i folkemålet» (Torp, 1997, s. 38). Dette forteller han videre er i strøket mellom Tvedestrand og Risør. Langs kyststripa er det Songe (som ligger i Tvedestrand) som er et tettsted mellom disse to byene, men litt lenger nordvest finner vi Vegårshei kommune - som ligger i «strøket mellom» disse to kommunene. Han forteller at dette er en nokså ny situasjon, ettersom retrofleksene ikke fantes både blant de med skarre-*r* og rulle-*r* i området tidligere (Torp, 1997, s. 39). Risør og Tvedestrand er to ytterpunkter hvor Risør har rulle-*r*, og Tvedestrand har skarre-*r*. Vegårshei som ligger midt imellom disse to kommunene, har begge disse variantene i dialekta, og grensa mellom *r*-lydene går dermed innad i kommunen.

Med Torps teori og reviderte teori presentert, ser vi at selv om han hevder det ikke er vanlig å ha retrofleksjer og skarre-*r* i samme dialekt, har han erkjent at Vegårshei er en av de få stedene i landet som syner til å ha det. I tillegg er det stor variasjon mellom ulike variabler blant befolkninga i bygda. Som vi så i resultatene mine, er det både yngre og eldre mennesker på

Vegårshei som har skarre-*r* og rulle-*r*, samt retrofleksjer i alle aldersgrupper. Likevel er det den retroflekse flappen, *tjukk l*, som er mest utbredt blant de eldre informantene, og de andre retroflekse lydene er mer frekvente hos de yngre informantene. Det er interessant hvordan vi i denne undersøkelsen kan se endringer som skjer, samtidig som vi ser at visse trekk som lenge har levd side om side i bygda, som for eksempel *r*-lyden, fortsatt gjør det. Med kun mine informanter som utgangspunkt, er det en majoritet som bruker den uvulære *r*-lyden, og færre som benytter seg av den alveolare *r*-lyden. Likevel klamrer rulle-*r*-en seg fast til dialekta, da den fortsatt er i bruk hos både yngre og eldre språkbrukere i kommunen.

Årsaken til hvorfor flere på Vegårshei har skarre-*r* og retrofleksjer i talemålet sitt, er ikke lett å gi et fasitsvar på. Vegårshei er generelt sett en kommune som ligger «midt i» både geografisk og språklig sett. Det hører til Agder kommune, men ligger på grensa til Vestfold og Telemark, noe som kan være en årsak til hvorfor det er stor variasjon, og mange varianter av variabler som brukes både intra- og inter-individuelt hos språkbrukerne. I tillegg kan påvirkning fra «standardtalemålet» østnorsk ha en innvirkning på dialekta. Det er mest sannsynlig en kombinasjon av både lingvistiske, samfunnsmessige, sosiologiske og psykologiske faktorer som er med på å påvirke dialekta, - et samspill av ytre og indre faktorer.

9.0 Oppsummering og veien videre

Forskningsspørsmålene jeg stilte i denne avhandlinga dreide seg om hvordan vegårshaidialekta brukes av språkbrukere i ulike generasjoner fra Vegårshei i dag, og jeg ville finne ut om mine resultater kunne si noe om eventuelle endringer og variasjoner i dialekta. I tillegg ønsket jeg å si noe om mulige årsaker til endringene og variasjonene, og ville se på både indre og ytre faktorer. Det har vært lite forskning på vegårshaidialekta, og mitt ønske var å bidra til at det skulle komme nyere forskning som kunne fortelle litt om hvordan det stod til med dialekta i dag. Resultat- og drøftingskapittelet i denne avhandlinga har vist hvordan dialekta har endra seg.

I denne avhandlinga har jeg benyttet en kvalitativ metodisk framgangsmåte med sju intervjuer av informanter i ulike generasjoner. Denne metoden har latt meg finne fram til empiri jeg kunne undersøke i dybden, og den har hjulpet meg med å forstå sammenhenger, spesielt mellom språk og språkbruker. I tillegg har jeg benyttet meg av innslag fra den kvantitative forskningsmetoden, ved opptelling av belegg på ulike variabler som jeg deretter har systematisert i tabeller. Den sosiale variabelen generasjon og de språklige variablene retroflekser, *r*-lyd, assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*, endelse av substantiv bestemt og ubestemt form flertall, personlig pronomen 1. person entall og nektingsadverb ble sett på i et samspill. De språklige variablene kan realiseres som ulike varianter, enten som «tradisjonelle» former i vegårshaidialekta, eller moderne former, som kan vitne om at dialekta er i en endringsprosess.

Som tidligere nevnt er dette en talemålsstudie i *apparent time*, som vil si i tenkt tid. Jeg omtolker en synkron variasjon mellom aldersgruppene, til en diakron endring i undersøkelsen. Jeg forutsetter med dette at de som er unge nå, fortsetter å snakke slik når de vokser opp, og at de eldre snakker nesten likt som de gjorde når de var unge. Ut ifra dette har det vært spesielt interessant å studere språket til de unge, fordi det kan gi en indikator på hvordan språket kan bli seende ut i framtiden.

Etter å ha gjennomført en kvalitativ analyse av alle informantene, har jeg fått tak i den individuelle variasjonen hos språkbrukeren som kan ha en betydning for hvordan utviklinga blir videre av ulike språktrekk. Jeg valgte å plassere de ulike informantene innenfor tre «informantbokser» som hadde hver sine kriterier. På den ene siden fant vi de tradisjonelle

språkbrukerne, som har i all hovedsak bare tradisjonelle varianter av de respektive variablene. I denne boksen hørte blant annet Gunnar til, og han var den jeg kategoriserte som den informantene med flest tradisjonelle språktrekk. De to eldre informantene Anna og Nils plasserte jeg også innenfor denne informantboksen. På den andre siden finner vi informantene som hører til i den moderne språkbrukerboksen, som hadde en tydelig overvekt av moderne varianter under intervjuet med meg. I denne boksen havnet tre av de kvinnelige unge informantene, Olivia, Amanda og Rebekka. Mellom disse to motpolene av språkbrukere, finner vi de språkbrukerne man kan karakterisere som en språkbruker i en brytningsfase. Her har jeg plassert flest av mine informanter, hvor vi finner Janne fra den voksne generasjonen, og Andreas, Tallak og Anniken fra den unge generasjonen.

Talemålet til språkbrukerne i en brytningsfase er det talemålet som er mest interessant å undersøke i denne avhandlingen. Elin Gunleifsen sier i sin avhandling at det er språkbrukerne i brytningsfasen som kan fortelle oss noe om hvilken «vei» de språklige innovasjonene tar inn i språksystemet (Gunleifsen, 2011, s. 205). I tillegg var det interessant for meg å se på språkbrukerne med de moderne variantene, for de har tatt enda et steg videre i utviklingsprosessen.

Vi har sett at språkbrukerne som er i en brytningsfase har varierende bruk av den retroflekse flappen, *tjukk l*, og bruker ikke dette i alle ord hvor den kunne blitt realisert. De har også en varierende bruk av de andre retroflekse lydene, hvor de fleste anses som forholdvis moderne trekk til dialekta. De moderne språkbrukerne benytter seg av andre varianter enn den tradisjonelle, i for eksempel bruken av nektingsadverb. Der bruker de moderne språkbrukerne den mer bokmålsnære formen *ikke* istedenfor den tradisjonelle *ikkje*. Alle informantene benytter seg av de retroflekse lydene *ŋ* som i *ganŋ* (garn), og *ɛ* som i *ellesɛ* (ellers), og alle har en overvekt av den tradisjonelle formen av 1. person personlig pronomener entall *e*.

Generasjoner er en faktor som spiller inn i hvordan de ulike informantene benytter seg av de ulike variablene, men vi finner likevel noen avvik. Man ser gjerne for seg at den eldste generasjonen hører til de tradisjonelle språkbrukerne, den voksne generasjonen tilhører språkbrukere i en brytningsfase, mens den yngste generasjonen regnes som moderne språkbrukere. I denne avhandlingen har vi avvik fra den voksne og unge generasjonen i forhold til hva som normalt sett regnes som fasitsvar. Gunnar fra den voksne gruppa hører hjemme under den tradisjonelle språkbrukeren, hvor han etter denne beskrivelsen skulle hørt hjemme i

brytningsfasen. I tillegg kategoriseres både Andreas, Tallak og Anniken som språkbrukere i brytningsfasen, selv om de med sin unge alder i teorien skulle bli kalt for moderne språkbrukere. Alle disse informantene som avviker fra «normalen» virker til å hoppe en generasjon opp. Det er ingen som har gått den andre veien, og valgt mer moderne varianter, men de benytter seg av mer tradisjonelle former enn det man nødvendigvis ville trodd. Begge informantene fra den voksne generasjonen er over 60 år, så dette kan være en påvirkende faktor som fører til at Gunnar heller hopper en generasjon opp, enn ned. Likevel er Janne også 60 år gammel, og plasserer seg innenfor den informantboksen hun normalt sett skal høre hjemme i. Når det gjelder de tre unge informantene, virker det til at Anniken og Tallak bevisst jobber med å holde på tradisjonelle varianter innenfor dialekta. Det klarer de også i stor grad, men viser tendenser til å variere mellom tradisjonelle og moderne former i noen ord, de begge bruker den moderne *-er/-ene*-endelsen av substantiv i flertall og ikke har gjennomført bruk av den retroflekse flappen, *tjukk l*. Andreas hevder hans dialektbruk ikke er særlig tradisjonell, men i denne avhandlinga blir han likevel plassert et hakk over det «normalen» ville tilsi. Dette er fordi Andreas benytter seg av flere tradisjonelle former enn han selv virker til å være klar over.

De viktigste resultatene jeg har fått fra denne undersøkelsen, er at det viser seg at flere språklige trekk er i en endring- eller utviklingsprosess i vegårsheidialekta i dag. Grunnlaget for at jeg kan påstå dette, er at det eksisterer flere ulike varianter av de ulike variablene i språket på Vegårshei, noe som tyder på at det er en synkron talemålsvariasjon. Ulike varianter er i bruk slik som både *ikkje* og *ikke* av nektingsadverbet, varierende bruk av retroflekser og spesielt den retroflekse flappen, *tjukk l*, både skarre-*r* og rulle-*r* brukes på tvers av generasjoner, og ulike endelser av substantiv i flertallsformer. Hvilken variabel som i min undersøkelse har kommet lengst i endringsprosessen er ikke nødvendigvis så lett å se. Jeg vil likevel fastslå at endelse av substantiv i flertallsform virker til å ha endret seg, hvor 3 av de unge informantene hadde den moderne varianten (*-er/-ene*), mens de voksne og eldre hadde den tradisjonelle varianten (*-ar/-ane*). Likevel er det tre unge informanter som ikke fikk belegg på denne variabelen, så jeg kan ikke med sikkerhet si hvilken variant de hadde benyttet seg av. Derfor kan jeg ikke fastslå at denne variabelen har kommet til enden av tidsaksen (figur 1), og blitt en gjennomført språkendring i talemålet. Jeg velger derfor å se på den retroflekse flappen, *tjukk l*, som en av variablene som har kommet lengst i endringsprosessen. Denne er gjennomført hos 3 av 4 voksne og eldre informanter, og synker i bruk hos de yngre informantene. Likevel ser vi at informanter som Anniken og Andreas bruker denne varianten i

cirka 70 % av tilfellene under intervjuet med meg, men dette tallet vil ikke nødvendigvis være fulldekkende. Tallak uttrykte denne varianten flere ganger enn Anniken og Andreas, men han hadde også flere ord denne kunne vært realisert, og ikke var det. Tallene kunne derfor sett annerledes ut hvis disse tre hadde hatt like mange mulige realiseringer av denne variabelen.

Som tidligere nevnt i kapittel 3.5.5 hører vegårshaidialekta inn under vestlandsk i tradisjonell hovedområdeinndeling. Likevel ligger Vegårshei nær Vestfold og Telemark fylke, som havner inn under det østnorske hovedområdet. Når en kommune ligger i slike ytterstrøk vil det være naturlig at det er variasjon og at det benyttes varianter som normalt sett hører hjemme i andre dialektområder. Skarre-*r* er noe som folk flest forbinder med de sørlandske dialektene, og dette er et trekk som har utviklet seg også på Vegårshei. I tillegg er den retroflekse flappen, *tjukk l*, vanlig på Vegårshei, men dette samsvarer ikke med det vestlandske og sørlandske hovedområdet. Denne hører til det østnorske dialektområdet, og er på vikende front blant informantene. Jeg har prøvd å skissere noen grunner til hvorfor det er slik med disse variablene, og har pekt på både indre og ytre faktorer. Noe av grunnen til hvorfor skarre-*r*-en holder seg så godt, er fordi den er lett å artikulere, samt at den sprer seg i et større område som resultat av påvirkningskraften de større byene har. Her er det både språklige faktorer som språkets naturlighet samt sosiale og teoretiske faktorer ved blant annet «hoppeteorien» (jf. kap. 3.2.3 og 4.2.2). På den andre siden er den retroflekse flappen, *tjukk l*, vanskeligere å artikulere (jf. kap. 4.2.1), og dette kan derfor være en indikator på hvorfor denne variabelen er på vikende front.

Selv om jeg har sett på både indre og ytre faktorer i denne avhandlingen, er det den ytre, eller eksterne forklaringa som ligger mest til grunn for å kunne si noe om *spredninga* av nye språklige innovasjoner. De indre årsakene forklarer heller *oppkomsten* av en ny innovasjon (jf. kap. 3.2.1). Jeg har pekt på ulike teorier til ytre årsaker til hvorfor språktrekk spres og endres («bølgeteorien» og «hoppeteorien»), og vi ser at økt *globalisering*, *geografisk mobilitet* og *nyvinninger* i dagens teknologisamfunn er med på å spre mer «moderne» språktrekk blant unge. Fra kapittel 2 kan vi se at folk på Vegårshei må ut av kommunen for å jobbe, og mediedekningen av ulvefallet i 1984 kan begge deler ha hatt innvirkning på dialekt og språklige endringsprosesser i bygda.

Språkets *prestisje* kan være en faktor som spiller inn under språkendringer. Andreas og Tallak hevder det ikke er ukult å prate dialekt, og heller mer ukult å prate «fint», siden det er så

mange som gjør det. I tillegg virker de andre unge informantene samstemmige om at de vil holde på dialekta si, og jobber i varierende grad med å beholde den dialekta de har. Alle mine informanter plasseres innenfor personlighetstypen «homo staticus», fordi alle virker til å være hjemmekjære individer som for det meste er veldig glad i dialekta si (jf. kap. 3.5.4). Janne er den eneste som henter til at hun ikke liker den spesielt godt, men hun kan likevel ikke se for seg å endre noe ved egen dialekt. De fleste av informantene virker til å anse språket som en *identifiseringsfaktor*, og hvordan de snakker er en del av hvem de er som person.

I kapittel 3.2.2 snakket jeg om hvordan våre *primære sosialiseringssagenter* i vårt sosiale nettverk spiller en viktig rolle for identitetsutvikling hos mennesker, og dermed også utvikling av dialekt. Dialekt vil for mange være en del av identiteten, og det er mennesker fra primærgruppa som oftest har størst innflytelse på dette. Likevel ser vi at dagens teknologiske samfunn kan utfordre hvem vi ser mest opp til, og kan endre hvilke personer vi har i vår sekundærgruppe. Alle de unge informantene sier de bruker mye tid på sosiale medier, men nevner ikke eksplisitt noen spesielle applikasjoner de benytter seg av, eller folk de sosialiseres med. Jentene sier også at de må legge mobilen i et mobilhotell på skolen, og at dette ikke anses negativt. Da er de mer sosial med hverandre, og er på denne måten mer sammen med sine primære sosialiseringssagenter.

Mange av trekkene som endrer seg i vegårsheidialekta, beveger seg mot et mer *standardisert* talemål. De mer tradisjonelle variantene som flere av de unge benytter seg av, samsvarer med skriftspråket bokmål. Ut ifra dette kan vi anta at vegårsheidialekta er inne i en normaliseringsprosess, noe som er tilfellet i mange andre norske dialekter i dag. Samfunnsendringene som foregår, fører til at det skjer en utjevning av de største dialektforskjellene, og vi kan til slutt sitte igjen med «det talte bokmålet» (jf. kapittel 3.5.1). At bokmålet og talemålet på Østlandet er rettesnoren resten av landet ser ut til å følge, kaller Torp som nevnt for «østlandisering» eller «bokmålisering» (Torp, 2013, s. 167), og dette ser også ut til å skje på Vegårshei.

Som nevnt i innledninga, tok jeg på meg noen briller før jeg satte i gang med denne undersøkelsen, og jeg trodde jeg skulle få øye på flere språklige endringsprosesser i dialekta. Det har vist seg at dialekta på Vegårshei ikke nødvendigvis har endret seg like mye som jeg hadde trodd. På den annen side må det poengteres at jeg har gjennomført en kvalitativ studie, som vil tilsi at jeg ikke kan uttrykke meg noe om utviklinga utover de observerte data. Mine ti

informanter skal likevel fungere som typiske språkbrukere i språksamfunnet på Vegårshei, men med forbehold om at de har bodd mesteparten av livet sitt i kommunen. Resultatene kan dermed ha sett annerledes ut om utvalget var helt vilkårlig valgt ut. Jeg mener likevel jeg har lyktes med å kartlegge et dypt og bredt bilde av de informantene jeg har plukket ut, og har på grunn av dette fått fram idiolektisk variasjon hos informantene. Det at for eksempel ni av ti informanter fortsatt benyttet seg av assmileringsprosessen av konsonantsambandet *nn* i *hønn*, og ikke *rn* i *horn*, hadde jeg ikke sett for meg. Informantene mine nevner likevel at de hører mange, spesielt unge mennesker, som de påpeker har «lite» dialekt i dag. Endringer er derfor pågående.

Vegårsheidialekta er under konstant utvikling, og jeg gleder meg til å følge den videre. Hvordan mennesker på Vegårshei vil snakke i framtida, er det ingen som vet, men vi kan se en tendens til et mer «standardisert» talemål, der de største dialektforskjellene utjevnes. Dette kan for mange føles trist, og kanskje noen føler vegårsheiinger mister en del av sin identitet hvis dialekta jevnes ut. Vi kan likevel ikke forvente annet enn endringer, når vi ser på endringene som skjer ellers i samfunnet vårt. Språket vårt, vår identitet og samfunnet vi lever i hører sammen i et flott samspill, hvor alle parter påvirker hverandre. Det har også denne avhandlinga vist. Jeg avslutter avhandlinga slik som Gunnar avslutta sitt intervju, *Neimenn, detta va ju ogoskLi jillt!*

LITTERATURLISTE

- Adams, A., Miles, J., Dunbar, N. E., & Giles, H. (2018). Communication accommodation in text messages: Exploring liking, power, and sex as predictors of textisms, *The Journal of Social Psychology*, 158:4, (s. 474-490).
<https://doi.org/10.1080/00224545.2017.1421895>
- Bakken, K. (2001). Fokk og fjødd - om utviklingen av gammelnorsk *l* i Vest-Telemark. *Maal og minne*, 01(2), (s. 183-209). Det Norske Samlaget.
- Berg, I., Bugge, E., Røynealand, U. & Sandøy, H. (2018). Geografisk og sosial variasjon. I Sandøy, H., Nesse, A., Bjordal, S., Rognes, S. & Mæhlum, B. (Red.). *Norsk språkhistorie : II : Praksis* (Vol. II), (s. 163-256). Oslo: Novus.
- Engelsviken, Tormod. *Guds menighet Vegårshei i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 17. september 2020 fra https://snl.no/Guds_menighet_Veg%C3%A5rshei
- Engh, J., Hanssen, E., Vannebo K. I. & Wiggen, G. (1972). *Språksosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Foldvik, A. K. (1988). Spredning av skarring i Norge i løpet av om lag 70 år. I *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 1-2, (s. 55-61).
- Grønmo, S. (1982). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative metoder i samfunnsforskningen. I Holter, H. & Kalleberg, R. (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (s. 94-123). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullhav, H. M. (2020). *Grimstaddialekten i utvikling : En undersøkelse av enkelte talespråklige trekk i grimstaddialekten* (Mastergradsavhandling). Universitetet i Agder: Kristiansand.
- Gunleifsen, E. (2011). *Attributive uttrykk for prototypisk possessivitet: En komparativ studie av talespråklig variasjon og endring i Kristiansand og Arendal*. (Doktorgradsavhandling). Oslo: Novus.

- Gunleifsen, E. (2019). *Du som avhengig pronomenumform i talespråket i Aust-Agder - en undersøkelse i virkelig tid*. Oslo: Novus.
- Hanssen, E. (2010). *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hernes, R. (2007). Som ein ropar i skogen, får ein svar? Metodeval og resultatopplesing i svensk og norsk sosiolingvistik etter år 2000. (s. 208-221). I *Maal og Minne 2 (2007)*.
- Holen, S. (1929). *Ljodverket og verbalbøygninga i Vegårsheimålføret*. Oslo, Nordisk institutt: Universitetet i Oslo.
- Hårstad, S., Lohndal, T. & Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap. Teori, metode og faghistorie*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Labov, W. (2006). *The social stratification of English in New York City* (2. utg.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Larsen, A. B. (1917). Naboopposition – knot. I Jahr, E. H. & Lorentz, O. (Red.), *Historisk språkvitenskap* (s. 97–109). Oslo: Novus forlag.
- Matsumoto, K., & Britain, D. (2003). Investigating the sociolinguistic gender paradox in a multilingual community: A case study from the Republic of Palau. *The International Journal of Bilingualism : Cross-disciplinary, Cross-linguistic Studies of Language Behavior*, 7(2). (s. 127-152).
- Mæhlum, B. (1996). Norsk og nordisk sosiolingvistik - en historisk oversikt. I Henriksen, C. *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden : Papers from the Conference on the History of Linguistics in the Nordic Countries, Oslo, November 20-22, 1994*. (s. 175-224). Oslo: Novus.

- Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U. & Sandøy, H. *Språkmøte - Innføring i sosiolingvistikk*. (2. utg.). Cappelen Damm.
- Mæhlum, B. & Røynealand, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet: Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Milroy, L. & Margrain, S. (1980). Vernacular Language Loyalty and Social Network. *Language in Society*, 9(1), (s. 43-70).
- Milroy, L. (1987). *Language and social networks* (2 utg.) Oxford: Blackwell.
- Moen, T. K. (2001). "de gå jo øståvæ da" : Om utvikling og variasjon i talemålet til yngre språkbrukere i Tvedestrand. (Mastergradsavhandling). Universitetet i Agder: Kristiansand.
- Nesse, A. (2015). Bruk av dialekt og standardtalemål i offentligheten i Norge etter 1800. I Sandøy, H. (2015). *Talemål etter 1800. Norsk i jmføring med andre nordiske språk*. (s. 89-11). Oslo: Novus forlag.
- Neteland, R. & Aa, L. I. (2020). *Master i norsk - Metodeboka 2*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordbø, B. *Ordforklaringer: sosio-* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 22. oktober 2020 fra <https://snl.no/sosio->
- Papazian, E. & Helleland, B. (2005). *Norsk talemål: lokal og sosial variasjon*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Røsstad, R. (2005). *Den språklige røynda. Om oppfatta og realisert talemål i austre Vest-Agder*. (Doktorgradsavhandling). Høgskolen i Agder, Kristiansand.
- Røsstad, R. (2008a). *Den språklige røynda - Ein studie i folkelingvistikk og dialektendring frå austre Vest-Agder*. Oslo: Novus forlag.

- Røsstad, R. (2008b). Språkoppfatningar og sosiolingvistikken. (s. 7-33). I *Målbrytning 9* (2008).
- Røsstad, R. (2015). Egdemåla i variasjon og utvikling dei siste 200 åra. I Sandøy, H. (2015). *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk*. (s.181-200). Oslo: Novus forlag.
- Røyneland, U. (1996). Innsamling og handsaming av eit (socio-)lingvistisk materiale. I K. G. Ottósson, R. V. Fjeld & A. Torp: *The Nordic Languages and Modern Linguistics. Proceedings of The Ninth International Conference of Nordic and General Linguistics, University of Oslo, January 11–12, 1995* (s. 281–297). Oslo: Novus.
- Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo: Oslo.
- Sandøy, H. (1991). *Norsk dialektkunnskap* (2. utg.). Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, H. (1996). *Talemål* (2 utg.). Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, H. (2013). Perspektiv på norsk talemålsforskning siste 100 åra. I Elmevik, L. & Jahr, E. H. *Talemålsforskning i Norden dei siste 100 åra. Eit symposium i Åseral i 2001 i høve 100-årsjubileet for Didrik Arup Seips hovudfagsavhandling om åsdølmålet*. (s. 79-108). Uppsala: Kungl Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Sandøy, H. (Red). (2016). *Norsk språkhistorie. Mønster*. Oslo: Novus forlag.
- Selås, M. (2003). *Dialektal variasjon og endring aust på Agder – beskrive og forklart ved to språklege variablar* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Bergen: Bergen.
- Seip, D. A. (1961). *Noen sørlandske dialektformer i historisk lys*. Særtrykk av Årsskrift for Agder Historielag. Følgeskrift til *Maal og Minne* 1963.
- Skjekkeland, M. (1977). *Målføre og skriftmål*. Universitetsforlaget: Oslo.

- Skjekkeland, M. (1997). *Dei norske dialektane: Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Skjekkeland, M. (2001). 'Personlegdomen' som bakgrunnsvariabel i sosiolingvistikken. *Målbryting* 5, (s. 31-48). <https://doi.org/10.7557/17.4743>
- Skjekkeland, M. (2005). *Dialektar i Noreg: Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Skjekkeland, M. (2010). *Dialektlandet*. Portal forlag: Kristiansand.
- Skjekkeland, M. (2013). Åsdølmålet - eit fjellmål i endring. I Elmevik, L. & Jahr, E. H. *Talemålsforskning i Norden dei siste 100 åra. Eit symposium i Åseral i 2001 i høve 100-årsjubileet for Didrik Arup Seips hovudfagsavhandling om åsdølmålet*. (s. 51-66). Uppsala: Kungl Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Statistisk sentralbyrå. (2020, 20. august). *Vegårshei (Agder)*. Hentet fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/vegarshei>
- Sunde, K. (1984). *Den store ulvejakta på Vegårshei : Før og etter 11.1.84*. Vegårshei: Vegårtrykk.
- Thorsnæs, G.: *Vegårshei* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 19. august 2020 fra <https://snl.no/Veg%C3%A5rshei>
- Torp, A. (1986). *Landvikmålet: eit norsk skagerakmål*. Grimstad: Landvik Historielag.
- Torp, A. (1989). Tjukk l og skarre-r - talefeil eller hva? Litt om to lyder og deres skjebne og vandel - særlig mellom Arendal og Risør. I Bjorvatn, Ø. & Frognes, K. (Red.). *Dengang - på våre kanter. Årbok 1989*, (s. 37-50). Tvedestrand: Historielaget for Dypvåg, Holt og Tvedestrand.

- Torp, A. (1997). Fonologisk regionalisering - spesielt om skarre-r og retrofleksar. *Nordica Bergensia* 13, (s. 29-45). Hentet fra:
<https://www.nb.no/items/9c80225faf688a92ced0c90b0696d4bd?page=29&searchTex=nordica%20bergensia>
- Torp, A. (2000). Skarre-r - ingen talefeil likevel? Teorier om opphavet til skarring - og hvor langt skarringa vil gå. (s. 63-88). I *Målbryting* 4.
- Torp, A. (2001). Norske 'landsdelar' og norsk målføreinddeling - spesielt om Sørlandet og 'sørlandsk'. (s. 49-83). I *Målbryting* 5.
- Torp, A. (2007). *R - Ei urokråke i språket*. Oslo: Det norske samlaget.
- Torp, A. (2013). Agder – norgesrekord i dialektvariasjon. I: R. Nossun (red.), *Agder vitenskapsakademi. Årbok 2012*, (s. 123–173). Kristiansand: Portal.
- Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: an introduction to language and society*. London: Penguin books.
- Vegårshei kommune. (2018, 10. september). *Grafisk profil og logo*. Hentet fra
<https://www.vegarshei.kommune.no/politikk-og-organisasjon/organisasjonen/grafisk-profil-og-logo/>
- Vegårshei kommune. (2018, 14. september). *Næringsliv i Vegårshei*. Hentet fra
<https://www.vegarshei.kommune.no/tjenester/naring-skog-og-landbruk-vilt-og-bevillinger/naring/naringsliv-i-vegarshei/>
- Wedø, K. (1993). Guds menighet. I Borgen, P. & Haraldsø, B. (Red.), *Kristne kirker og trossamfunn*. (s. 207-215). Trondheim: Tapir forlag.
- Winje, K. M. (1994). *Stadnamn frå sørlege del av Vegårshei*. (Hovedfagsoppgave). Universitetet i Bergen.

SAMMENDRAG

Oliv Smeland

***Neimenn, detta va ju ogoSkLi jillt!* : En kvalitativ studie av vegårshaidialektas utvikling, med fokus på enkelte språklige variabler**

Masteroppgave i nordisk språk og litteratur

Institutt for nordisk og mediefag

Universitetet i Agder, våren 2021

I denne oppgava har jeg undersøkt dialektbruken til ti ulike personer fra tre generasjoner på Vegårshai. Jeg valgte ut seks lingvistiske variabler som jeg ville undersøke, tre fonologiske (*r*-lyd, retroflekser og assimilering av konsonantsambandet *rn - nn*), og tre morfologiske (personlig pronomen 1. person entall, substantivendelse bestemt og ubestemt form flertall og nektingsadverb). Jeg har selv observert variasjon i spesielt disse lingvistiske variablene, og hos ulike generasjoner, og ville derfor undersøke dette nærmere. Disse seks språklige variablene blir da altså sett i sammenheng med den sosiale variabelen generasjon. Jeg valgte det kvalitative intervjuet som metode for å gjennomføre denne undersøkelsen. Ut ifra resultatene mine etter intervjuene, ønsket jeg å kunne si noe om utviklingen av dialekta, samt mulige årsaker til eventuelle endringsprosesser.

Resultatene fra intervjuene ble drøftet i lys av metode og relevant teori. Hovedfunnene fra undersøkelsen viser at dialekta på Vegårshai er i utvikling, og at det finnes variasjoner mellom generasjonene. De voksne og eldre informantene kan sies å være tradisjonelle språkbrukere, og viser antydning til en brytningsfase, mens de yngre informantene er språkbrukere i en brytningsfase og viser moderne trekk i sitt talemål. Ved å benytte meg av det kvalitative intervjuet, fikk jeg fram de ulike informantenes intra-individuelle variasjon, som også kan si noe om utviklingen til spesielle variabler. Resultatene tilsier at samtlige trekk er inne i en endringsprosess på Vegårshai, men noen har kommet lenger i prosessen enn andre. Den tradisjonelle formen innenfor personlig pronomen 1. person entall og skarre-*r* er noen av de trekkene som flest benytter seg av, mens de retroflekse lydene og endingsformen av substantiv er på vikende front. De resterende variablene står inne i et variasjonsstadium. Utviklinga som pågår kan se ut til å ta utgangspunkt i «det talte bokmålet», og jeg har derfor valgt å se endringene i sammenheng med en standardiseringsprosess, som er en vanlig tendens i norske dialekter i dag. Det er flere årsaker til hvorfor endringene skjer, og man kan se på både indre og ytre årsaker, hvor det er sistnevnte jeg har fokusert mest på. Språket er ikke statisk, men i dynamisk samspill med både identitetsutvikling og samfunnsutvikling.

SUMMARY

Oliv Smeland

***Neimenn, detta va ju ogoskLi jilt!* : A qualitative study of the development of the Vegårshei dialect, with some linguistic variables as main focus**

Master's thesis in Nordic Languages and Literature

Department of Nordic and Media studies

University of Agder, Spring 2021

In this thesis I have examined the use of dialect from ten different people and three generations from Vegårshei. I selected six linguistic variables that I wanted to examine, three phonological (*r*-sound, retroflexes and the assimilation of the consonant connection *rn-nn*), and three morphological (personal pronoun 1st person singular, noun pronoun definite and indefinite form plural and adverbs of negation). I have observed variation in especially these linguistic variables, and in different generations, and would therefore examine this further. These six variables are then seen in connection with the social variable generation. The method I have chosen to conduct this survey is the qualitative interview. Based on my results after the interviews, I wanted to be able to say something about the development of the dialect, as well as potential causes for possible change processes.

The results from the interviews were discussed through method and relevant theory. The main findings from the survey show that the Vegårshei dialect is evolving and that there are variations between the generations. The adults and the older informants can be said to be traditional language users, and show hints of being in a refractive phase, while the younger informants are language users in a refractive phase, and they also show modern variants in their spoken language. Using the qualitative interview, I obtained the various informants' intraindividual variation, which can also say something about the development of special variables. The results indicate that all the variants are in a process of change in the Vegårshei dialect, though some have come further in the process than others. The traditional form within the personal pronoun 1st person singular and the uvular *r* is the variant most people use, while the retroflex sounds and the ending form of nouns are in retreat. The remaining variables are in a variation stage. The development that is taking place may seem to be based on «the spoken bokmål», and I have therefore chosen to see the changes in connection with a standardization process, which is a common trend in Norwegian dialects today. There are several reasons why the changes occur, and one can look at both internal and external causes, where it is the latter I have focused on. The language is not static, but in dynamic interaction with both identity development and societal development.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv om deltakelse i forskningsprosjekt om vegårsheidialekta

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut språklige endringer som har skjedd hos unge i vegårsheidialekta. I dette skrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å finne ut hvilke språklige endringer som har skjedd hos unge i dag i vegårsheidialekta, og gjerne spesifikke trekk som har endret seg. Jeg kommer selv fra Vegårshei, og er veldig interessert i denne dialekta og utviklinga den har hatt. I tillegg finnes det svært lite forskning på denne dialekta, og jeg ønsker å gjøre noe med dette. Prosjektet er en masteroppgave på ca. 70-90 sider, og datainnsamlingen vil bestå av 10 ulike informanter.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiA - Universitetet i Agder.

Hvem får spørsmål om å delta?

Det er tre ulike grupper som er ønskelig at deltar i prosjektet: En mann og en kvinne i 80-årene, en mann og en kvinne i alderen 50-70 og seks elever, tre gutter og tre jenter på over 15 år fra Vegårshei skule. Det er også ønskelig at de voksne informantene hovedsakelig har levd storparten av sitt liv på Vegårshei, og anser seg selv som en person med Vegårsheidialekt.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det et intervju. Intervjuet vil ta ca. 20-30 minutter. Intervjuet vil omhandle spørsmål om ting som forhåpentligvis interesserer deg, og som du ønsker å snakke mye om. Det er ikke svarene direkte som har betydning for prosjektet, men hvilke dialektale trekk du bruker når du svarer. Intervjuet tas opp med

lydopptak og transkriberes, og oppbevares i OneDrive tilknyttet UiA. Ingen personlige opplysninger om deg skal tas med, du kommer kun til å bli markert med et pseudonym og alder, f.eks.: "Are, 65 år". Jeg kommer selv til å anonymisere informasjonen i mine dokumenter og det er bare jeg som vet hvem informanten er.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å gi noen grunn. Opplysningene om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller seinere velger å trekke deg.

Personvern

Jeg kommer bare til å bruke dine opplysninger til formålet som er beskrevet tidligere i dette skrivet. Jeg og min veileder kommer til å behandle opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernreglementet

- Det er kun jeg og min veileder Elin Gunleifsen som vil ha tilgang til materialet.
- Ingen uvedkommende vil få tilgang til materialet. Det oppbevares i henhold til regler hos NSD.
- Det vil ikke være mulig å spore informasjon om deg ut fra det jeg skriver i prosjektet.

Hva skjer med opplysningene dine når prosjektet er ferdig?

Prosjektet ferdigstilles etter planen i mai 2021. Da slettes alle opplysningene, og lydopptakene jeg har av deg.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved Elin Gunleifsen, på tlf.: 38 14 17 17 / 95 24 61 68
- Masterstudent Oliv Smeland på tlf.: 97 74 53 83

- Vårt personvernombud: Ina Danielsen, på e-post: (personvernombud@uia.no)
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Oliv Smeland

Student

Elin Gunleifsen

Prosjektansvarlig (veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om forskningsprosjektet om vegårshaidialekta og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Kjønn:

Alder:

Bosted:

De unge informantene

1. Hva liker du å gjøre på fritiden?
2. Har du noen favorittfag på skolen?
3. Er du mest glad i helga eller hverdags? Hvorfor?
4. Hvilken årstid liker du best? Hvorfor?
5. Bruker du sosiale medier? Hvilken app liker du best?
6. Har du bodd noen andre steder enn på Vegårshei? Hvis ja: hvor og hvor lenge? Hvis nei: kunne du tenke deg til det?
7. Hvor kommer foreldrene dine fra?
8. Har du noe favorittmat?
9. Hva kaller du dette? (kylling, kino)
10. Hva kaller du dette? Og hva har den på hodet? (elg, elghorn)
11. Hva kaller du dette? (bilde av barn, garn, en mann som heter Lars)
12. Hva heter denne jenta? (Bilde av jente som heter Aurora)
13. Hva kaller du dette? (bilde av en skog, haug med klær)
14. Hva kaller du dette? (bilde av en ankel, av en grevling)
15. Hva kaller du fargen på arket?
16. Hva ser du her? (bilde av et kakestykke)
17. Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du spørsmålet? Hvis du vil til noen i morgen eller etter skolen for eksempel
18. Tenker du noe over hvordan du selv snakker?
19. Hva synes du om Vegårshei-dialekta? Synes du den endrer seg?
20. Prøver du å holde på dialekta di?

Intervjuguide

Kjønn:

Alder:

Bosted:

Voksne informanter

1. Hva liker du å holde på med på fritiden?
2. Hva jobber du med/har du jobba med?
3. Har du bodd andre steder enn på Vegårshei? Hvis ja: hvor og hvor lenge? Hvis nei: kunne du tenke deg til det?
4. Kan du fortelle litt om din oppvekst på Vegårshei?
5. Hva er det beste og verste med Vegårshei?
6. Når det blir helg: har du noen spesielle ting du gleder deg til da?
7. Hvilken årstid liker du best? Hvorfor?
8. Har du noe favorittmåltid?
9. Hva kaller du dette? (bilde av en kylling, kino)
10. Hva kaller du dette? (bilde av en elg, elghorn)
11. Hva kaller du dette? (bilde av garn, Lars)
12. Hva kaller du dette? (bilde av en skog)
13. Hva kaller du dette? (bilde av en ankel, av en grevling)
14. Hva kaller du fargen på arket?
15. Hva ser du her? (bilde av et kakestykke)
16. Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du spørsmålet? Hvis du vil til noen i morgen for eksempel?
17. Har du et bevisst forhold til dialekta di?
18. Hvorfor tror du dialekta utvikler seg? Og hva synes du om det?
19. Føler du at unge snakker annerledes enn eldre på Vegårshei i dag? Hva er evt. forskjellen?
20. Er du opptatt av å holde på dialekta di?

Lydskriftforklaring:

Stor L midt i setning: tjukk l av norrøn l

ʈ: retrofleks rt-lyd

ŋ: retrofleks rn-lyd

ʎ: retrofleks rl-lyd

ʂ: retrofleks rs-lyd

ɖ: retrofleks rd-lyd

Vedlegg 3: Transkripsjon av samtale 1&2: Andreas og Tallak

Kjønn: Gutter

Alder: 15+15 år

Gjennomgående trekk:

Andreas: Rulle-*r*

Tallak: Skarre-*r*

Hva liker dere å gjøre på fritida?

- Tallak: Mmm, nei, jakte å høgge vee å, skjyte
- Andreas: Jaa... e driver me skule *lett latter*, programmering e e veldi intressert i

Gøy! Er det noe spesielt du programmerer da eller?

- Andreas: Ehh nei, de e bare får å lære me te framtia, ja.. *Så bra. Jakter du med pappaen din eller (til Tallak)*
- Tallak: Mjaa, e e me pappa på [stedsnavn] og [stedsnavn]. Så e har jegerprøva ja, du må gå i åttne får å ta den

Har dere noen favorittfag på skolen?

- Andreas: Naturfag, samfunnsfag, matte, e vel dæi beste, ja...

Dere har ikke noen valgfag på skolen? Som programmering?

- Andreas: Ehh neii... eller
- Tallak: Mi har jo de
- Andreas: De va ett elle anna i åttene men de
- Tallak: Nei de e jo de nå au, teknologi i praksis

(litt prating om hverandre)

- Andreas: Va litt, men mi tok de kjedelig

(stiller hovedspørsmålet til Tallak)

- Tallak: Samfunnsfag å sløyd

Så da var det kanskje litt dumt at du nå måtte gå ut av sløyden nå da eller?

- Tallak: Ne, de får heller vær

Hva er best: helg eller hverdags?

- Tallak: Neiih, hæLja e best
- Andreas: Væðan e best... For at då møter e fålk, ja..

Hva liker du å gjøre i helga da?

- Andreas: Jobbe... Ja...
- Tallak: E liker best hæLja får då kan e jakte å høgge ve å sånn

Kan du ikke gjøre det etter skolen og da?

- Tallak: Mmmm, nei.... Eller e gjør de av å te men. De, de e'kkje møe

Hvilken årstid liker dere best?

- Andreas: Høst å vår, foðatt de e'kkje vanṭ eller kalt

Okei, men synes du ikke det er kaldt nå da? Er det ikke høst ennå?

- Andreas: De e vintr nå
- Tallak: De e vinter nå ja *humrer*
- Tallak: Høst å vinten, å vinten får då kan du stå på slalomskji å sånn

Kanskje ikke så greit å reise så mye til Gautefall nå, så dere står i bakken her

- Tallak: Ja, kan ikkje de nå

Sosiale medier, bruker dere det? Favorittapp?

- Tallak: Jaa litt... Internett
- Andreas: Ja, nææææh alt neisj *ler*
- Tallak: Jææ feisbukk

TikTok, bruker dere det?

- Andreas: Ja
- Tallak: Jah, de ligger ein del raṭ

Men er det sånn at du har lyst til å prøve å lage dine egne apper? (Til Andreas)

- Andreas: Mmja e har prøvd på de noen gånger, menne, de har aldri blitt no møe a de.
E har såffal, har d jo vore som et siprosjekt ... De har e au gjoṭ non gonger

Får du tilbud om å gjøre det på skolen eller?

- Andreas: Neiihh... e gjør de heime. E bruker paitn (*Python*) mest, men, håteemel (*HTML*) å css

Vil du kanskje gå på medier og kommunikasjon på videregående da?

- Andreas: Næii e tenker heller å ta studie, å ta (*uforståelig lyd*) datateknologi på universitet

Vil du kanskje gå vanlig almenn eller? (Til Tallak)

- Tallak: Nei e ska gå på bygg å anlegg

Har dere bodd noen andre plasser enn på Vegårshei?

- Tallak: Mmm, nei

Har du lyst til det en gang i framtiden tror du?

- Tallak: Nei ikkje som e vett om. De e bra hær
- Andreas: E har budd heile live mitt her, jaa. Kanskje e må fløtte viss e ska på universitet menn, de vett e ikkje. Eventuelt så e de jo Grimsta å da kan e jo bare ... pendle

Men dere er glade for at dere bor her?

- Tallak: Ja
- Andreas: Ja de e'kkje få stot
- Tallak: Mmmh så e de ikkje så møte kriminalitet å sånn dritt

Kommer foreldrene deres fra Vegårshei?

- Tallak: Mmh pappa e føtt på Vegårshei å mamma e føtt i [stedsnavn]
- Andreas: De e ... Vegårshei kårmer mamma fra, åå så kårmer pappa fra [stedsnavn], han har budd heime hos oss på Vegå'shei i ... kjue år tru'æ ... åå såå har han budd, e vett'kje å lenge han budde i [stedsnavn] men han stude[te] i [stedsnavn] å, ja

Favorittmat?

- Tallak: Mmmh stæk, æLj, fløtepoteter åå surkål åå ... bråkkåli å guLrøtte å sånn å saus, brun, ja
- Andreas: Tako, eller viss de ska være meir nåşkt såå æLjesuppe kanskje

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier dere bare hva dere kaller de ulike tingene for. Bilde 1:

Kylling og kinosal

- Tallak: Kjylling åååå kino
- Andreas: Mm ja .. De e kjylling å kino, eller kinosal

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- Tallak: Mhhh æLj å gånj. *Hva er dette oppå hodet til elgen?* Hønn
- Andreas: Ee eLj å gaᅇ å åsså e de hønn viss du ... Ja, eller gevir e vett'kje vemm de e

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Tallak: Laᅇ
- Andreas: Ja ... Laᅇ
- Tallak: Åå Aurora
- Andreas: Aurora

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- Andreas: Skau
- Tallak: Eh ja de e skau å tåke

Og det under er?

- Andreas: De e fot
- Tallak: De e bein, ankl
- Andreas: ÅkLe, eller åkLa
- Tallak: Ee åkLa, e brukæ begge

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke. Hva er det for et dyr?

- Tallak: Svintåks åå kake, kakestøkke
- Andreas: Ja, svintåks seire *uforståelig* åsså seier e kake .. stykke, seier e

Fargen på arket da?

- Andreas: Kvit
- Tallak: Kvit

Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te...»?

- Tallak: Næh, då bare spør e om e kan kåmme på besøk

Ja, men hvis du stiller spørsmålet sånn rett fram

- Tallak: Te du ... kan e kåmme te du ... ja ...

- Andreas: Jaa ... kan e kãmme te du eller kan e kãmme te de ... e vett'kje ...
(*resonnerer for seg selv*) nei ... e tror de e te du e bruker

Ja, mange andre sier vel heller «komme til deg»

- Andreas: Ja, ja, de eller dæ, men dæ blir jo meir ut a ein setning, viss, lissom, kan e kãmme teddæ, ja ...

Tenker dere noe over hvordan dere selv snakker?

- Tallak: E har mest vegårshaidilekt men de blir litt annledes når mi e i klassa pårunna då e de, då har mi litt ehh, utlendinger å litt sånn her. Så då blir de lissom litt sånn bLanding

Okei, men du tenker selv du prater mest dialekt eller?

- Tallak: E prater mest dialekt, ja ...
- Andreas: Ehhh, e tenker meire, sånn heime og me familien så snakker e mer sånn her... Men, ee me venner å sånn så pleierekje gjør de. Då snakker e meire, ikkje sånn her

Tenker du noe over hvorfor du gjør det?

- Andreas: Njææii, de e vett'kje, bae blitt vant tedde, hmmm. E snakker meire ehmm, neii. Meire bokmålakti då. De kãmmer heilt ann på vem e snakke me

Hva synes dere om vegårshaidialekta? Liker dere den?

- Andreas: Den e, e vett'kje e, den *noe uforståelig* å ruller a tunga viss du kan sei de sånn men ehm, e hakkje tenkt så møe åver de

Synes du at den endrer seg da?

- Andreas: Hff, e vett'kje e har jo mormora mi snakker jo nest, sånn, men e vett'kje, ho kãmmer fra [stedsnavn] å ho snakker jo au meir sånn som e gjør. Men ho bruker ikkje heilt sånn *litt bråk fra mikrofonen* ho e då, åtti snart åæhh ... Det e kan ikkje lakt merke te at ho snakker så fåshjelli frå de e gjør. Ho snakker veldi likt
- Tallak: Ho ruller vel på ærren då
- Andreas: Hm
- Tallak: Ho ruller sikkert møe på ærren tru nå ... sia ho e fra [stedsnavn]
- Andreas: Mjaaa ... e gjør jo de e au
- Tallak: Jah...
- Andreas: Viss e seier ærrr

Hva synes du om dialekta da? (Til Tallak)

- Tallak: Næi den e jo litt spesiell da foðe de e lissom de e jo ingen andre på Nårge som prater likt ... å viss du reiser te Gjøsta sååå har de jo meir rulle err å i Tvedestran snakker dei møe meir fint, nei

Men synes du og at den er i endring eller?

- Tallak: Jaa de e jo nesten ingen onge nå som prater dialekt ... de e jo ikkje mange i vår klasse som prater dialekt
- *Hvorfor det tror du?*
- Tallak: Neihh, de, e vel venner fra andre pLasser åsså ... blir dei vant te å prate fint enn

Er det ukult å prate dialekt tror dere?

- Tallak: Neih..
- Andreas: Tu'kkje de
- Tallak: De e nå meir enig å være kult å prate de, enn å prate sånn fint foðe ... blir jo bare meir å meir
- Andreas: Unikt

Men de som legger litt om, kanskje de synes det?

- Tallak: Nei de vett'ækkje
- Andreas: De e jo får å tepasse se te den du e me, såå jaa
- Tallak: De ekkje mange jentene i vår klasse som ha dialekt jaffal
- Andreas: Jo noen har
- Tallak: Mjaa de e noen men ...
- Andreas: De e jo kvesse e jo blitt veldi populæt i ... de e ei så seier de .. kvesse .. sånn kvesse blyant, asså, de bruker mi heime au. Mormor gjør jo de, å ho va jo lærer

Prøver dere å holde på dialekta?

- Tallak: Ja mest mauli
- Andreas: Ikkje veldi *ler* nei
- Tallak: Prater jo dialekt heile tida enkli, pappa gjør de, han e opptatt a de
- Andreas: Mamma e jo veldi opptatt a de men ... åsså har e jo pappa som e fra [stedsnavn] han e ikkje veldi opptatt a de. Så e har litt fåskjelli, ja. Men heime snakker e mest sånn her

Så bra! Er det noe mer dere vil tilføye?

- Tallak: Neih, ikkje som e kårmer på
- Andreas: Ikkje e heller

Det glemte jeg å spørre om, om dere sier «dere» eller «dikkon»?

- Begge i kor: Dikkån, ja

Vedlegg 4: Transkripsjon av samtale 3&4: Anniken og Olivia

Kjønn: Jenter

Alder: 15+15 år

Gjennomgående trekk:

Anniken: Skarre-*r*, med innslag av vibrant

Olivia: Skarre-*r*

Hva liker dere å gjøre på fritida?

- Olivia: Ehhh e likår å spille fotball, være me venner, ta bilder, ehh, trene, ehh, å mæir ... du vett fleir *snakker til Anniken*
- Anniken: Du tæiner
- Olivia: Næææi, e gjøkke de så mye ...
- Anniken: Ja
- Olivia: Jah

Ja, ta bilder, hva liker du å ta bilder av da?

- Olivia: E vett'kje, å som helst *ler* e bruker bare telefonen
- Anniken: De bli jo veldi bra da ...
- Olivia: Ja, e gjør de ikkje så veldi åfte men lissom, av å te

Hva liker du å gjøre da? (Til Anniken)

- Anniken: E spiller håndball, ehhh åssåe, gjør e lekserr (*vibrant r*) *ler*
- Olivia: Du e møte me venner
- Anniken: Jaa e e veldi møte me venner åå har åfte besøk, e ja, så e e veldi åfte i [stedsnavn] au, enkli ja

Hva gjør du der da?

- Anniken: E e me venninnene mine ... som mi spilte håndball me før ... ja ...
- *Kommer de opp for å spille kamp her av og til?*
- Anniken: Ehh nei mi spele ikkje mot dei lenger, fodeatte mi har håppa ne på et lag håldtepåsei, mi ha bytta lag

Favorittfag på skolen?

- Anniken: Mmm, e har dekkje lenger men de va musikk, menne, nå e de vel nåsk må e vel sei fåde e eneste fage e e go i *ler*

- Olivia: Ehhh, gym, fysisk aktivitet å helse, ehh. Åsså likere samfunnsfag, e kan au nåsk fordi e kan de eller græier de lissom

Helg eller hverdags? Hva er best?

- Olivia: Ehh, e vett'kje, begge deler litt foðe liker lissom å ha rutiner å sånn i hvedan ... åsså i helja så e de sånn, fritt. Då kan e gjøre litt å e vil
- Anniken: E like hæLj best foðeatte, då kan e jøre akkurat å e vil, åå e kan såve *ler*
- *Men her begynner dere jo på skolen ganske seint i forhold til andre plasser*
- Anniken: Jah, men de e jo foðsatt litt tidli he-he *ler*

Hvilke årstid liker dere best?

- Anniken: Sámmer, foðj då kan e væ på [stedsnavn] åsså kan e *ler* åsså kan e være brun *ler* Jør litt å e vil enkli ...
- Olivia: E vett'kje, e liker alle men kanskje mest, sámmer å vinten, foðeatte på såmme så liker e å bade å de e vañt å deili å sånt ... åsså på vinten så kan e stå i slaLåmbakken ... e suns de e veldi gøy hvertfall *ler* *Hva står du helst på da?* Ehh ... twintip menne kan jo kjøre småbård å en *uforståelig* (?)

Sosiale medier da, er dere på det? Favorittapp?

- Anniken: Ja, de e mi
- Olivia: Jah
- Anniken: Ehh, åoff, den e hard, ee de må jo vær snapchat får den e jo den mi bruker mest men tikktåkk kámmer på ein go andre plass *ler* *Har dere mange videoer av dere som danser på TikTok da?* Ikkje som e danser nei ... *ler*
- Olivia: Nei eee, eller e e har hatt tikktåkk men så har e lissom sletta de åsså tebake å sånn å sånn, e kan ingen a dei dansene

Men har dere lov til å bruke telefon på skolen?

- Olivia: Nei
- Anniken: Nei, bare noen ganger når mi har sånn, viss vi ska lage film å sånn
- Olivia: Ja. Å i matte får mi låv te å høre på musikk
- Anniken: Musikk ... når mi jåbber
- *Men ikke i friminuttene?*
- Olivia: Neii

- Anniken: Nei
- Olivia: Mi har sånn, mobilhotell greie

Åja, er ikke det litt greit egentlig?

- Anniken: Ææhhh ...
- Olivia: Lissom de e ikkje så ille fordi e bruker den ikkje uansett på ein måte sååå
- Anniken: Mi bli jo meir sosiale når mi legger den inn
- Olivia: Ja

Jeg tror jeg brukte den på ungdomsskolen

- Anniken: Mm, men tru'kkje de va så strenkt når dere gikk her åå, dåå, dere fikk jo låv å ræise på butikken å
- Olivia: Jaaa, mi kanke de
- Anniken: Nei mi får, få annmerking
- Olivia: Å nå har de stenkt kantina au
- Anniken: Ja, mi ha'kkje kantine
- Olivia: De ha'kkje rå

Har dere bodd noen andre plasser enn på Vegårshei? Hvis ja, hvor?

- Olivia: Jaa først så blei, e blei føtt i [stedsnavn], så budde mi der i to måner eller nå så e har ikkje der så lenge. Åsså flytta mi te [stedsnavn] så budde mi der i fem år. Åsså flytta mi hit, så har e bodd her siden *ler*
- Anniken: Ja, e flytta hit når e va fem, e au. Då flytta e fra [stedsnavn], så e og Olivia kom hit sirka samtidi, ja. Så jikk e ett år i baņehage før e starta på skulen
- Olivia: Ja de jore e au

Kan det at dere ikke er født her ha påvirka hvordan dere snakker?

- Olivia: E hadde vætfall veldi [stedsnavn]-dialekt før *ler*
- Anniken: E har jo hatt ganske lik sidn de e'kkje så forskjell fra [stedsnavn] åå
- Olivia: Ja, men e har'kkje så veldi brei vegårsheidialekt. E seier lissom e å ikkje å sånn menne. E lissom ikkje sånn, veldi, seier ikke noen ganger å sånt. *Er det i noen spesielle situasjoner du sier det?* E vett'kje men når e seier e vett'kje, då seier e ikkje men de e sånn, ikke e vett'kje når e seier de men. E seier de enkli ganske åfte, ikke, vætfall når e e me fålk som, ikkje har så veldi dialekt
- Anniken: Mmm, me har jo noen i klassa som snakker
- Olivia: Ikkje nooe Vegårshei *ler*

- Anniken: Ikkje noen ting dialekt, såå blir man fort påvirka

Hvor kommer foreldrene deres opprinnelig fra?

- Olivia: Mamma kårmer herfra. Åsså kårmer pappa fra [steds plass]
- Anniken: Mmm, pappa kårmer herfra. Å mamma kårmer fra [stedsnavn]

Hva er deres favorittmat?

- Anniken: Åi, eee, e liker veldi gått bestemor sine kjøttkaker *ler*
- Olivia: *ler* E'kkje du veldi gla i vårruller å sånn å då
- Anniken: Joo, mamma sine vårruller er kårmer på ein god andre plass
- Olivia: Ja, e liker, tako å enchiladas *ler*, veldi gått. E e enkli ganske kresen men tako å enchiladas e dritgått. Samme kategori på ein måte

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier dere bare hva dere kaller de ulike tingene for. Bilde 1:

Kylling og kinosal

- Anniken: Ein kylling *ler* åsså ein kinosal
- Olivia: Ja *ler* de e kylling å æn kinosal

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- Olivia: En elg .. Men her sier vi jo eLJ, då men ... Ja så e de gan
- *Hva er det elgen har på hode da?*
- Olivia: Hon, elle *ler*
- Anniken: E ser en æLj me hønn, åsså seier e ganøsste, ja

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Olivia: Laş *ler*
- Anniken: Laş ja
- Olivia: Å Aurora *ler*
- Anniken: Aurora, ja

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- Olivia: En skau
- Anniken: En skau ja, å ein ... fot

- Olivia: Fot *ler*
- Anniken: ÅkLe
- Olivia: Mmjaa, ankeln, du har mæir brei dialekt enn me (til Anniken)
- Anniken: Jaa

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke. Hva er det for et dyr?

- Anniken: Åhh ... e de
- Olivia: Grevling
- Anniken: Svintåks, nei, jo
- Olivia: Jo de e de de heiter på Vegårshei
- Anniken: Kake
- Olivia: Ja, bLøtkake lissom, et kakestykke
- Anniken: Kakestøkke, jaa, e vett'kje å e hadde sakt *ler* kakestøkke, nei e sæier de
- Anniken: Kvit
- Olivia: Vit, eller e sæier kvit å vit, ja

Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te...»?

- Anniken: Ee, kan e kamm på besøk eller sånn ja ... å e de du gjør i da lissom
- Olivia: Ja
- Anniken: Te du, ja, e bruker nesten ska mi finne på no
- Olivia: E sier nesten dæ, kamme på besøk teddæ
- Anniken: Ja, de ja kan e kamme på besøk teddæ ... ja ja de blir sånn
- Olivia: Jaa

Tenker dere noe over hvordan dere selv snakker?

- Olivia: Av å til så tenker på de vætfall når e e me ... fåreksempel os pappa sin familie å sånt. Så lissom skifter e litt sånn, eller e hærmer etter de. Bare sånn, e vett'kje offår e bare gjør de, ja. E legger lissom merke te når de som ikkje har no sælj dialekt, i vår klasse de som ikkje har noenting nesten. Når de sier veldi sånn hyttn å sånt [navn] seier de, *ler*. Jaa ho sier hyttn
- Anniken: Når, nesen å *ler*
- Olivia: Veldig sånn, då tenker e åver de. E tenker på at ho snakker litt anneledes påmåte, tenker ikkje så veldi mye åver åssen e snakker

- Anniken: Eeee når e e i [stedsnavn] å sånn fåresempele då. Så legger jo veldig mange folk merke til dialekta min når e e den eineste som snakker. Så når e seier ikkje å dikkån å sånn så pleie, så blir dei sånn, ska brynne å hærme å, syns de e veldig vitti
- Olivia: Folk vett'kje å dikkån e heller
- Anniken: Nei. Koser dikkon dikkon, de skjønner jo'kkje de
- Olivia: Nei

Hva synes dere om vegårsheidialekta?

- Anniken: E suns den e fin e. E suns den e litt sånn spesiell
- Olivia: Jaa, e au

Føler dere at den endrer seg?

- Olivia: Mjaaaa
- Anniken: Merker jo dn blir påverka jo meiree såm kårer inn fra byer å sånn så snakker ræint
- Olivia: Ja
- Anniken: Deffår mi må vær mærs ops på den når mi snakker
- Olivia: Mjæi *uforståelig* ba sånn sånne småe sånn som mye å møte, e seier ikkje så veldig mye møte lenger. *Du gjorde det før?* Jaa e tror de værfall når e e me Anniken å sånn *ler*
- Anniken: E seier møte

Prøver dere å holde på dialekta?

- Anniken: Mmm
- Olivia: Jaa, e tenker enkli åver de ja
- Anniken: E tenker au på de
- Olivia: Når e sier ikke så tenker e lissom åver atte, at e enkli burde sei ikkje
- Anniken: Mmm, atte de må jo høres kjempeteit ut når e si ikke
- Olivia: Ja
- Anniken: De e jo ikkje, de jo ikkje sånn e

Men er ikke det slitsomt da å tenke over hvordan du skal snakke hele tiden?

- Olivia: Jo, så va de lissom sånn. Så glømmer e de rætt ætterpå
- Anniken: Jaa. Men du kårer lissom på de fleir ganger om daan når du seier de feil

Vet dere forresten hva sekundære diftonger betyr?

- Olivia: E føler mi har hørt de i norsk
- Anniken: Mjaa, mi har hatt om de ja
- *(Jeg forklarer hva det er raskt)*
- Olivia: Ja e sier au au, ikkje å
- Anniken: E sier au au, *ler*
- Olivia: Ja e seier au, e sei'ikke åg. De e veld, rar. Ja

Ingen sier haust for eksempel?

- Anniken: Nei
- Olivia: Nei, høst
- Anniken: De har lissom aldri blitt sakt jemme heller
- Olivia: E har ikkje hørt de så veldi mye hæime heller
- *Men vet dere om dere sier mulig eller mauli?*
- Anniken: Mauli, då sæier e mauli. E de mauli lissom
- Olivia: E tror kanskje e bytter litt på, e bytter veldi mye på alt nesten ... Ja.

Er det noe mer dere ønsker å si eller tilføye?

- Anniken: Ikkje som e kårmer på ijallfall
- Olivia: Ikkje e heller

Vedlegg 5: Transkripsjon av samtale 5&6: Rebekka og Amanda

Kjønn: Jenter

Alder: 15+15 år

Gjennomgående trekk:

Rebekka: Skarre-*r* med innslag av vibrant

Amanda: Skarre-*r*

Hva liker dere å gjøre på fritida?

- Amanda: Ehh, e liker å stå på snåobård, åå. Kåmme'kkje heilt på nåe
- *Da har du ikke så mye å gjøre resten av året da?*
- Amanda: *ler* Nei, e vettsje. E gjør ikkje så mye når e tenker me om, e ser ganske mye på serier å film. Men de e ikkje sånn spesiell sjanger eller nosânt, de e. *Har du en spesiell serie du ser på for eksempel?* Ikkje egentli men akkurat nå ser e på mådærn fæmily
- Rebekka: Jaa, emmm *kremt* e likr å danse, ehmm. Åsså innimellom så kan de hende at e å familin min e å bare klatrer litt i hallen. Men de e bare når vi har ti da, ja. De e de e sånn bae liten, den lille veggen. Så åsså har *kremt* onklen min å mamma å pappa de e lissom, du må ha på måte ha de klatresetvikate då på en måte. Så då kan mi der innimellom viss mi har ti

Hva er deres favorittfag på skolen?

- Rebekka: Ehh, tru kanskje e liker litt gått gym. Å litt sånn eeh praksis eller ikkje litt sånn litt mat å helse å litt sånt, ja. *Ingen teorifag?* Ikkje så veldi
- Amanda: Nei de e jo de samme gym å mat å helse, å kanskje litt engelsk. Kåmmer ann på å mi har om. *Hva er mest interessant i engelsken da?* Nei, de jo sånn når mi har om sånna, eller de mi hadde får litt sia mi hadde sånn rettssaker å sånna ting, de. Ja om Amerika da, mhm

Helg eller hverdags, hva liker dere best?

- Amanda: Hælj, fordi du slipper å være på skulen *ler*
- Rebekka: Hælj, mmm, ja. (*Jeg spør om en ungdomsklubb fortsatt er åpen*) Ja de e de men e har egentli aldri væt på den nesten. Men vi, å to andre, mi e noen ganger å har

lissom sånn spillkveld da, å spiller hos en å åss. Så de e mi fire stykk r lissom å gjør de inni mellom. *Hva spiller dere da?* De e litt sånn, koṭ å litt sånn

- Amanda: Settlers å tikkert to raid å sånn, ja. *Catan synes jeg er gøy.* Settlers å katan de e samme ting
- Rebekka: Ja

Hvilke årstid liker dere best?

- Amanda: Vinter *ler*, ja. *Er det bare snowboard som gjelder da eller?* Assa e kan gå på ski. Men de e, gjør de ikkje så åfte, mhm. *Da er det bra vi har en liten slalombakke her da.* Mhm, bedre enn ingenting
- Rebekka: Høstn trur æ, mmm *kremt* de må være at e liker så godt, på en måte lufta. Den e så, både den kan være litt sånn varm men åsså litt sånn frisk å sånt. Åsså syns æ de e så kosli, å de e veldi fint alt, de e så fint ute viss de en fin da på en måte da. Så ja.

Bruker dere sosiale medier? Hvilke apper er favorittene?

- Amanda: Ja
- Rebekka: Jah. Ja hakke akkurat så veldi favoritt (*vibrant r*) men de går kanskje mest i instagram å snæp, på en måte
- *TikTok da, bruker dere det?*
- Rebekka: Nei
- Amanda: E bruker litt, mhm. *Så du lærer deg alle disse dansene?* Næi næi næi, de, de årker e ikkje se på *ler*
- *Men jeg skjønnte det slik at dere ikke får bruke telefonen på skolen, hva synes dere om det?*
- Amanda: De e jo litt greit, sånn at mi slipper å gå alle sammen runt hær me mobilen å
- Rebekka: Mmmm, ja

Har dere bodd noen andre steder enn på Vegårshei? Hvis ja, hvor?

- Rebekka: Nei, bare Vegårshei ...
- Amanda: Bare Vegårshei ...
- *Kunne dere tenkt dere til å bo en annen plass?*
- Rebekka: Egentli ikkje, e syns de e veldi fint på Vegårshei
- Amanda: Ja de e jo Vegårshei såm e, jah

- *Men kanskje dere må flytte litt på dere etter hvert hvis dere skal studere eller noe sånn da?*
- Rebekka: Neii, e har ikkje kårmet så veldi langt på akkurat det, nei
- Amanda: E vil vaffal bli lærer, så då
- *Videregående da? Har dere tenkt noe på det?*
- Rebekka: Nei e har
- Amanda: E vil gå på [stedsnavn] i helse
- Rebekka: E håller på å tenke. Mhm
- **Snakker om studering og flytte på seg**
- Amanda: Ja, nei e trur e flytte vekk då. E kårmer kanskje tebake igjen, de. Mhm

Foreldrene deres da, hvor kommer de fra?

- Amanda: Mamma kårmer fra [stedsnavn], [stedsnavn]. Å pappa kår fra Vegårshei. *Har mamma fortsatt noe dialekt derfra da?* Ho ha litt dialekt, så de går litt i surr. Menne *ler*. Nei ho ha'kkje vædñs værste dialekt holdtepåsei, sånn de'kkje så mye
- Rebekka: Mamma e fra Vegårshei, åsså e pappa fra [stedsnavn]. Så han akkurat nå så har han veldi vegårsheidialekt, ja

Hva er deres favorittmat?

- Amanda: Sushi. *Det får du jo ikke tak i her.* Nei de e vel i Anđal eller kanskje Tvedestrand. E vettsje heilt
- Rebekka: Ehm, veldi gla i pizza, ja. Mammass *ler*. *Hva putter hun på pizzaen da?* De e litt sånn fåsjelli, men. De e suns e gått me kvit pizza, viss de e litt me sånn pesto å litt sånt. Åsså, e tåler ikkje melk så då har e kjøttdei pizza me ananas på. De e lissom min litt ost da, på måte. Men de suns e e veldi gått

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier dere bare hva dere kaller de ulike tingene for. Bilde 1:

Kylling og kinosal

- Amanda: De e kylling, ååå kino
- Rebekka: Ehh, kino å kylling

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- Rebekka: Elg, hønn, gañnøsste eller, ja

- Amanda: De e jo gaņ, å elj. Hønn

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Amanda: Laş
- Rebekka: Laş, de e litt sånn. E bytter litt på fåđi på måte fåđi søstra mi ho heiter [navn]. Åsså har e ei venninne som e kaller [navn] (*navna impliserer retrofleks r og skarre-r, feks Laş og Lars*) Ådde fåđi andre, ba vant te at ho, ho heiter [navn] på måte. Så de e litt sånn, de spørs litt på måte vemm personen e viss du skjønner
- Amanda: Aurora
- Rebekka: Aurora

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- Amanda: Skæu
- Rebekka: Jaa, e sie au skau
- Amanda: Ankl
- Rebekka: Hel
- Amanda: Men henne
- Rebekka: Ja *ler* *Men hva heter det området der? Amanda sa det tror jeg. E glømte å du sa *ler**
- Amanda: Hel
- Rebekka: Hel nn, nei de e jo dæ. Ankl
- Amanda: Åååh sa e ankle, e vett'kje å e sa. *Jo du sa ankel. Åja, e jikk litt i surr*
- Rebekka: Jahh e au *ler*

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke

- Amanda: Åh. De e jo grevling
- Rebekka: Jah. Grevling
- Amanda: Kvit
- Rebekka: Kvit
- Amanda: Nåen ganger vit men
- Rebekka: Mjaa de e noen ganger
- Amanda: Kake
- Rebekka: Kake, et kakestykke

- Amanda: Kakestykke ja

Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te...»? Hvis dere skal ha spillkveld for eksempel

- Rebekka: Ehh, da hadde e spurt, hei vil dere kåmme te me i kvell på spillkveld, ja.
Hvis du skal spørre Amanda om du kan komme til henne da? Amanda kan e kåmme te du i kvel åå så kan mi ha spillkveld
- Amanda: Mmm, viddu finne på no i kvell. Sånn, mhm. Kan e kåmme te du i kvell, så kan mi finne på no, ja
- Rebekka: De e noen ganger e sier dæi
- Amanda: Mhm, de kåmmer ann på vikken, setting sånn de e i
- *Noen ganger snakker man kanskje litt fort slik at det blir «teddæ»*
- Rebekka: Teddæ, ja
- Amanda: E sæier dei te di e, de e sånn te dei, mm. Dei fålka liksom
- Rebekka: Teddæ sier e noen ganger, ja. E sir noen ganger til dæ, å de skriver (*vibrant r*) æ au egentlig litt sånn til deæ på en måte
- Amanda: Eller te dæ liksom
- Rebekka: Ja, te dæ. De sier e nåk mest egentli, teddæ

Hvis du skal si til noen at du er glad i de, hvordan sier du det?

- Rebekka: Då sier (*vibrant r*) E gla i dæ, mmm. Uten d-en au lissom bare gla i dæ. De skriver e jo au egentli, får de lissom foʒ når e snakker de så skriver e de åsså så ja
- Amanda: E seier au de samme

Tenker dere noe over hvordan dere snakker selv?

- Amanda: Jaa, når e snakker me andre så e jo e snakker jo litt anneledes enn de, nei, e har jo ord e uttaler anneledes, fåreksempel dæ, eller dei, eller te. *Hvem er det som ikke sier det likt som deg da?* Nei de e jo fålk, familie å sånn, kusiner å fettere å sånne ting lissom. Åsså har de en anna dialekt åsså bare ja
- Rebekka: Ehhmm, litt sånn viss man e på leirer å sånt. Så kan e på måte tenke litt åver eller egentli at fålk hører å på en måte sir hæh sier du de. De kan være litt sånn på måte fåskjellie ord som man ikke helt har høʒ før eller ettleanna

Men sier dere «dere» eller «dikkon» mest?

- Rebekka: E seier mest dikkån, ja

- Amanda: Kåmmer litt ann på, e trur e seier meir, dere, ja
- Rebekka: Ja de e litt begge deler

Hva synes dere om vegårsheidialekta?

- Rebekka: E suns den e veldi kul e
- Amanda: E suns au de
- Rebekka: E på måte litt stålt a den eller litt sånn *ler* e suns den e veldi tøff. Mmm, e suns den e litt sånn, på en måte litt sånn, ikke akkurat brei men den e litt sånn. Frampå eller den e litt sånn, på måte, ja, litt sånn tydeli, at den e lissom ikke sånn forsikti. E vett'ke heilt åssen e tenker men at, de på måte, ja. E veit ikkje lissom, de e på måte, de e lissom. E suns den bare noe (?) veldi kult, den e litt sånn, ja. På måte litt sånn brei tøff på måte
- Amanda: Ja, nei men e sånn som Rebekka sa sånn når man snakker så e de jo kanskje, å e de orde då. De e jo viss andre hadde anna dialekt så kåmmer mi kanskje, viss mi kå, så snakker mi kanskje litt høyere eller sånn, meir tydlire. Så då blir mi kanskje meir høt

Synes dere at dialekta endrer seg?

- Amanda: Assa e hører jo forskjellen på de mi seier å de, de eldre seier. Nei de seier jo, fåresempl på grevling så seier de svintåks. Åsså ikkøn, å ælj, sånn me ælj, æLj. E fikk aldri te å sei de
- Rebekka: Eehh, de e egentli litt sånn så samme som Amanda seier atte. De litt sånn enkle enkelte or, har kanskje sier, e på måte sånn. Grevling da, de sier æ lissåm. Men e kan innimellom si ikkøn. Så de ikke, ja, ja de e litt sånn som Amanda sier

Prøver dere å holde på dialekta?

- Amanda: Ja, eller at, e prøver jo å ha mest muli dialekt, såm muli. Holdtepåsei sånn, e tenker åver de e seier då, viss e plutselig seier, å dere, eller sånn, nei, de då. Viss e plutsli seier de, åsså bare nei e sku enkli sei at dei, eller. *Er ikke det litt slitsomt å tenke sånn hele tiden?* Jammen e har blitt så vant tedde, så de e sånn nå, gjør e de bare
- Rebekka: Ehh ja, e vil egentli prøve å beholde den såå gått e kan. Får e suns den e suns den e litt stili, så de blir litt sånn at viss e fåresempl hør hører no familie. Så kan e,

gjør e ingenting at e lissom, nei du må sei e, litt sånn. Får på måte, piffe de litt opp at de e lissom ikke jei på måte da. Så de e litt sånn kan gå runt litt sånn, mmm

- *Har noen hjemme kommentert hvordan dere snakker?*
- Amanda: Tru'skje de
- Rebekka: Ikkje no sånn negativt då e de bare at vi prater om, på måte. Hvor du hvordan du seier orda på en måte

Er det noe dere vil tilføye?

- Rebekka: Nei, e trukkje de
- Amanda: Neii

*Jeg lurer forresten på, vet dere hva sekundære diftonger er? *begge sier nei og jeg forklarer raskt**

- Rebekka: *om bruken av «og»* Ehh, e bruker de noen ganger, menne e sier nåk au ganske møe
- Amanda: E seier mest au
- Rebekka: *om bruken av «umulig»/«umauli»* E trur e sier mest heilt umuli
- Amanda: E au

Vedlegg 6: Transkripsjon av samtale 7: Janne

Kjønn: Kvinne

Alder: 60

Gjennomgående trekk: Skarre-r

Hva liker du å holde på med på fritida?

- Ja dåå liker e å gå tur me bikkja, å strikke, å lese, å besøke venner, ja jåbbe i hagen på vår å sårmersti, då planter e å håller velike grassing å, ja. Bistandi nåe å gjøre i hagen

Hva jobber du med/har du jobba med?

- E har jåbba som [yrke] på plattfårm i norsjøn mesteparten a live, vel treddve år. *Kan du si litt mer om hva du gjorde der?* Ja der va de hovedsakli ræinhål å jelpes te på kjøkkenet me kåkkefårbredelser te måltier å, å vaskeritjenester å hadde i tillegg beredsskapsoppgaver som førstehjelpere blant anna, å hadde kuş ein gang i veka på de

Har du bodd andre plasser enn på Vegårshei? Hvis ja, hvor?

- Ja de har e. E budde i Aṅdal i ... ja de blei vell fem-seks år te sammen, så budde e ett år oppi **uforståelig** i Telemark å nesten ett år oppme [stedsnavn], men elleş så har e vell budd på Vegårsheia femti år a mitt sekstiårie liv. *Og du vil fortsette med det?* De hadde e tenkt ja. E kan ikkje tenke me te å fløtte uta bygda

Kan du fortelle litt om din oppvekst på Vegårshei?

- Ja, e har to eldre søsken som e tvillinger, di e [x antall] år eldre eller me, så e blei jo på ein måte kansi litt sånn attpåklatt å litt sånn enebaṅ kanskje men, elleş så hadde e en veldi trygg å go oppvekst me to foreldre som begge va i arbæi egentli, de va litt uvanli på den tida at mor au va i full jobb men. De sånn va de, men de va bare fryd å gammen, vel å bra allting

Er det noe spesielt du ikke er glad i? Noe du ikke liker?

- Ehh fålk såm ikkje e ælje liker e dålj, å når de jelder mat så liker e ikkje sushi **ler**, elleş så tenker e at æljhet e nåe a de viktaste får me, så viss e føler at at nåe ikkje e ælj eller opprikti så liker e de dålj

Når det blir helg, har du noen spesielle ting du gleder deg til da?

- Då hender de e får besøk a kjærstn åå kansi litt ekstra go mat å se film å, kansi gå tur visst de e sånn någenlune vær i vætfall. *Mhm, liker du best helg eller hverdags da?*
Nei, som pangsjonist så går de jo i grunn meir eller mindre i samme duren men, de e jo allti litt hyggli me hæLj då

Hvilke årstid liker du best og hvorfor?

- E liker best våren, fordå e de møe som skjer ute i naturen å ting våkner te liv, å de blir lysere å lysare å, ja ting bjunner å gro, å en kan nyte tilværlsen meire ute, åsså e de fremdeles lenge te mørke å høst å vinter kårmer

Hva er ditt favorittmåltid?

- Hæhæ e liker nesten alt unntagen levver då, så de atte, der e møe å velge i. Men ein go biff ... e absolutt blant favorittene. Elleş liker e veldi gått færske reker nå på kalde tida som dær e rågn i å dei e best

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier dere bare hva dere kaller de ulike tingene for. Bilde 1:

Kylling og kinosal

- Der ser e øverst ein kylling, åsså e de vell kinolærret eller kinosal

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- De må være ein æLjestut, han har hønn. De e gaņnøsster

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Då seier e Laş å Aurora

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- De e væfall bilde a skau, åsså e de åkLe kanskje eller hel eller, åkLe

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke

- *Hva er det for et dyr?*

- De e grevLing eller her kaller mi au de svintåkse då, nei e seier nåk grevLing egentli trur e. Åsså e de kakestykke. BLøtkake me jorbær se de ut te. *Fargen på det arket da?* De e kvitt

Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te»?

- Kan e kämme te de ein tur. Ja.

Har du et bevisst forhold til dialekta di?

- Ja e har kanskje de ... e liker ikkje vist e føler e ikkje kan snakke dialekt, hennær nåen gonger at enn må legge om littegranne men, de e veldi unaturli får mæ. *Ja du legger av og til om bevisst?* Ja fođjat e føler at fåLk ikkje fårstår å e sæier sælj i telefonsamtaler så e de mange gonger at en må kansi sei dere istaen får dikkån å ja. Lissom fårfine de litt då, får å bli fårstått

Hvorfor tror du dialekta endrer og utvikler seg?

- De trur e at ee fålk e møte meir påvirka a te-ve først å fremst, der veldi mange snakker ... først å fremst bokmål kanskje, å at fålk reiser meir å, har kansi fåeldre som kårmer fra forskjelli plasser a lande, så ongane blir påvirka a deis foreldrenes dialekt. Å ve elleş sånn sjenerell påvirkning a ytre fårhål.

Er det noen spesielle trekk du legger merke til at endrer seg?

- De e jo fleire a de yngre tar vekk ein del a dei dærre spesielle orda som mi har i dialektn, som får eksempel dikkån kansi føst å fremst. Å meir sånne nynorskvarianter såm hæim å ikkje, kansi ar-ender, at dei seier gutter å ikkje guttar, som som e ville ha sakt då. At dei seier vi istaenfår mi, ja ...

Hva synes du om utviklinga?

- Nei e suns jo ikkje så møte om den, men samtidi så føler e at de e natulj at de skjer au då, men. E suns utviklinga må skje automatisk eller ubevisst, ikkje at dei bevisst går inn får å endre dialektn, de suns e ikkje e greit. *Hvorfor det?* Nei for ijenn så blir de uekte.

Er du glad i dialekta di?

- Hehehe ... ja de e suns ikkje den e så spesielt fin egentli, å mange gånger så føler e ikkje at de e nå spesiell dialekt heller menne. E skjønner jo de når e treffer andre som ikkje snakker sånn at mi har jo, mi har jo ein dialekt ja. Så får me så e den natu[j], så den kårmer e te å hålle på.

Borte på den lokale interiørbutikken her i bygda (Myra Manufaktur), så har de begynt med «dialektkopper» og prøver å gjøre noe morsomt og trekke dialekta fram i lyset. Hva tenker du om det?

- Ja de e suns e e veldi jillt, at dei prøver å gjøre dialekt te ein positiv greie å ein sånn gøy ting lissom, som e vært å ta vare på som en kan ha morro me. *Har du noen av disse koppene selv?* Ja e har to-tri vætfall. *Hva står det på de da?* Ehh, nå bLæi e heilt i tvil ... e kårmer ikkje på de. Ja men kjære ti, e kårmer ikkje på i de heile tatt å sla de står på dei. Fytti hoLinga kanskje, de kan hende. Å ein skåL, skåL tomt, står de vel i bånnen.

Er det noe mer du har lyst til å si eller tilføye da?

- *ler* Nei ja e bae suns de e, de e tøfft at du har tatt påddæ ei sånn oppgave. At de blir litt sånn bevisstjøring a dialekta vår, å kan kansi ta vare på de får kårmmende generasjoner *ler*. De kan gått hende

Vedlegg 7: Transkripsjon av samtale 8: Gunnar

Kjønn: Mann

Alder: 64

Gjennomgående trekk: Skarre-r

Hva liker du å holde på med på fritida?

- På fritida dåå driver e helst me jakt, sælj nå på høstn då, får de e ju då de jakta e, men elleş så reiser e ein del på jaktturar i utlanne æu. Å så e har jo vore me ein del i foreningslive å sånne ting då, men de har e blitt mindre a nå ittervært som e, blant anna har gått ut a poltikken. E har jo ett værste oppå låvn der e steller me hønn te fosjillie fålk som leverer inn rådyrhønn, æLj, jort, ræinsdyr, som e då koker, å pusser, å bLeiker å monterer på pLater

Hva jobber du med/har du jobba med?

- Nå har e arbedd i åver førti år i [Navn på arbeidsplass] i Aᅇdal. Å dær håller e på ennå, så, mest på kontore nå, før de så va e litt ein del ute å sänn, men nå e de mest kontorarbeid mi har inne. *Og du liker det?* Ja de e ein grei jåbb de, der e møte å hålle på me. Men mi har blitt litt færre nå i de siste eller mi va får i fjor, for dær e blitt ein ny stor omårganisering i [Navn på arbeidsplass] nå, så mi har halvet arbeidsståkken omtrent

Har du bodd noen andre steder enn på Vegårshei? Hvis ja, hvor?

- Ee ja, vist e ikkje reiner me dei åra, eller dei få gångene e budde i [stedsnavn] i [stedsnavn] når e jikk på skuLe, så har e ju budd fire år i Aᅇdal, då e kjærringa mi den gongen hadde kjøpt et hus der, åsså fLøtta mi inn der i Aᅇdal. Els så har e budd på Vegårshei heile tia

Kan du fortelle litt om din oppvekst på Vegårshei?

- Ja, de e ju ikkje, jau, de va jo grei å jill å go oppvekst mi hadde. Mi budde oppi på ein plass som heiter [stedsnavn] ikkje så langt i frå Myra sentrum her. Mi var tri brødre, e va elsst, åsså to, to litt yngre, som våks opp der i sammen me pappa å mamma som mi sa, dei der va ein go gjeng me ongar i i den hausen der mi budde au, å veldi mange

som sprang opp å ner der, mi lekte rundt fårbi åå, hadde ein veldi go oppvekst. De e ju mest, nå snakka mi jo på sekstitalE, så de e jo ei stonn sida

Er det noe spesielt du ikke liker?

- Som ikkje e liker? Ja då meiner du sånn like, sånn ikkje når de jeller smak, å ete. *Nei, det kan du tolke selv.* Ja ... nei ikkje liker, når de jeller mat så liker e de meste bare får å ta de føst, men når de jeller andre ting så, så liker e ikkje urettfædighet å, sånn ekstrem politikk. E e jo sjøL ein sosialdemokrat som mi kaller åss, å e liker får eksempel ikkje den utvikLinga mi ser nå i i USA, me den dærrer presidenten som har vore nå. De e heilt ufatteli at noen kan stemme på han. *Ja synes du det ble bedre nå da med nytt valg?* Ja de blir heilt sikker bære, sjøL om de e gamLe fåLk, e kunne kanskje tenkt at dei kunne ha fonne ein som va nåe yngre te å ta åver, men sånn e de der borte. *Kanskje (den nye) visepresidenten?* Ja ho e jo ein fryktli go kandidat ittervæt

Når det blir helg, er det noe spesielt du gleder deg til da?

- Ja som e sa innledningsvis her au så *kremt* gLeder e me jo te jakt vær hælLj nå får tia *ler* på høstn. De bjynner jo allerede i midt i august omtrent me bokkejakt på rådyr, åsså går de slag i slag heilt ut te juL. Så e ju me i ein jeng som jakter ganske møe, helst så om sårmerane å sånn å om våren så så e de jo turar ut i skauen å rusle å kjikke, å litt fising bler de av å te, å elleş andre ting i nærområde

Favorittårstid, hvilken og hvorfor?

- Min *ler*, e kårmer te bake te de ijenn, mi favorittårsti de e nå på høstn, då der e møe får åss som e intrisert i jakt som å sånn, så kan mi være møe ute å jakte, å de e sånn sett favorittårstia mi

Favorittmåltid?

- Favorittmålti, e må ju sjøL om e ha møe både æLj å rådyr å ittervært reinsdyrkjødd å litt jort i frysa, så, så må e sei at e faller te bake på grisen alså, flesk å ribbe å sårne ting, de e. I lengda så e de min favoritt

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier dere bare hva dere kaller de ulike tingene for. Bilde 1:

Kylling og kinosal

- Jaaa e ser ein kjølling ássá ser e ... ja de má være et kinolærret eller ein kjinosaL

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- Ja der ser e ein ogoskLi fin æLjstut, me skávLhønn. *Hæ? Hva sa du nå? SkávLhønn. Hva er det?* Nei de to forsjilli hønn når de e på æLjane, á de e enten stanghønn eller skávLhønn, á skávL de e sánn viss dær e stor pLate me taggar på. Stanghønn e mæir sánn lange taggar som stikker ut. Á nederst sá ser e non gánjøsster

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Nei den øvsste de e jo La-aş. Ássá e de Aurora

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- Ja de fósste e jo et skauhált me náe tákete ver, kansi litt seint på høstn me litt rim i, ja, ser de'kkje sá gått. Á nederst sá ser e jo et bein dá, men de e ákLa som trer mest fram

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke. Hva er det for et dyr?

- Ja de e, dyre der de e svintáks. Ássá ser e, nei e má jo sei de nerste au. *Ja men ser du hvilke farge det er på arket? På detta arke?* Nei e ser kvitt, áá. Ja de má være et støkke me bLøtkake ikkje bære elle e kan se. Me jorbær på

Hvis du skal besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te»?

- Viss e ska besøke náen, kan e kámme ne teddæ ein liten tur. E ha'kkje blitt sánn at e seier du. *Sier du «du» noen ganger tror du?* I den sammenhengen der? Nei, e seier de eller dæ. Kan vel henne i et par prosenttilfeller at e kan sei du au men, de e ikkje de mi bruker, e seier de

Har du et bevisst forhold til dialekta di?

- Ja de har e, nei e har de at e prøver á bruke dei orda mi har brukt i fra mi våks opp, om forsjelli ting. E kjenner jo te mange ord som ikkje mi bruker lenger mi hellær dá, som vår foreldregenerasjon brukte. Men de henner av á te e bruker de. *Har du noen eksempler?* Jaa e sæier jo for de meste vindu, men *kremt* men dei andre, dei eldre dei sa jo vønnøy, á de henner at e au kan sei ennå. *Er det noen spesielle situasjoner du legger om?* Nei de e vel kansi helst viss e preker me litt eldre vegársheingar á om

sånn spesielle ting, e seier de ikkje får å tulle. *Er det flere ord?* Njaa ... e kan ikkje kånne på nåen i fartn akkurat, men ... de e ju sånne or som ikkje blir så møe brukt som får eksempel va der medder itter den bilen. De seier dei ikkje så møe nå lenger, vadder spor etter bilen betyr de, får eksempel. *Jeg har fått tilsendt ei ordliste med ord som har gått ut, blant annet gamle gårdsbruk-ord, hvor et av de var noe man hadde nederst på skjørtet.* Nere på skjørte? *Ja.* Nei dei brukte jo skjørte viss dei skulle bære nåe me se inn så bar dei bLåka, va de de du tenkte på? *Ja! Det var det.* De va rætt å slett et førkLe som blei ... *Forkle ja.* Ikkje forkLe, førkLe seier mi, så de hadde de får eksempel nåen epler i de førkLe åsså hålt dei opp de framme så de bLei som ei sånn ei kårv, å de hette å bære i bLåka. De e sjella mi seiær nå forde fåLk asså damene går ju i, her e, de e jo ikkje sånn gårskjærringer nå lenger, dei går ikkje me førkLe.

Hvorfor tror du dialekta er i endring og utvikler seg?

- Ja de e, de e, tida mi e i asså, mange a dei tinga som dei sa før, dei, dei finns ikkje lenger nærmast de bli'kkje jort, å då e der ikkje no, då bruker dei ikkje dei ora. Men andre ting au så e de, dei yngre dei lærer veldi møe i forbindelse me, de e så mange kanalar å få inn språke, ikkje bare fjænsyne lenger som mi sa når mi voks opp, å radio å fjænsyn, nå e de alle slags kanalar å medier så dei får ju inn språkbruk i frå, nye ord men at de au går åver te å bli au, asså, mi seier ju aldri, e seier jo aldri at e ska hjem å spise, veldi mange yngre seier jo de nå i tida. Å veldi mange seier ikkje dikkån heller, dei seier dere, å mange a deia ora dei bler utvanna, fårsvinner. *Hvorfor tror du det skjer?* Nei de trur e bare e rætt å slett at tia e sånn, en blir påverka utta andre, som mi snakker me, ront forbi å, påverka utta filmar å teveprogram å alle andre medier som dei ser, å hører. *Hva synes du om den utviklinga da?* Nei e sunst ... ikkje nå spesielt om de får så vitt, men de e bare slik de e, de e ikkje nåe mi kan få ståppa sånn viss ikkje, viss ikkje fåLk sjøL ve snakke den gamLe, goe dialekta lenger så ... *Ja den er ikke «ny og god» den nye?* Njaa den e jo i utvikLing heile tia, å der e uhøggli mange or som ikkje mi seier lenger nå, som, som e sa ista, som dei eldre generasjonen før oss sa. Så de e en utvikLing

Er du opptatt av å holde på dialekta di?

- Ja, e e veldi opptatt adde, på den, på den som mi våks opp me då, e e'kkje opptatt å bruke alle dei gamLe spesielle ora som, som pappa å dei andre eldre brukte på mange ting, visst ikkje de e nødvendig, fordi den gånga så va de jo møe meir mot nynåsk, så

dei brukte jo mange sånne or som va gamleLdagse nynåsk or au får så vitt, de, de bruker mi jo ikkje lenger nå. Men den, den dialekta som, den dialekta som e hadde når e våks opp, den, den prøver e å behålle å bruke.

Da er du kanskje glad i dialekta di?

- De e e, veldi. Å e har prøvd å, å få ongane mine te å bruke den au. *Ja, hvorfor er den så viktig for deg?* Nei forde e ein identitet mi har, de e lissom ein vegårsheing har si ega dialekt, å bae på Vegårshei, går nån år tebacke så e her forsjillie dialekter i forsjillie deler a bygda faktisk. *Hvordan da?* Nei littegrann, får eksempel, lyden r, ikkje bokstaven, men lyden r, som mi skarrer, de fleste her i Myra å rundt her, ska'kkje så mange år tebacke før grænsa får skarring og rulling, den jikk hær litt øst i bygda, så mange a dei eldre som budde litt østaførr me Taxerås å oppåver i fjordbygda, dei rulla. Mens på Ubergsmoen dær har dei ein øndå anna r igjen, som mær nærmer sæ sånn ein, ein r (*spesiell r-lyd, ligger baki halsen omtrent*). Den ligger litt langt baki, åsså då viss de då e sånn, bakre del a tonga blir skudd opp inni ennen a gaaen, sånn at de bler som ein lyd som kårmer opp a haLsen lissom, r. Åsså har du den som e litt meir ekstrem, rr, de e den gurglely r-en såm nærmast kårmer i drrøveLn (*hermer etter r-en*). Nåen få brruker den au (*hermer etter r*). *Så dialekta er uansett viktig? Itter mitt skjønn e den både fin å vikti å bruke.*

Har du noe du vil tilføye da?

- Nei de e ju, de e ju ein ting, ja dær har du et or som i grunn mi bruker som ikkje dei yngre, der e asså, viss e ska sei de er jo, så sæier ju mi, så sæier ju ikkje mi, de e jo, mi seie de e ju, de e ju slik de e, et anna or, men, *kremt*. Ja å va de du spørte om ijenn *ler* *Nei egentlig bare om du hadde noe mer du ville si.* Ja nei, ja de va de dær me den, den dærre, spesielle tingen som finns bare hær på Vegårsheia i følge språkprofessor Ane Torp, mi har bådde skarre r å tjukk l, de e veldi spesielt. *Ja, og det er litt rart mange har skarre-r og andre retrofleksjer og?* Ja de e, å dei kaller de, de vett'kje e men, e trur de e den tjukk l au. De e, mi seier, mi har skarr, mi seier at e ska'kkje reise noen vei denna hæLja, å e har vore på æLjjakt. E rodde, e rodde åver æLva. De e sjella at tjukk l å skarre r e i samme språk, har dei tjukk l så har dei som regel rulle-r. Men Vegårshei har skarre-r, å neåver på sørlandskysten, her e de ingen så seier æLj, her seier dei elj eller elg. Å dei har ikkje tjukk l, så de e spesielt.

Har du forresten sett at den lokale butikken her, Myra Manufaktur, har tatt inn diverse dialektkopper? Hva syns du om det?

- Ja, jau de e, e syns de e et arti påfonn får så vitt. De e, sånn spesielle. *Har du noen selv?* Nei e har ikkje noen a dei kåppane, sjøL, men e har sitt nåen a dei. Så e sunst de e, ogoskli får eksempel som mi seier her å i Gjerstad å nåen få andre plassar, de e jo på ein kåpp har e sitt å. De e ein måte å gjøre litt, ein arti vri på dialektor då, slik at mange fleir hokser de kansi.

Ja, det er sant. Men da er jeg ferdig, med mindre du har noe mer på hjertet?

- Nei, de trur e ikkje nå. E har ikkje skreve nå avslutning, detta blei tatt heilt på sparke *ler*. Så, neimenn detta va ju ogoskLi jillt!

Vedlegg 8: Transkripsjon av samtale 9: Anna

Kjønn: Kvinne

Alder: 86

Gjennomgående trekk: Rulle-r

Hva liker du å gjøre på fritida?

- E liker å være ute å stelle ute. I jallfall. *Så da liker du kanskje best vår og sommer? De e sámmar'n (? uklar r-lyd) sámm e jillaste vettu. Er det noe spesielt du gjør ute da når du steller? Ja de e ju hagearbæi å sLå, kLøppe pLenar å, alt mauli. Har du noen grønnsaker og sánn eller? Nei, de har e ikkje nå. Du har kanskje hatt før? Jaja, mi sett poteter her før å, jau.*

Hva har du jobbet med tidligere?

- E har jábba i butikk, e va på MoLand der me, oppe hos dei [navn], der va e i fire å et hallt år fast tenker e. E bjønte der i nittenfemti, å va der te sámmen femåfemti. Ásså va e dær nåe ittepå sánn, bare sánn læuse daar då, hadde en nærsakt. *Hva ble solgt i denne butikken da? Nei de va assortet landhandel. Ja de va bae klee, å mat å, å fosjilli resskaper å, alt mauli.*

Har du bodd andre plasser enn på Vegårshei? Var det noe du kunne tenkt deg til en gang i tida eventuelt?

- Nei. De har aldri bLitt aktuelt, så de. *Men da har du jo likt deg her siden du har bodd her hele livet da? Jaja, de har e*

Kan du fortelle litt om din oppvekst her på Vegårshei?

- Ja, då budde mi langt inni skæuen, på ein såkalt husmannspLass. Som mi legde hus å jord å, så der, der budde e te e va femten år, så fLøtta mi opp te onklen min oppå [stedsnavn]. *Har du noen spesielle minner eller ting du likte å gjøre når du vokste opp? Då hadde mi dyr å då va e veldi opptatt me dyra, å stelle me dei å. Veldi jillt når ein fekk lamongar. Hvilke andre dyr hadde dere da? Mi hadde hester, å kuer å sauer, å gris. Á høns. De va på, omtrent utti enden a bygda som de va på grensa imot [stedsnavn], ein pLass sámm hette [stedsnavn], men der va, der va vanli stot hus å sánn då. Hadde du noen søsken? Nei e va aleine, så de va dyra e hadde te leikekameratar.*

Hadde bikkje å katt bestandi å. *Hvor lenge bodde dere på den plassen du flytta til når du var femten?* Ja då, e fLøtta derifra i fem å femti, då e jifta me, så budde mi oss svågeŋ min å, bror te mannen min. Budde der i halann't år te mi fikk bygd her. Mi fLøtta inn her ei veke føre juL i nittenseksåfemti. *Ja det var kanskje litt styrete å flytte så nærme jul?* Nei de va'kkje, de va travLe tier

Er det noe spesielt du ikke er glad i, eller noe du tenker at du ikke liker?

- E vett'ikkje. *Er det noe mat du for eksempel ikke liker?* Aaa, de e jo ikkje alt en liker lie gått då men. E, nå kan e ikkje tenke me tel å ete åL i jall fall. *Ål?* *Ja det kan jeg holde med deg i.* He-he-he. E åt de når e va en jentonge. Ja ja, der var åLkar der som mi budde vettu, så då. Men de va ju ikkje bare åss såm fekk utta de, for dei på [stedsnavn] fikk jo au nå del a de då. *Ja var de slimete som tilberedt og?* Jnæjæi, men då va de jo ikkje sjinn på dei, då va dei ju fLådd

Er det noe spesielt du pleier å gjøre, eller gleder deg til når det er helg?

- Går mesten i ett. Då slapper e a, he-he-he.

Hvilken årstid liker du best, og hvorfor?

- Jæu e sunst ju de e møe lettvinare om såmmanŋ når ein kan springe ut på låge sko *ler*. *Ja da trenger man ikke tenke på brøyting eller måking, og du kan jobbe i hagen.* Ja ja, ja, ja. De va ju i jall fall, de mi så fram te nå i mas nå, når korånaen stengte a så møe. At de bLei, jikk i mot vår. De va møe lettare. *Ja, nå er det jo mørkt, men vi går jo mot jul da som er hyggelig.* Ja. Men du vett de snøer snart då, åver nyttår, så då blir her lysare ijenn.

Favorittmåltid? Har du en soleklar favoritt der?

- Ja e sunst ju svinestæk å sånn e veldi gått te midda då, *ler*. *Hva er tilbehøret der?* Ja då e de ju grønnsaker te då, å guLrøtter å litt a væt. *Og sikkert en god saus inntil og?* Ja ja

Nå vil jeg vise noen bilder, så sier du bare hva du kaller de ulike tingene for.

Bilde 1: Kylling og kinosal

- Ja de kaller nå e ein kylling men. Åja, de e ein kinosal, ja

Bilde 2: Elg med horn og garnnøster

- De e skogens kånge, ja de e æLg. De e hønn, som mi seier *ler*. De e gaṅ. Gåå-nj sa mi før *ler*. *Men du sier ikke det nå lenger?* Nei, nå blir de mest te gaṅ

Bilde 3: Navnet: Lars og Aurora

- Ja e ville sei Laṣ såm dær står, å Aurora

Bilde 4: Bilde av en skog og ankel

- Ja d e ein heil masse treer, graner møe vel. Å de e ju ein fot, de e leggen. *Men mellom legg og fot da?* ÅkLa som mi seier. Anklen.

Bilde 5: Grevling, fargen hvit og et kakestykke

Hva er det for et dyr?

- Ja altså, e vett de, men e kan'ikkje få sakt de. Navner får me de e blitt så vrangt. *Ja, kanskje du kaller han for grevling eller svintoks?* Mi sa ju svintåks asså men. Ja. Nei. *Fargen på det arket da?* Dette? *Ja.* Nei e ville nesten kalle de rosa men. *Ja selve arket?* Åja de, de e kvitt. *Og det siste bildet da?* Ja de e ju, må nå være ei, et jorbær som dei har kLøvd. Også e det vel kake, og ett... Kakestykke

Hvis du skal besøke noen, hvordan stiller du det spørsmålet? «Kan e komme te»?

- Ehh, bare, bare spørre om dei to i mot ett besøk. *Men hvis du sier setninga, «kan e komme te», te du, eller de, eller dæ eller.* Ja, de du. Du eller dikkån.

Har du et bevisst forhold til dialekta di?

- Nei. De har e ikkje, men de, de e ju nynåşken som de går på. E snakker min eine dialekt.

Men dialekta er jo i utvikling, hvorfor tror du den er det?

- Nei de vett e ikkje. Menne. Nynåşken går ju heilt vekk te slutt trur e. Når ongane preker i da så e de ju fullt, bymåL som mi sa før *ler* *Har du lagt merke til noen spesielle ting som har skjedd i dialekta?* Nei, de. Men de går ju mæir å mæir åver på

bokmål. *Let då. Og hva tenker du om det?* Nei, de, e sunst de e litt rart når dei vekser opp her på lansbygda de nær sakt, åsså snakker så fint då *ler*. Men de e nå så.

Er du opptatt av å holde på dialekta di? Tenker du noe over det?

- Ja e, nei, men de faller ju heilt natu|j får me synst e, bruke den.

Er du glad i dialekta di da?

- Jah. E sunst de e greit e. De e ein del a me då

Også lurte jeg på, vet du hva bløte konsonanter er?

- De har e bitte lite greie på. **Forklarer raskt** Åja, men vett du, kjødd de sæier mi jo her au de. Ja, ja. *Og navnet «Kjittil» for eksempel.* Ja mi sa bestandi Kjiddil før, men du vett nå e de meir Kjetil nå vettu, då må du ju. Ja. *“Sidde” kanskje og?* Ja ja, e sitter ikkje, e sidder *ler*.

Borte på den lokale interiørbutikken her i bygda (Myra Manufaktur), så har de begynt med «dialektkopper». Har du sett de?

- Eh nei, de så e ikkje på, e va'kkje borte der som de va. Men der va gruli møe varer nå. Men e har ju hørt jete dei kåppane. *Ja, jeg har kjøpt meg en som det står «Fytti holinga» på.* Åja, *ler*. *Hva tenker du om det påfunnet da?* *ler* E sunst de va veldi ra| at dei kunne hokse på de e men, å bjønne pådde. *Men det kan jo bety at vi er litt mer opptatt av dialekta vår her enn vi trodde, eller?* Ja de kan gått henne.

Hva ville du forresten kalle alle de fire årstidene vi har?

- E ville kalle de vinter, å vår, å såmmar å høst. *Du sier ikke haust?* Nei, nei. E seier høst, høstn. Men alså, dei skreiv, mi skreiv ju haustn. *Og du sier vel kanskje «mauli» og ikke “mulig”.* Ja, ja. Ikkje muli. Å de e umauli *ler*.

Er det noe mer da du vil tilføye tror du?

- Nei. E tru'kkje de.

Vedlegg 9: Transkripsjon av samtale 10: Nils

Kjønn: Mann

Alder: 82

Gjennomgående trekk: Skarre-r

Hva liker du å holde på med på fritiden?

- Nei då *ler* e e så gammel at då, då har e nåk me snø å grass, ja *ler*. *Ja jøss, er det nok da? Ingen andre hobbyer? Neii ikkje nå .. e hadde. E hadde ju bua der nee, hadde ju dræiv å dræide å kjøpt me dræiarbenk å dræide i tre, ja. Veldi møe au. Ja. Lagde du noen spesielle ting da eller? Bållar å, jaa allting. Kanskje litt like ting som min morfar da eller? Ja, han lagde ju, nei han lagde ju sånn. Han dræide ikkje. Nei. Han laga sånn ti-tiner eller sånn, å e de hæiter. Ja. Ja og noen fat og sånn til å ha brød i for eksempel. Ja. Nei i gronn dei så sente me, de va i gronn [navn]. Får e fikk et jærteinfarkt i [årstall], då mista e setvikate på lastbil så den (uforståelig) (?). Å då e jikk sjukmeldt ett år, dei jikk ju veldi lenge den gongen. Så då va e borte hos [navn] på værste å dær bjønte mi me knivar å slirer. De va de e bjønte me. Ja. Å e har skåre veldi møe slirer. Ja. Ja det hadde jeg glemt at han lagde slike. Ja [navn] var fLink. Han va heilt fenomenal. Jeg traff vel aldri han. Gjør du'kkje de? Tror ikke det. Når døde han da? Ja du vett .. Hå ti døde han. De e jammen ikkje gått å vete. Hvis det var før 1996 så levde jo ikke jeg da. E tøre ikkje sei det. Først døde jo [navn]. Ja for min bestefar døde i 1986, så husker du om det var før eller etter det? Nei får han døde itter [navn]. Jor han ikkje de? Jo, jeg tror det. Jau e trur au de. Ja. Jeg traff nok aldri han jeg da nei. Sæier du de ja. Den kniven du har bak deg forresten, har du laget den selv? *snur seg og tar den fram* Nei. Den har e ikkje laga får de e ein tvetslir, de e ei tvetskniv. Fra Tvedt? Ja. [navn]. Far te [navn] å [navn]. Nei e har nesten ikkje, de e har ijenn e bare alt, alt e, de e sålt alt samma, e har nesten bare de som e har heve te sies som ikkje e e fornødd me såm e har behålt sjøL. Du tjente vel gode penger på dette da? Nei e du gaLn, jøss i. De va ba ein håbbi. Ja. Men nå er det mest snømåking og gressklipping? Nå e de snømåking, å kafe, de må mi ha vær da. Men nå bæi de ju stengt dær borte så de. Ja jeg så det. Mi prata om de at e sku jo ha vært dæ borte å hatt midda om tersdan menne. [Navn] e jønne dær å eter midda. Ja. Ja det er han nok kan du vite. Menne, nei så bæi de slutt ja. Men e har vore dær i da då. Ja for dere er vel på Stuten uansett? Ja mi e de. Mi sitter veldi langt ifra inaen. Ja man må jo gjøre noe. Ja åsså e de jo ikkje smitte på*

Vegårsheia nå då. *Ja det var jo litt men så stoppa det opp.* De ståppa opp ja, de va jo, eineste som blei lakt inn de va [navn] tenker e. Han snakka e me ein da. Å han. *Er han ordentlig frisk igjen nå da?* Nææi han va ikkje de asså. Nei. Han slæit veldi me de, de spør dei om, smaken. Me mat. Han håber en kårmer ijenn då. Men all ting smakte ikkje som dei gjore før *ler*. *Nei det er jo ikke så gøy da.* Nei, nei. Ja.

Hva jobber du med/har du jobba med?

- E har ju dreve me lastebil. Åsså va e på Esso i tåll-trætten år når den starta i seks å ått... ja, i seks ååå ... fem å seksti. Ittepå de så, e åverto etter pappa. Så e hadde ju de i mange år heilt te e fekk de jærtetreiene. Så slutta e. Åsså ittepå de så starta e å [navn] stasjonen på [stedsnavn]. *Ja når jeg søkte opp ditt navn så kom det opp at du fortsatt var eier av den stasjonen.* Å sæier du de? Sto de der ennå. *Ja, det gjorde det.* Sæi du de. Va det på guggle de håldtepåsei? *Ja det var der.* Ha-ha, ja dær kommer de fram all værden. Jammen de, nei de. E slutta å åverlatte te [navn] den gongen. Å han jikk inn å va meeier når [navn] trekte se ut. Åsså skjõnte e de at de va'kkje så greit. Nei. Men de nå så. *Når du kjørte lastebil da, hva hadde du bakpå lasset der da?* E hadde asfalt, kjørte asfalt. Åsså hadde e tømmerbil. *Ja. Hadde du plass til alt det her?* Ja. Dei sto me veien. Åsså opp dær me garasjen *peker på garasjen*. Ei stonn så hadde e ju to, dær e ju plass te to lastebilar i garasjane. Men nå har e bõtta, sinka dørene får dei va så høge. Så, men e hadde ju bae ein lastebil, men e bõgde om tippbilen te tømmebil ein gong i tia. Men e kjørt, så kjørte e asfalt i alle år. Å brøyting å strõing å. *Ikke verst.* Nei de e'kkje væst.

Har du bodd andre steder enn på Vegårshei? Hvis ja: hvor og hvor lenge? Hvis nei: kunne du tenke deg til det?

- Ja e har budd to år i [stedsnavn], ja faktisk e kår hæim fra militære, e å [navn]. De vett du kansi ikkje heller å vem e. *Jeg har nok hørt navnet, men vet ikke direkte hvem det er nei.* Nei. Mi va dær i to år på [stedsnavn], så kår e hæim igjen. Åsså jifta e me, så va mi fem år på [stedsnavn]. Ja. Mi va dær ute å besøkte nån som budde i et sånn dær, de va heilt ny boli. Åsså traff e han [navn], sjøLe sjefen på sliperie(?) dær. På utsja. Så bæu han me jåbb. Å om e ville ta den så skulle e få gratis hus, å gratis ve på sliperie(?). Å de va jo fristans når en va nyjift. Så gjore e de. Så e va dær i fem år. I fra seksti te fem å seksti. Så e, mi fløtta opp her då Esso åpna, får den jåbben, Magne va stadi ute åss me på [stedsnavn] får de, den jåbben va lissom beræina te me. Så då

fLøtta mi fra [stedsnavn] te [stedsnavn]. Ja. E va vekke dei fem ára der. *Ja, det var godt du kom tilbake igjen da.* Ja de va de. Ja.

Kan du fortelle litt om din oppvekst på Vegårshei?

- *klirr fra kaffekopp* Ja, den har jo våre veldi græi. *ler* Ja. Nei. De e'kkje så møe å sei om de. *Nei, gjorde du noe spesielt hjemme eller, hvor mange søsken har du for eksempel?* E har to søsken, [navn] og [navn], de e to. E e nesst elst, [navn] e øngst. [Navn] e to, tri år eldre eller me. Å [navn] e nesten ti år øngre eller me *ler*. Så nei. E har trives veldi gått på Vegårsheia. *Så bra, hvor bodde dere da?* *peker ned til nabohuset* De va heimen min de huse. *Det der?* *Oi, ja du har ikke flytta så langt.* *ler* De sålte mi ongane når mamma døde. Ja. Så dær har e budd heile mi leveti. Ja. *Gikk du på skolen i Myra da eller?* Ja jaja, de va den gamle. Den jikk [navn] au på. Den gamle. Litegrann. Ikkje [navn]. Menne [navn] jikk på den. Ei stonn. *Hvor lå denne skolen igjen?* Nei den lå akkurat ve sjukejemme håldtepåsei, ja. Den lå akkurat dær. Tri etasjes høg skuLe. *Ja, hvis det var noen som satt i rullestol på den tida, var det kanskje vanskelig å komme seg rundt da eller?* Ja. Men e kan ikkje huse dær va nån sadd i rullestol (?) problemæ når e jikk på den gamle skuLen. Men. E vett'kje. De va kansi sånn en ikkje hørte. Vettkje. Ikkje som e kan. Nei. Men i da e di ju veldi nøye me de då alle veiar. E så på stasjonen dær nee, dær va au kontråll. Di måtte ha, at fåLk må kåmme inn me rullestol, å måtte ju bøgge om å. Ja. Toaletter å alt, ja. *Ja det er jo bra egentlig det da.* Ja visst e de de, visst e de de, visst e de de. Men de e heilt sikkært. *Men da hadde du en trygg og god oppvekst da?* Ja de e de heilt, e ha'kkje nåe å kLage på på den *ler* nei. Nei den ha vore fin. Lite mobbing. De mi kalte, de va, de va ba ærting den gongen, de va ingen så brødde sæ nåe om. E kan ikkje hokse de va nåe sånn då alså. *Ja, kan jo hende det var litt, men mer skjult.* Ja sånn litt ærting å sånn litt. Ja. Men de va'kkje nå sånn. Nei så hær va ein trøgg plass å våkse opp. Va kanskje ennå bære før eller de e nå, e vett ikkje. *Nei jeg klager ikke på min oppvekst her.* Nei. Nei du kan ikkje de. Hær e kansi litt sånn drit her au nå men.

Hva er det beste og verste med Vegårshei?

- De besste å de væste? *Ja.* *ler* Ja de e jammen ikkje gått å. Sei asså. *Ja er det noe du tenker du er veldig glad for at det er på Vegårshei?* Ja e e ju gla får at mi har sjukehjem å, å ja å skuLen. E e veldi gla får de då. Åsså legekantor å, før hadde mi jo møe mæir, mi hadde ju lensmann å mi hadde all ting å men. Nå har mi jo'kkje de då

men. Menne de e nå så. De e vel ei veldi vikti ting i bøgda at mi har, har de då sunst e då men. De e heilt sikkert. *Da kommer du ikke på noe sånn.* Så e ille? Nei. E vett'kje de skulle være så va, som plager en me de håldtepåsei. E trur fåLk gjør så gått dei kan åsså. Akkurat de dær politiske de vi mi ikkje inn på. *Nei vi trenger vel ikke det nå.* Nei nei *ler* E vettkje å e skulle sei så va, så irritert en håldtepåsei men. *Da er det kanskje ikke noe?* Di kan gått henne hær e fåLk sãm går å irriterer se men, e, e jør'kkje de då e men. *Like greit å slippe.* Ja, ja de e de. Nei e sunst hær e. Græit. Ja.

Når det blir helg: har du noen spesielle ting du gleder deg til da?

- Nei de e samme. Ja. De e bare at de e hælJ så kåmmer jønne ongane innom *ler*. Ja. Å de. *Ja det er vel koselig.* Ja visst e de kosli. Ja mitt i veka au då, de e'kkje de då men. I jaffal så kåmmer dei jønne innom ein tur. *Kanskje noe barnebarn og av og til eller?* Å ja ja, ja ja. Åldærbaņ å. *Ja oldebarn og? Ja du har jo det og.* Ja e har ju flære åldærbaņ. E har tri støkker. *Ja det er ikke verst.* Tri, nå læug e. Fire! [Navn] fekk jo ein te. Å [navn] har jo to. Å ho elsste e vel. Trætten, tåll, trætten år. [Navn] ja de e ho. *Ja sant, jeg tenkte jo plutselig nå at det var dine barnebarn, ikke oldebarn.* De e mine ålderbaņ. Ja. *Kommer de kanskje innom etter skolen av og til da eller?* Nei, di e ikkje så titt innom itter skuLen får då har dei ju, dei har jo sine venner å. Så dei har ju. *Ja fotball kanskje eller.* Ja, ja han [navn] e ju hæilt frelst i fobball. De har han kansi itter faren då får han e ju heilt, opphengt.

Hvilken årstid liker du best? Hvorfor?

- De e jaffal ikkje vintetj *ler* Nei. Nei då sunst e faktisk høstn e nesten den finaste tia. Vår å høst e fint begge to e fin. Ja. E liker ikkje får møe varme. Nei e jøkkje de. Då e e ikkje heilt på lag. *Ja den *peker på varmepumpa* kan kanskje kjøle deg ned litt og på sommeren?* E kan de. De e de. Veldi go å ha på sommen. Men e, e har jo ikkje fyrte på mång hærrens år itterpå e fekk den dær. *Nei vi har ikke varmepumpe hjemme hos mamma.* Åja nei du ha ikkje varmepompe nei? Eller ho. Nei. De skulle ho ha hatt vettu. *Ja det er ikke plass på noen vegg egentlig tror jeg.* Åja ja, de e de ja. Ja de e veldi græit me varmepompe. Du, ja du sa ho måtte ikkje løfte etter ryggoperasjon, du vett [Navn] ho e ju, ho bæi jo operert ho au. Å ho måtte ju ikkje løfte mæir enn ei liter melk. *Oi.* Men ho e bitt veldi fin då. *Ja husker når hun jobba på [butikk] så sleit hun vel litt med det.* Ja. Å du vett dær va mange tonge løft. Off. *Ja absolutt.* Nei ho, men ho e bitt veldi fin.

Har du noe favorittmåltid?

- *tripper fingrene i bordet* Nei de e vel i gronn middan då. *ler* Ja. *Ja, er det en spesiell middagsrett du liker aller best da eller?* Nei i gronn ikkje, e e altetene, e eter allting. Selfølgelivis e lager ju ikkje midda vær da sjøL men e kjøper me møte midda å, ute å. Ja. Så de e. Nei de e middan, de ju den så e best. Må jo ikkje gLømme poteta på Vegårsheia. Åsså stekt fLesk, de va, de e ju, tåppen. *Ja det er en av favorittene?* Å ja. Åsså me doppe te. Ja. De e go midda. De har ho på kafeen av å te. Veldi, veldi go. *Ja det er godt. Jeg har ikke ennå laget det til bare meg selv men.* Nei de e lissom litt tiltak, de e, de e de me me au. Mitt i veka i jall fall. Så e de litt enklare då. Men e suns de e gått me potet. *Og noe kjøtt og saus inntil?* Ja ja. De e heilt tåpp de. Neidå. Men *uforståelig* (?) hær e ju så møte å få kjøpt i da! Så de e bae et øyeblikk *ler* Ja. Veldi mange goe fjorland. *Ja det synes jeg og.* Ja kjære mi ti å daer. Dær e då no blant anna den dærre me stæik å bron saus. Den e nydeli. Ja ja de e veldi. Åsså så fort vett du. Nei så de.

Nå har jeg noen bilder jeg har lyst til å vise deg, så sier du bare hva du ser her.

- Å ja då må e ta på brillane får e e nyoperert i augene. E har operert får grå stær, å e sei som ein. E har ikkje sitt maken. Å nå må e bare ha på me brillær, bare får å lese. *Trenger du på bildene og da?* Å jau å jau. E ser ingenting, ja e se, ingenting, men ja men.

Hva ser du her? (bilde av en kylling, kino)

- Som e ska se å dær e for no? *Ja.* E ser ein kjølling på tåppen. Åsså ser e vel et fjærnsyn dær nee. Å ein sal bak. De e vel kinosal kansi? *Ja det stemmer.* Ja.

Hva kaller du dette? (bilde av en elg med horn, og garn)

- Så ser e ein æLj. *Hva har den på hode da?* Hønn. Hån. *ler* Åsså sa e, åsså håldtpåsei de e ju, strikkesøy håldtepåsei, gan. (18.50) Eller gonj sa dei før her. Ja. E seier gan. Men dei sa gånj. GamLe fåLk sa gånj. Ja

Hva kaller du dette? (bilde av navnet Lars og Aurora)

- Laş å Aurora. Va de temmli rækti eller? *Ja, jøss alt er riktig her.*

Hva kaller du dette? (bilde av ankel og bilde av en skog)

- Ja de bilde, de e ju ein. Helen på ein fot. Å litt a leggen. Ja. *Og det mellom der hva er det?* ÅkLa. *ler* Ja. ÅkLa. Ja åsså e de tåke dær tru e. I skauen dær.

Hva kaller du dette? (grevling, fargen på arket og et kakestykke)

- Ja de e panda. *Panda? Ja, nei det er den som biter til det knekker vet du?* Hæ? *Ja vi har mange av de på Vegårshei, er det ikke sånn utsagn at de biter deg i beinet helt til de hører det knekker.* Mår? *Nei, de biter så lenge, så man burde gå rundt med pinner i støvlene? Det har jeg hørt.* Åååå, jøssiland å heiter den då. Ja jøss. De e ikkje piggsvin. Nei de e de ikkje får dei biter ikkje, å ikkje oter. Å. Nei e vett de. E kårmer ikkje på navne. *I bokmålsordboka heter det en grevling.* Ja, men de. Ja men de sæier e au. Mi seier grevling ja. Ja. *Ikke svintoks?* Nei e trur mi sæier grevling. Men nån seier svintåks au då. E kårmer ikkje på de navne asså. *Men fargen på det arket da? Hva er det?* Her? *peker* De e vitt, eller kvitt sæier e då. Ja. *Og det nederste det er?* Nei de e vel et bLøtkakstøkke då. *Ja helt riktig.* Bisto e prøva? *Ja absolutt.* *ler*. Ja vel, jøss så møe rart.

Hvis du vil besøke noen, hvordan stiller du spørsmålet? Hvis du vil til noen i morgen for eksempel?

- Ja. Viss e ringer å spør om e kan, kan e få låv, e har tenkt te å besøke de-e ein tur, kan e kårme. Ja. Ja. *Mange unge nå i dag sier «kan e kårme te du». Du tror ikke du sier det?* Å jau jau, de gjør e au. Kan e kårme te, e har tenkt me ein tur bort te du ja. De kan en, de sæier en. Ja ja. *Mange sier gjerne setninga litt raskt, og da blir det fort «kan e komme teddæ».* Ja ja, du vett de blir sakt hær au både te du å te de. *Ja det er morsomt at det er litt av begge deler.* Ja ja. Åsså har e kansi litt. [Navn] kårmer ju frå [stedsnavn] vettu, byn å så, e har vel litt. E tar de som e sjøL føle, e sa ju mjæLk, men nå sæier e møe melk. Får de sæier ongane å de. *Ja blir du litt påvirka av de da?* Ja. E gjør faktisk de. E kan mærke de sjøL. E sa ju bestandi mjæLk å mjøL. Nå seier e kansi mel nå. *ler* Ja. Menne de e vel pågronna de at e e ju, [navn] har bestandi sakt de å, ongane sæier de å. De bler litt ja. Men de har e tatt i me sjøL mange gonger. Jaa de legger e merke te. *Ikke alle merker slikt med seg selv.* Nei de e'kkje de. Mi sa ju mjøL på Vegårsheia. *Ja jeg sier det.* Ja du jør de ja? *Ja.* Viss du kårmer på butikken, seier du e ska ha ein kilo me mjøL? Sæier du mjøL då eller? *Ja jeg gjør det.* Sæie, ja du gjør

de? *Ja, jeg pleier som regel å bare ta melposen selv, men jeg sier mange ord i Kristiansand som flere ikke forstår, så jeg må forklare hva det betyr. Ja de e som [navn] sæier i Aṅdal då *ler*, ho sæier skræidør å. Ja det ordet bruker ikke jeg. *ler** Nei ja. *I Kristiansand forstod de ikke «dikkån» i starten, for det sier jeg. Ja, ja. De sæier jo e au. Dikkån. Ja. Men de hører e [navn] fårtelle mange då når ho sitter å prater dær nee på jåbben åsså, skjønner dei ingenting. Sånn som e sa, skræidør så sæier ho smygestoLar. Ja, det vet jeg egentlig hva er, men husker det altså ikke. Ja. Nei smygestoL, de e dei dærre som belte *tar i beltestroppen på buksa for å vise*. Åja det er de! *ler høyt*. Nei du då ler e felt då når [navn] fårteller då når av å te, så sæier ho de, så vett dei ikkje, har ikkje pæiling. Hær e møte rat (24.48 bortfall av r?)*

Har du et bevisst forhold til dialekta di?

- *Ja, ja ja ja ja, e har de. Ja e, som e sa, mange gonger så tar e de i me sjøL. E sæier melk å mel. Prøver du da i de tilfellene å endre det tilbake til «mjøl» og «mjælk»? Nei, e tenker ikkje nåe mæir åver de. Får e. E gjø'kkje de. Men e har tatt me sjøL at e sæier de asså. Ja, ja. Men mi sa jo mjæLk å mjøL. Ja. Menne. Men du vett de, de e Vegår, de blir vanna ut som du sæier. Ittærvært. Kåmmer inn nye å, blir vanna ut. Ja. De kan e høre bare på ålderbaṅa då, dæi, snakka ju ikkje slik som mi jore. Så de blir vanna ut.*

Hvorfor tror du dialekta utvikler seg? Og hva synes du om det?

- *Ee de på gronna de at dær kåmmer nye inn te bøgda. FåLk jifter sæ me fåLk uttafør å, kåmmer inn nye å. De må ju være de. Ja. Det kan det fort være. De ser du bare på innvandrergræiene au. Ja. Dær e ju mange a dei som e fødd nåşk, fødd i Nårge, men de ve ju, de blir vanna ut itter vært. Å dei jifter ijenn me nåske ijen, ekt, etnisk nåske å då. Då bler de gaLe. Eller gaLe å gaLe, ikkje de då men. Men kanskje det blir mer språkendring da? Ja de bler endring. Hva synes du om denne endringa da? De trur e ikkje dær e nåe å jøre nåe me. Får de trur e e hæilt normalt. At ting fårandræ sæ. Viss mi går tebacke hondre år så, så kan du ju, viss du leser om de, så vett e de e stor fårskjell te i da. Ja, jeg vet ikke om du har hørt om Sigvald Holen, men han skreiv om vegårshaidialekta i 1929. E har hørt navne ja. Å sæier du de? Ja, han skreiv om den i 1929, og der skreiv han at det var vanlig å si «kvenn» i stedet for «kvern» for eksempel. Ja, ja. Mi sæier kvenn. Jeg klarte ikke å tyde alt, siden det var på gammeldags løkkeskrift da men. Ja, men dær e veldi mange som va goe te å skrive den*

løkkeskrifta. E har i gronn aldri skreve no fint får e va kjeivhent. Å den gongen va de ikkje låv å skrive me kjeiva, når e jikk på skulen. Så e måtte åver te høyre. *Var det ikke lov?* Nei, de va ikkje den gongen. Då måtte en åver, så [navn] ho e jo ræine kjeivhent. Ja. Å de, de går som ei kule. Å fint e de au *ler* Ja. *Rart å tenke på at det ikke var lov.* Ja en fekk ikkje låv te de den gongen. Då mått en skrive me høyre. Men de e ju ein veldi fårdel då, får e kan sage me den neven, så kan e bømte neve å sage me den *viser fram høyre og venstre hånd*. Så kan e spikke me begge to. *Du kan jo holde på hele dagen da, blir aldri sliten.* Nei *ler*, nei men de e ikkje no problem asså. Nei. Så de. Den gongen måtte en skrive me høgge gytt.

Føler du at unge snakker annerledes enn eldre på Vegårshei i dag? Hva er evt. forskjellen?

- Ja, ja. Ja de jør e. Ja. Behøvkje gå lenger enn te mine eine håldtepåse så høre jo dei. *Merker du noe spesielt?* Nei de e ju akkurat dialekta då, dei sæier ju, om e sæier melk å mel, så, så dei har jo messæ heile rekka. For dei, dei snakker jo meire.. Ja dei jør de. *Ja kanskje noen av de sier «ikke» og ikke «ikkje».* E trur e seier ikke. *Sier du ikke?* Nei e seier ikkje. Men dæi sæier nåk ikke. *Det er mange som endrer til det.* Ja dei jør de. *Så kanskje noen sier «vi» istedet for «mi».* Ja. Kan jo sæi begge deler på måte, dei sæier begge deler både mi og vi. Nei de e. Mi føller me utvikLinga seddu. *Har din dialekt vært lik omtrent hele livet tror du?* Ja de trur e. Men selvfølgeligvis e sæier jo ting i da som e ikkje sa før. Å de e blitt pågronna at du har budd i sammen me fåLk så møe *ler*. *Ja, så er det noen nye ord som er kommet inn og noen som har forsvunnet ut.* Ja de kan gått henne. Nå e'kkje e så skarp akkurat dær då, hører jo or som e. Men dær e ju kåmmen mange nye or som ikkje mi hadde i min ungdom håldtepåsei. E så dei hadde så møe sjau me Vegårshei som va skreve me d. *Ja det er mange som fortsatt skriver Vegårshei med «d».* Ja. [navn]. D vettkje du vem va. *Er det bestefar til [navn]?* ØØØØ, de e årdefar tenker e. Så nei, de blir årdefar. Han hadde ju posthus i Myra her. Ja [navn] jåbba ju dær hos han. Å han, då hadde ju Esso-stasjon, eller han hadde Esso, han sålte ju, men dær va jo bensinpompe. Så bestilte han ei hæil bLåkk me Esso Vegårshei. Så va alle skreven me d. *ler*. Han sadd å stræuk den d'en i heile bLåkka. *Da er man engasjert.* Ja, du e de. Jau sann *uforståelig* dæi. Han sadd å, bLedde om å strauk å. Leverte aldri ut et ark me d'en på Vegårshei *ler*. *Med de orda som var gått ut som jeg nevnte i stad, så fikk jeg i høst levert ei ordliste med gamle Vegårshei-ord fra Oddveig Lauve. Hun hadde fått med seg at jeg skulle skrive om dialekta og sendte over utallige sider med gamle ord.* Ja, ja ho hadde vel møe a de. *Men da la jeg merke*

*til et spesielt ord, som var å «bære i blåka». Ja, ja de vett e å e. Ja du tok førkLe opp, åsså bæerte du de i bLåka. Ja, det er jo ingen som sier det nå, fordi ingen går jo med forkle omtrent lenger. Nei, nei. Men de e, visste e alså. De e bLåka. Ja det er et av flere ord som har gått ut, siden ingen gjør det lenger. Ja, ja, de e heilt sant. Jau de e et gammelt or som jikk e *uforståelig* de har e hørt mange gonger. Dei to de bare i bLåka. De va akkurat som e sa, du skræiv, de jikk ikkje ann å sei at du jikk itter innaen. Får då, viss du sa de, så måtte du stadi bømte. Du måtte sei at du jikk, han jikk føre å e jikk itter. Du kan ikkje sei at du jikk itter innaen. *viser med hendene* *Nei det er sant. Hæ, ikkje sant! Nei de går ikkje de får då må du bømte *ler**. Må skifte stadi viss dei jikk. *Ja, det stemmer jo det. Der var det noen som skjønte at det ble feil.* Ja, de va [navn]. Han hengte se opp i de. Ja. De jikk ikkje ann å sæi. Nei. Då måtte du bømte stadi *ler*.*

Er du opptatt av å holde på dialekta di?

- Ja ja ja, e e de. Den må en hålle på. *Du prøver ikke å gjøre den mer moderne med vilje?* Nei, de jør e ikkje. De e bae akkurat som e sa, nåen or så faller inn så e brukt møe i heile famelien håldtepåsei. *Ja nye ord for teknologi blir jo ikke dialektifisert gjerne.* Nei nei, kan ikkje lage dialekt a de *ler*. Et anna or på de. Nei, nei nei. *Tenker du noe på at du prøver å videreformidle din dialekt til oldebarn eller?* Nei de har e aldri tenkt på. Nei. De tru e ikkje kan nøtte, fårde at dei har sine. Nei e tru'kkje de gytt. Nei. *Det blir vel heller naturlig at de snakker slik de gjør.* Ja de jør de. Ja. Så de e. *Det ville kanskje vært litt rart hvis du skulle modellere deres dialekt eller?* Ja jøss, ja då, nei du kan'kkje de. Du kan'kkje bjønne å styre dei. *ler* Nei. Å litt domt au i tillegg. Ja. Nei så de.

Men da har egentlig ikke jeg noen flere spørsmål her nå på arket mitt, hvis ikke du har noe mer du vil si.

- Nei men de va jo ikkje væst. Nei i gronn ikkje. E vett'kje å de skulle være. Du sunst du har, du har spørt så gått at. Ja. Åsså besto e alle dei dær på bildene å. *ler*. Nei e kunne ikkje hokse navne på. *Neida, men det fant vi jo ut av.* Ja mi jore de.

Vedlegg 10: Godkjent meldeskjema fra NSD

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 385221 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema med vedlegg 29.10.2020. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på “Del prosjekt” i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 5.5.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger.

Deltakerne er 15 år og eldre, og de kan dermed samtykke på egne vegne.

Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!